

НЕСКОРЕНИЙ ВЕЛЕТ

*Сторінки
з історії
Мотронинського
Свято-Троїцького
монастиря*

Черкаси, 2004

кр 63.3(4УКР)
Н 55

НЕСКОРЕНИЙВЕЛЕТ. Сторінки історії Свято-Троїцького Мотронинського монастиря.

Ілюстроване видання розповідає про минуле й сьогодні однієї з найстародавніх святих обителей Русі, її героїчну історію, боротьбу й відродження. Книга містить також життєпис колишнього настоятеля цього монастиря ігумена Мелхіседека, який у 2003 році був причислений до сонму святих подвижників Українського Православ'я.

УПОРЯДНИКИ:

протоієрей Петро Дмитрук (головний редактор), протоієрей Василій Вознюк, протоієрей Сергій Чумак, ігумена Мотрона (Гребенович), Галина Лещенко, Олександр Солодар, Олександр Кравченко, Алла Перепелиця, журналісти Сергій Томіленко, Максим Степанов, Олександр Слепцовський, інокія Антоніна (Дзюндзя), Сергій Рудоман

*За благословенням і під загальною редакцією
архієпископа Черкаського і Канівського Софронія*

*За сприянням і підтримкою
Бориса Миколайовича Кузика*

Інформаційна підтримка проекту

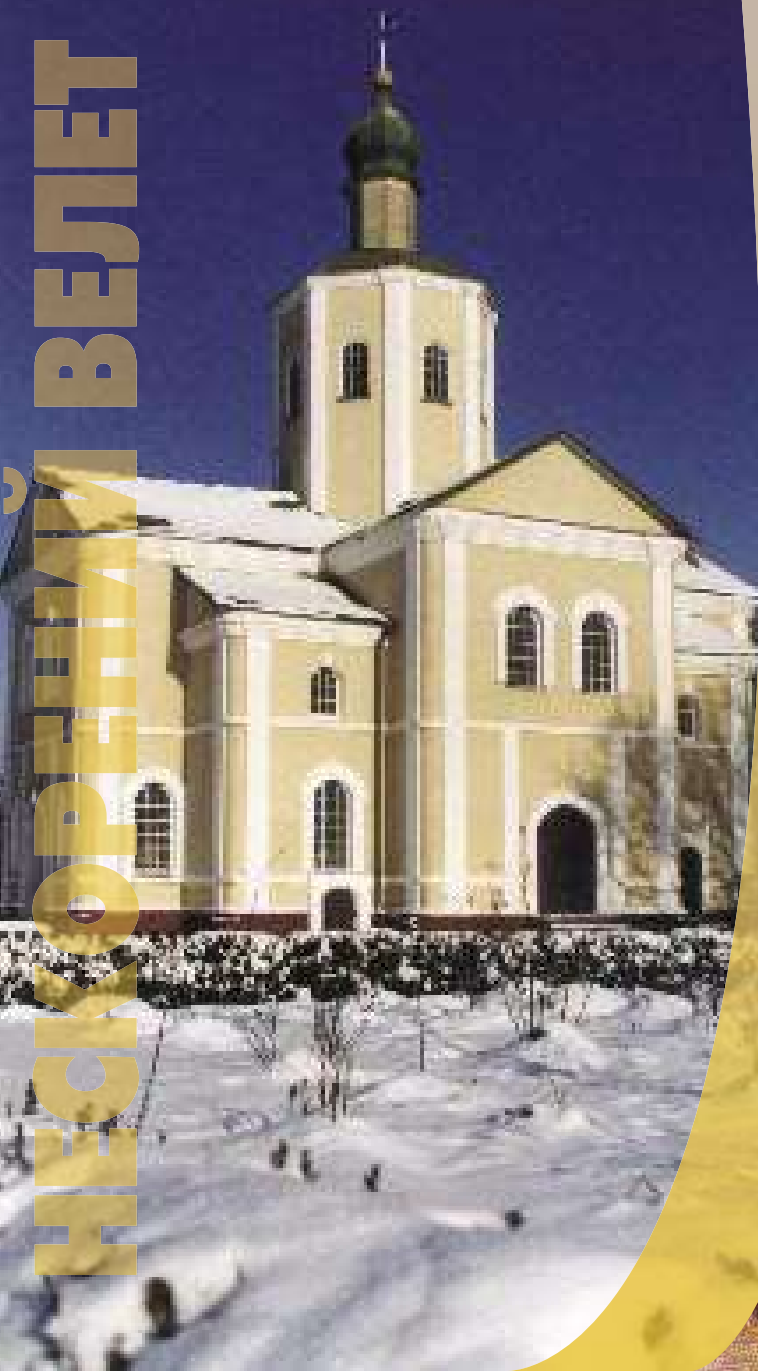

- © Б.М. Кузик
- © Видавництво "Друкарня "Діа-плюс" ВАТ "ОФДП" за участю Смілянського ДВПІІ "Тясмин"
- © Олександр Слепцовський, ідея оригінал-макету, комп'ютерний дизайн і фото
- © Галина Лещенко, авторські поезії

ISBN 966-7036-47-2

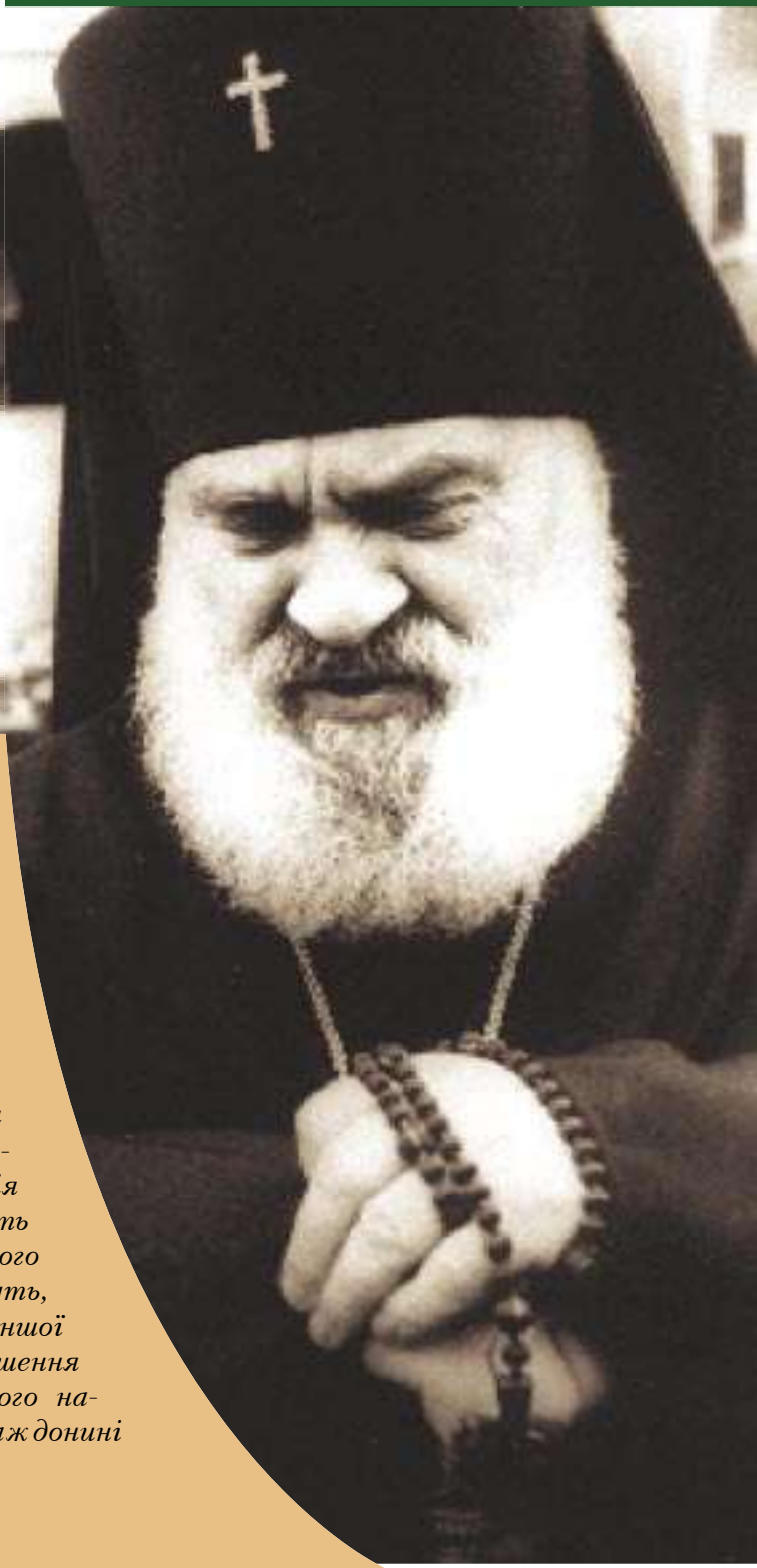
*“Для всього свій час, і година
своя кожній справі під небом:
час родитись і час померати,
час садити і час виривати по-
саджене,
час вбивати і час лікувати,
час руйнувати і час будова-
ти.., час розкидати каміння і
час каміння громадити...”*

Книга Еклезіястова, 3

НЕСКОРЕННИМ ВЕЛЕТ

Словодочитачів

Л

*люб'язний читачу!
Тримашеш в руках не
просто чудову книгу.
Ти тримашеш в руках
нашу історію – святу,
героїчну, сповнену
великих імені великих
подій, пишатися якими
може й мусить кожний,
хто вважає себе право-
славним громадянином
нашої незалежної дер-
жави. На жаль, ця історія
напротязі багатьох століть
зазнала такого лиха, такого
спотворення, якого, мабуть,
не знає історія жодної іншої
країни світу. Хрестоношення
православного українського на-
роду було й залишається аж донині*

однією з найголовніших його національних рис. Проте саме у цьому хрестоношенні, з'єднанні з Христом наш народ знаходив сили перемагати такі історичні випробування, перед якими інші народи просто зникали з великої книги історії, розчиняючись у вирі бурхливих подій і катаклізмів.

Український народ не просто перемагав. Він народжував і дарував світові видатних державних діячів, мислителів, письменників, подвижників християнської віри й благочестя, мучеників, сповідників і страстотерпців. Так було, так є і так буде доти, доки українська нація залишатиметься вірною своєму Богові – Христу, Його Пречистій Матері та Його Церкві. Добре усвідомлюючи, де схована непереможна сила й незламний дух українців, ворог завжди намагався спрямувати вістря своєї боротьби саме туди – в душу українського народу, яка від часів рівноапостольного князя Володимира стала благодатною нівою для слова Божого. Недарма й сьогодні робиться усе можливе, щоб знищити, або ж принаймні ослабити цю святую віру церковними розколами і єресьми, розчинити, підмінити її суругатом псевдохристиянських “вчень”, підвितтя прибічників так званих “західних демократичних цінностей” задушити тисячолітню віру українських предків небаченим нашестям на нашу споконвічну православну землю світового тоталітарного сектантства, безсоромною пропагандою культу наживи, розпусти, жорстокості, насилля й вседозволеності.

Відкрий, любий читачу, цю книгу, перегорни її сторінки, вдивись в фотографії, замислись над тим, про що тут написано. Усе це – наша, твоя історія. Вона не задушена попри всі спроби й намагання задушити її. Вона жива і відроджується новими храмами, святими монастирями, святою молитвою і новими подвижниками віри й благочестя.

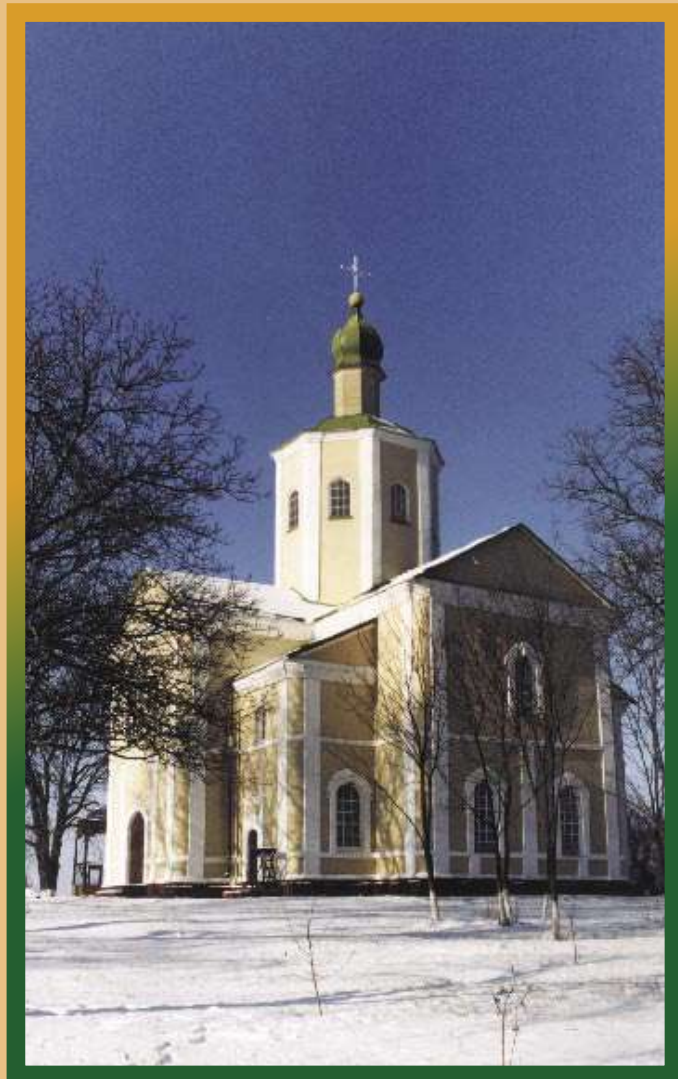
Ця книга розповідає про те, якою була і якою стала одна найстародавніших обителей Київської Русі – Свято-Троїцький Мотронинський монастир, який загубився в лісових хащах урочища Холодний Яр. Проте головні події, пов'язані з його історією, цілком збігаються з тим, що відбувалося в нашій країні на протязі століть. Більшого: знання про те, що відбувалося навколо Мотронинської обителі, дає ключ до вірного розуміння логіки інших релігійних і суспільно-політичних подій на Правобережній Україні. Воно – це знання – дає нам можливість більш яскраво розкрити роль у цій історії українського козацтва, його лідерів, православного духовенства й усього народу, який прагнув свободи та незалежності.

Словодочитачів

Відкрий цю книгу, і нехай вона пробудить в твоїй душі й серці гордість за свій народ, за свою Православну Матір-Церкву та її історію. Нехай ця книга зміцнить патріотичні почуття в душах усіх, хто вважає себе патріотом не лише на словах. На жаль, в нашій знедоленій державі сьогодні вистачає таких “патріотів”, чий “патріотизм” не простягається далі мітингового пустомовства та зазіхань на те, що зроблено не їхніми руками. Постійно приїздять такі, з дозволу сказати, “патріоти”, і до Мотронинського монастиря: щоб лише погмоніти тут, наплювати своєю нахабною поведінкою в душі тутешніх черниць, пригрозити їм відібрати всі монастирські споруди, заборонити проводити тут будь-які будівельні й сільськогосподарські роботи та й поїхати далі у сусідній гай варити козацьку кашу.

Хочеться запитати: де ж були ви, панове “патріоти”, коли цю святиню плюндрували, руйнували, знищували? Де були ви, “герої” нашого часу, коли сюди приїхали кілька жінок пенсійного віку, щоб підняти, відродити з небуття славетну Мотронинську обитель? Що зробили ви для того, щоб допомогти цим справжнім подвижницям? Чи поклали ви хоча б одну цеглину у те, що тепер мрієте забрати, аби перетворити віковий монастир на місце для ваших розваг і гульбищ?

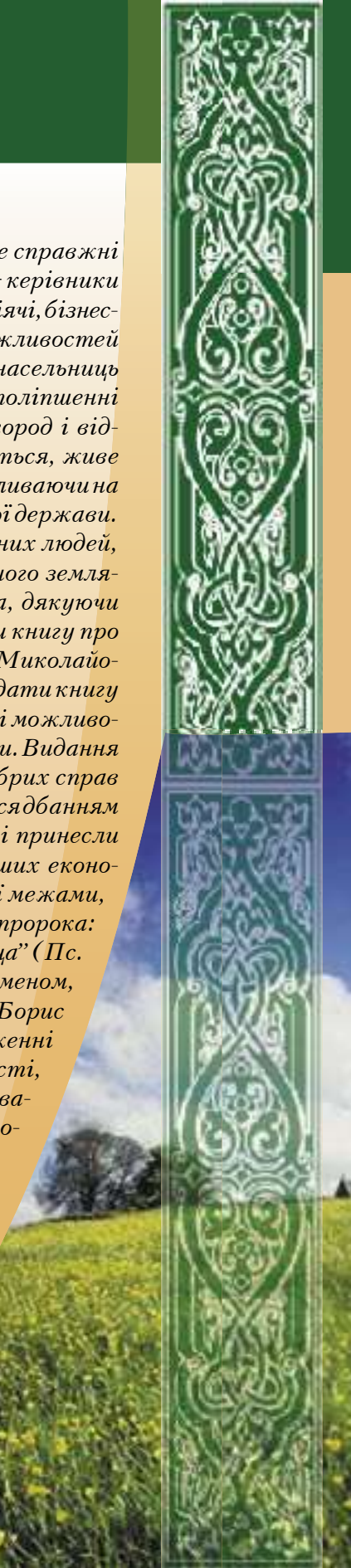
Слава Богу, більшість з тих, хто сьогодні

приїжджає до Мотронинської обителі – це справжні патріоти Православ'я і нашої країни. Це – керівники різних рівнів, народні депутати, політичні діячі, бізнесмени, прості віруючі люди. У міру своїх можливостей вони зрадністю ідуть на зустріч проханням насельниць монастиря, допомагають в його відбудові, поліпшенні умов життя, не чекаючи за це ніяких нагород і відзнак. Саме їх дбанням обитель відроджується, живе святою молитвою й невтомною працею, впливаючи на відродження усього духовного життя нашої держави.

Говорячи про цих скромних милосердних людей, мені хочеться особливо виділити ім'я нашого земляка-українця Бориса Миколайовича Кузика, дякуючи якому здійснилася наша давня мрія видати книгу про історію Мотронинського монастиря. Борис Миколайович не лише здійснив її, але й допоміг нам видати книгу такого рівня, про який через наші обмежені можливості ми не могли дозволити собі навіть мріяти. Видання цієї чудової книги – це одна з багатьох добрих справ на благо Православної Церкви, які роблять ся дбанням цієї людини. Усе його життя й успіхи, які принесли йому заслужену славу одного з найвідоміших економістів і підприємців у Росії та далеко за її межами, якнайкраще відповідають словам святого пророка: “Богатство аще течет, не прилагайте серця” (Пс. 51, 12). Залишаючись видатним бізнесменом, керівником крупної холдингової компанії, Борис Миколайович активно допомагає у відродженні храмів і монастирів, православної духовності, знаходить можливість і час постійно спілкуватися з представниками православного духовенства.

Чим можемо ми відповісти людям, які нам роблять добро? Чим можемо віддячити їм за їхню милість, доброту й щедрість? Відповідь на це запитання дуже проста: нам, православним християнам, за них потрібно невтомно молитися. Потрібно молитися за таких людей, як Борис Миколайович Кузик, через якого Господь не

Словодочитачів

позбавляє нас Своєї небесної допомоги, Свого заступництва й ласки. Нам треба молити Бога, щоб на нашій багатостраждальній землі таких людей було якомога більше, бо для них поняття добра, милосердя – не абстрактне гасло, а жива, конкретна, повсякденна дія. Рука ж кожного, хто робить ці добрі справи, ніколи не збідніє.

Ця книга не є історичним дослідженням у науковому значенні. Це – розповідь про минуле й сьогодення святої обителі, яка представлена в дохідливій формі. Авторами книги стали не просто фахівці – богослови, історики, журналісти, філологи, а люди, які насправді люблять Мотронинську обитель. Цю любов вони постаралися передати своїм читачам зі сторінок книги.

Нехай Милостивий Господь благословить їхню велику працю. Нехай Господь благословить справжнього патріота України, нашого добродія Бориса Миколайовича Кузика. Нехай Господь благословить усіх боголюбивих читачів, допомагаючи завжди залишатися вірними нашій великій історії та Православній Матері-Церкві.

*Милістю Божою смиренний Софроній,
архієпископ Черкаський і Канівський*

Борис Кузик

“Мені здається, широким людям рано обопізно приходить до будівництва свого храму залежно від того, яку мірі склалося його життя, такий храм він і збудує. Храм Бориса Миколайовича буде величним, світлим. Він принесе радість багатьом людям...”

*Андрій Антонов,
генеральний директор благодійного фонду відродження пам'ятників архітектури Російської Півночі*

Дорогі мої співвітчизники і друзі!
У кожного з нас своя доля. Моя доля розпорядилася так, що ось вже тридцять років – відразу ж після закінчення середньої школи – я живу й працюю далеко за межами рідного містечка Олександрівки Кіровоградської області, де я народився, вчився й досяг повноліття. Ці тридцять років були сповнені багатьма подіями, пов'язаними із здобуттям офіцерської освіти, військовою службою, працею на різних посадах у державних структурах, науковою роботою, а тепер – насиченою діяльністю в крупній холдинговій компанії, яка знаходиться на вістрі сучасного економічного й науково-технічного прогресу. Думуючи про свою долю і прожиті роки, я усвідомлюю, що мій шлях уможливився дякуючи моїм дорогим батькам і вчителям, які з любов'ю велий ведуть нас стежинами життя, благословляючи на добрі справи. Дякуючи тому, що я завжди і всюди намагався зберегти і не розгубити усе те краще, що було закладено ними в мою душу. Дякуючи моїм друзям і колегам, пар-

тнерам і наставникам, які навчили нас вірити і діяти. Дякуючи моїй родині, люблячій та любимій мною.

Мені доводиться часто і багато їздити, відвідувати різні країни світу. Скажу відверто: ніде немає такої іншої чудової країни, як наша Батьківщина. Ніде немає такого щирого, доброго народу, як наш, український, такої співучої мови, такої благочестя і традицій. Ніде немає такої віри, яка живе у серці нашого народу, такої історії, яка випала на його долю. Дуже важливо, щоб ми цінували усе це і не розмінювали на щось інше. Коли ми відчуваємо зв'язок зі своєю історією і вірою, коли ми не перестаємо бути тими, ким нас народили наші батьки, Господь завжди допомагає здійснити всі життєві задуми і добрі наміри. А тому я вдячний своїй долі не лише за те, що мені вдалося зробити і досягти, але й за те, що я залишаюся частинкою свого великого народу, його святої віри та його великої історії.

2003 рік.
Борис Кузик вручає Святе Євангеліє настоятельці Мотронинського монастиря ігумені Мотроні

Борис Кузик поруч з Патріархом Московським і Всієї Русі Олексієм II і Президентом Росії Володимиром Путіним

Ось чому мені так дорога ця книга, яка розповідає про непохитну боротьбу моїх земляків, їх мужнє стояння за святу православну віру. Для мене ця розповідь має особливе значення, оскільки моя мала Батьківщина – Олександрівка й навколишні села Бірки, Іванівка, Бандурове тощо – так чи інакше пов'язані з героїчною холодноярською історією, її загадковістю й таємничістю.

Коли я приїжджаю побачитись зі своїми рідними і близькими, мене все більше й більше тягне відвідати родинне гніздо моїх батьків – село Головкивку. Тут із уст доброї і мудрої бабусі Параски Гаврилівни Балабушки я уперше почув про Холодний Яр, Мотронин монастир, Коліївщину і гайдамаків. Тут, серед стародавніх козацьких могил, знайшли свій вічний притулок і мої далекі предки.

Згодом, коли розпочалося моє шкільне навчання, від своєї вчительки, людини з прекрасною душею, Катерини Іванівни Беринді, я дізнався про поему Тараса Шевченка “Гайдамаки”, яка розкрила у моєму юнацькому уявленні величну картину непохитного стояння українців за свою волю.

Усе має свою символіку: держава, місто, подія, час... Має свої символи й Святе Православ'я. Один з таких символів – скромний, нехай й не такий помітний і яскравий, як подекуди в інших місцях – височить у глухому лісовому урочищі Холодний Яр: чернецька обитель, яка від початку своєї історії була й залишається символом української боротьби за віру православну, країну незалежну, за долю щасливу, за славу козацьку. Це насправді Нескорений Велет на тлі нашої драматичної історії.

Кожного разу, подорожуючи лісовими стежинками Холодного Яру, я беру з собою свою маму Тетяну Хомівну Кузик, на долю якої випало нелегке життя. Зупиняючись перед брамою святої обителі, мама хреститься, а потім згадує:

“У той далекий воєнний 1942 рік нас, дітей, покинутих напризволяще, знедолених і голодних, було багато. Молодою дівчиною я ходила з ва-

Борис Миколайович під час відвідування Саровської пустині й святих місць України

тагою босоногих дівчаток на заробітки. Працювали у Креселецькому лісництві, там садили жолуді, горіхи, каштани, потім пололи саджанці, вирятовували їх від бур'яну біля самісінького Мотронинського монастиря. Пригадую, як усе тут було запущене, захаращене, занедбане, заросле бур'яном...

В обідню пору ми обідали в холодочку, обпершись спинами об його напівзруйновані, понівечені стіни. А в голові тоді мимоволі снувала думка: чи оживе коли-небудь ця святиня? Слава Богу, ожила. І тепер, на старості літ, коли випадає така нагода, особливо у великі свята, я обов'язково стараюсь приїхати сюди і побувати у тих місцях, де ходила, ось вже понад півстоліття

тому, своїми босими ноженнями.

А саджанці мої вирости і стали великим лісом. Усе, як у казці. Тільки у моєму житті це була не казка, а бувальщина..."

Зізнаюсь: коли я десять років тому приїхав сюди разом з мамою, братом Георгієм, синами Євгеном і Павлом і моїм близьким другом Олександром Кравченком, то просто жажнувся від жалюгідного, спотвореного вигляду, якого набув цей колись славетний монастир за роки його володіння будівельниками "світлого комуністичного майбутнього". Боляче було дивитися на кількох скромних, вже немолодих жінок, які залишили спокійну старість і оселилися тут, серед цілковитої мерзоти запустіння, щоб підняти з руїн вщент пограбовану й сплюндровану обитель. Не вірилося, що зможуть ці жіночки у чернечому вбранні здолати те, заради чого прийшли сюди.

Проте усе можливо для людини, якщо

На "Північній верфі" холдингу НПК, який очолює Борис Миколайович Кузик, будують кораблі, які носять імена православних святих

*Святі князі-страстотерпці Борис і Гліб -
небесні покровителі Бориса Кузика*

вона з Богом. Те велике діло, яке здійснили ці люди з Божою допомогою за благословенням Високопреосвященного Владика Софронія, спільними зусиллями повернувши до життя Мотронинський монастир, є прямим продовженням подвигів віри, якими завжди вирізнявся цей оплот Православ'я на Правобережній Україні. Я низько кланяюсь настоятелям монастиря матушці Мотроні, яка уособлює у собі образ християнської чесноти, милосердя, послуху, терпіння, материнської любові до своїх сестер-черниць і всіх, хто приїжджає сюди, щоб тут помолитися й попрацювати у славу святої обителі. Я безмежно вдячний своїй долі і промислу Божому, який звів мене з цими чудовими, самовідданими людьми.

Мені дуже хочеться, щоб ця книга знайшла шлях до душ і сердець боголюбивих читачів, і щоб кожний, хто відкриє її сторінки, відчув гордість за нашу історію і нашу віру. Мені хочеться, щоб про Мотронинський монастир дізналися далеко за межами Черкащини і України, бо ця обитель, її минуле й сучасне, варті того. Я глибоко вірю у те, що Господь за молитвами великих подвижників Православ'я пошле моїй Батьківщині та її людям кращу долю. Щастя і добра вам, дорогі мої співвітчизники!

З любов'ю до вас

*Борис КУЗИК,
Москва, 2004*

У багатьох храмах і монастирях є святі ікони й дзвони, придбані на пожертвування Бориса Кузика. Незабаром нові церковні дзвони як подарунок від нашого земляка з'являться й у Мотронинській обителі

Замість передмови

*Про що шумлять ці дерева старі,
Про що б вони могли нам розказати?
Їх крони бачили події давні ті,
Які не нам, теперішнім, згадати...*

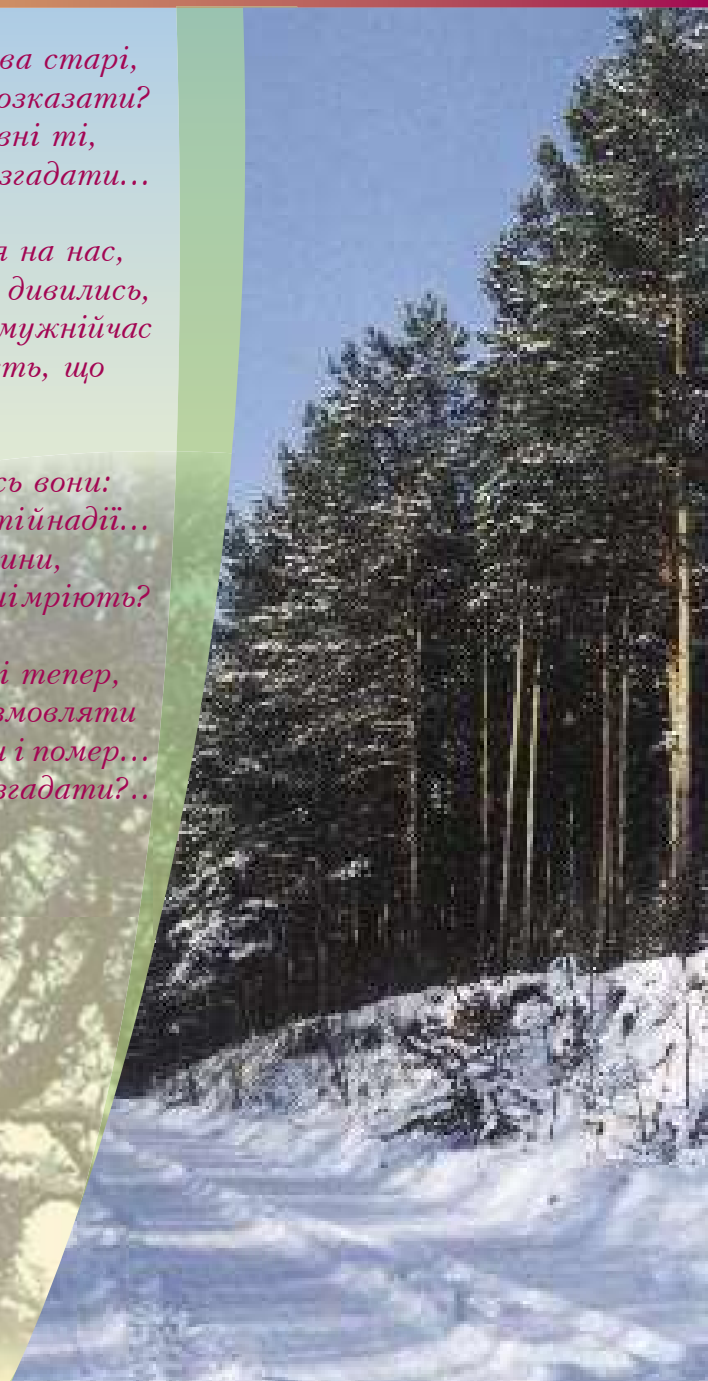
*Отак, як нині дивляться на нас,
Вони на гетьманів колись дивились,
Козацтвацвіт, лицарства мужній час
Для них не сон, а дійсність, що
вершилась.*

*І скільки слів наслухались вони:
Звизгів зрад, підступності й надії...
Старі дерева, вічності сини,
Про що тепер верхів'я ваші мріють?*

*Минуть роки, і так, як і тепер,
Старі дерева будуть розмовляти
Про тих, хто жив із ними і помер...
Та хто їх мову зможе розгадати?..*

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

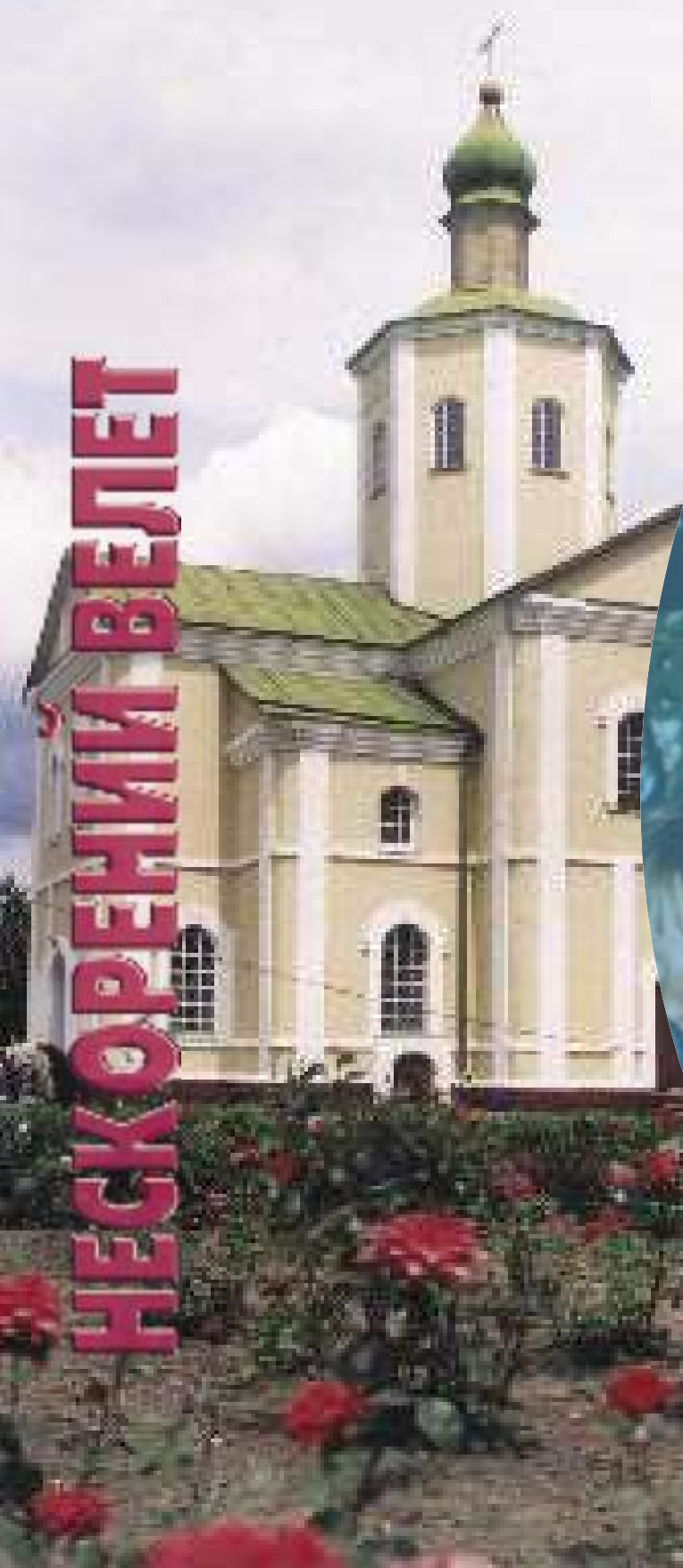

Здається, немає у світі народу, більш недбалого у ставленні до своєї власної історії, ніж ми, українці. Десь там, у далеких краях, житель кожного навіть незначного села чи містечка добре знає його історію і пишається минувиною, черпає у ній натхнення для дня сучасного і дня майбутнього. Ми ж не знаємо про землю, на якій живемо, майже нічого. От такі ми... Як казав колись великий поет:

*А братія мовчить собі,
Витріщивши очі,
Як ягнята. Нехай каже,
Може так і треба...*

“Може так і треба...” У цьому – наша психологія. Ми дозволяємо робити з собою все, що комусь заманеться. Зокрема, ми дозволили знищити свій історичний спадок. Ми ходимо цією святою землею, навіть не замислюючись, хто жив на ній до нас. Ми чомусь забуваємо про те, що святі – великі святі – були не лише в Росії або далекій Візантії: вони були і у нас, вони ходили по тій землі, по якій тепер ходимо ми, вони страждали й досягли вершин блаженства з надією, що їх життя як при-

НЕСКОРЕННЫЙ ВЕЛЕТ

клад залишиться для майбутніх поколінь. А майбутні покоління, себто ми з вами, не знають навіть імен тих, хто витворив для них прийдешнє...

Убогі рядки цього далеко неповного дослідження якраз і покликані послужити тому, щоб пробудити серця читачів від глибокої духовно-історичної анестезії, у яку його занурювали протягом багатьох століть, відбираючи мало-помалу знання і пам'ять про волелюбність і несхитність наших великих предків. Так, генеалогічне дерево нашого народу знищувалося цілеспрямовано й свідомо. Але ті, хто робив це зло, так і не змогли помітити, що знищили вони лише видиму, надземну частину, але там, глибоко в землі, залишився корінь. І цей корінь живий! Тому-то, як тільки впади на нього перші краплини життєдайної вологи, він дав паростки. Одним із таких паростків від найбільш старого і загартованого кореня є нині відроджуваний Свято-Троїцький Мотронинський монастир. А кажуть, що походить він від найдревнішого кореня тому, що розташований на славній землі Чигиринській, яка відіграла велику роль у всій історії України.

Історія святої Мотронинської обителі настільки багата, так тісно переплетена з

Замість передмови

НЕСКОРЕНИЙ ВЕЛЕТ

*Вкраїно, знівечений цвіте,
Сирітко, вигнана в світи,
За що тебе не раз побито,
За що тепер страждаєш ти?*

*Чому хоча б тепер не стати
Тобі щасливою на мить,
Щоб давній біль пригамувати,
Щоб давні сльози осушить?..*

*Та, видно, так тобі судилось,
І буде так тобі завжди,
Щоб щастя всетобі лиш снілось,
Щоб вічно хрест тобі нести...*

історією України, що важко вибрати, про що треба починати писати у першу чергу, бо просто губишся у цій величезній розмаїтості подій і постатей. Навіть вже сама присутність у цьому монастирі налаштовує уяву на якийсь історичний лад.

Вийдеш на шлях, що проходить під самим монастирськими мурами, і здається, що от-от почується стукіт копит і пролетить повз тебе вершник на баскому коні із терміновим посланням до його милості ясновельможного гетьмана Зиновія-Богдана Хмельницького... Зашелестить листя на кронах дерев, і вчувається, що то не листя шарудить, а кипить-вирує людський натовп, і бачиться, як гайдамаки спускаються до лісового джерела освячувати ножі... Підійдеш до монастирського храму, і раптом уявляєш, що от зараз вийде звідти невтомний ігумен Мелхиседек, поспішаючи із проханням на захист Святого Православ'я до Санкт-Петербурга, Варшави...

Або ще – застугонить тривожно земля, і на оборонні вали вийдуть сміливі захисники від грізних орд хана Батия... Скільки разів ці вали бачили зіткнення з ворогом, скільки разів тут ламалися списи й рікою лилася кров!..

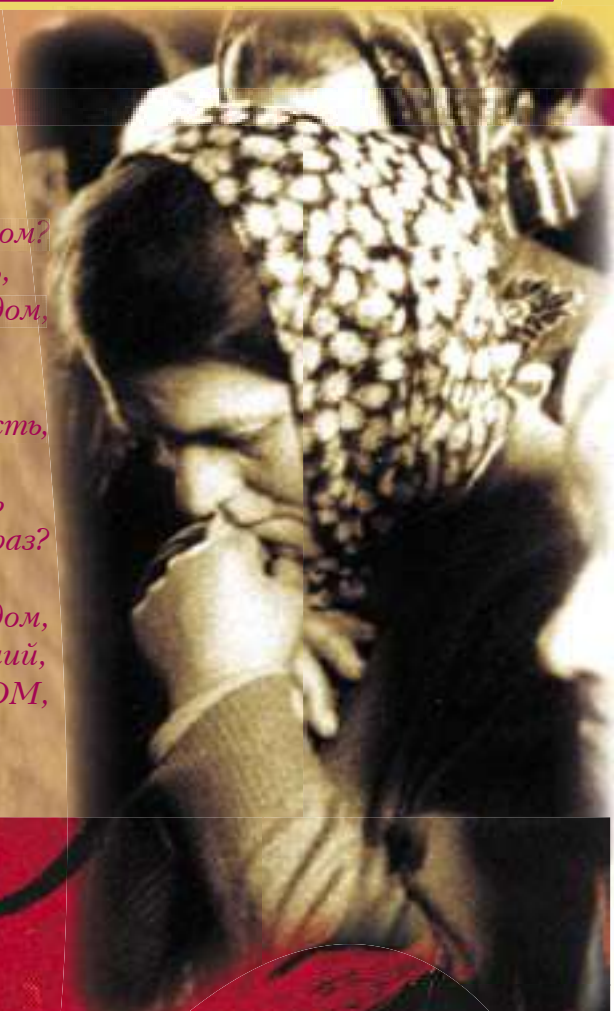
Усю свою історію борешся ти, моя Укра-

Замість передмови

*Народе мій, чи станеш ти народом?
Чи кайдани з душі тобі спадуть,
І пам'ять про зв'язок з минулим родом,
І давня слава в серці оживуть?*

*Чи згинерабв тобі на решті, анатомість,
За горами принижень і образ
Чи виросте твоя самосвідомість
І гордість безпустих, бундючних фраз?*

*Чи буде все це? Хай не зразу, згодом,
Народе мій, лишивши шлях сумний,
Чи станеш тиколи-небудь НАРОДОМ,
А не покірним натовпом сліпим!*

НЕЖОРЕНІЙ ВЕЛЕТ
ІННЕРЕНН

їно, за волю свою, відстоюєш свободу. То орди Батия толочать твої розкішні степи, то турки круками налітають, то польська шляхта коверзує... А то ще, здається, що почується наразі зухвала запорозька пісня, і ніби мак розквітне на твоїх просторах – укриються схили та пагорби мужнім військом славного гетьмана Сагайдачного...

Усе ти бачив, монастир Мотронинський. І тебе самого не пощадив час: скільки разів тебе руйнували дощенту, а ти знову піднімався з руїн і попелу. Розкажи нам свої таємниці, не крийся, проспівай, як старий Кобзар, думу свою про уся тисячолітню історію Русі-України, свідком і учасником якої ти був. Повідай нам свої вікопомні тайни, бо серця наші спрагли, бо не напоєні вони цілющою водою справжнього знання. Вони сумують за небаченим минулим, а уява наша прагне відтворити правдиві образи далекої історії...

То ж слухай, любий читачу, що розкаже тобі монастир Мотронин...

ІЗГЛИБИНИ ВІКІВ

Дерево з тисячолітньою історію, більш відоме як “дуб Максима Залізняка” й величний краєвид Холодного Яру з боку села Грушківка

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

Холодний Яр дихає давньою. Реліктовий ліс, який дійшов до нас у своєму первісному вигляді з доісторичних часів. Дуб, у нові часи названий „дубом Максима Залізняка”, який уже понад тисячу років росте на одному з пагорбів. Залишки одного з найбільших у Європі міст античних часів. Пам’ятки праслов’янської черняхівської культури...

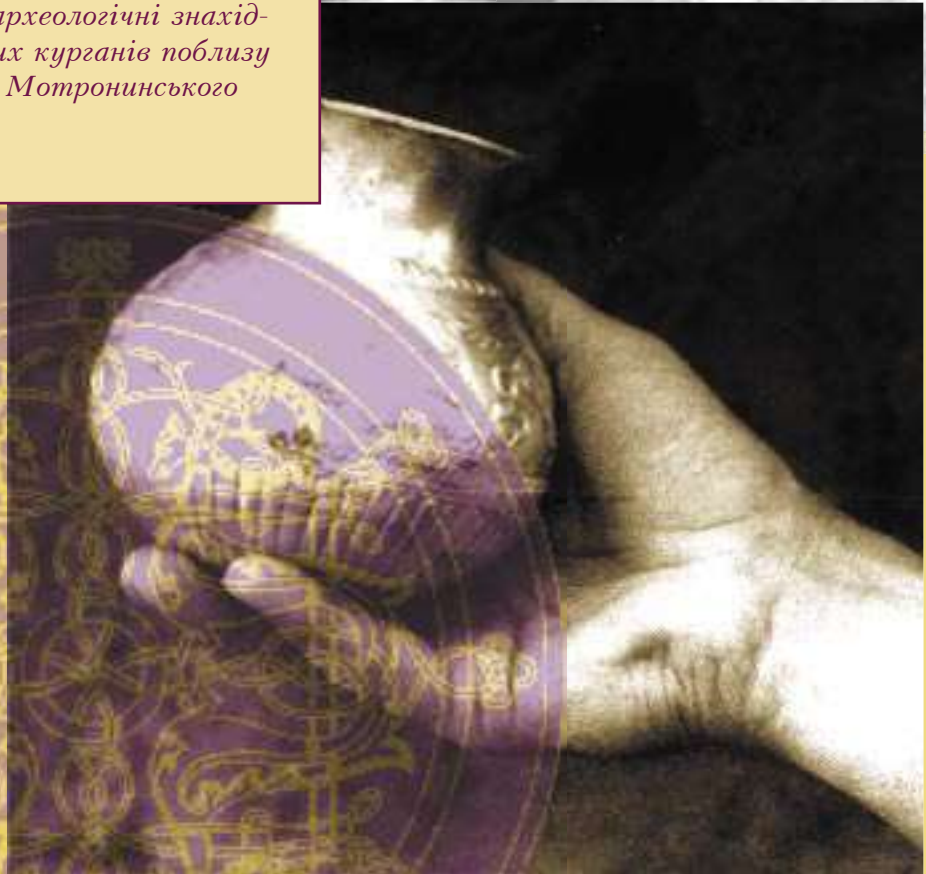
Монастир розташований на території скіфського “Мотронинського” городища, що виникло в IX ст. до н.е. Воно унікальне винятковою збереженістю своїх оборонних споруд, що збереглися у доброму стані. З VII ст. до н.е. до нас дійшли

ІЗГЛИБИНИ ВІКІВ

Унікальні археологічні знахідки скіфських курганів поблизу нинішнього Мотронинського монастиря

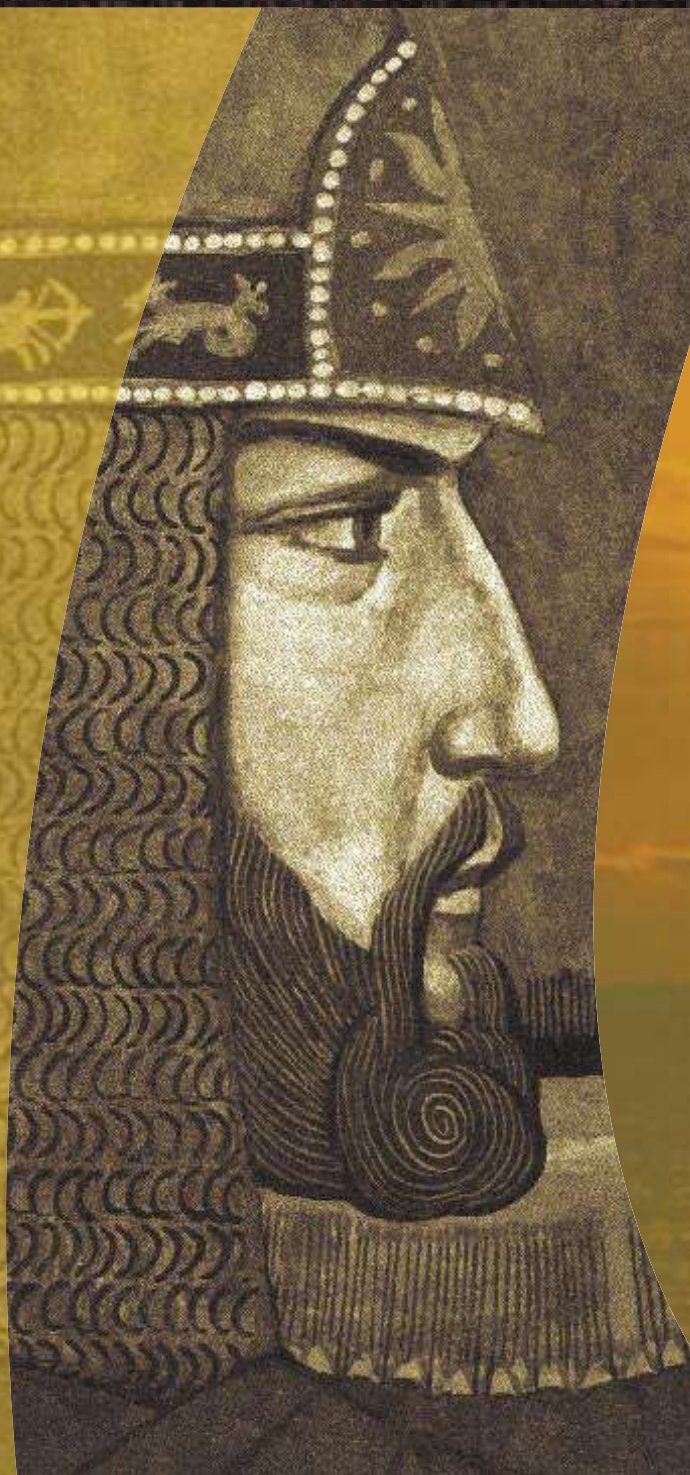
54 км валів 7 м заввишки, які оточує рів глибиною майже 9 м. Це ж які обсяги робіт треба було виконати! Скільки потрібно було докласти зусиль, яку кількість населення і яку владу було потрібно мати, щоб побудувати таку грандіозну споруду! На місці городища було знайдено унікальні речі – такі як скіфський меч акінак, зроблений з декількох пластин заліза за допомогою ковальського зварювання. На монастирській ріллі можна побачити безліч давньогрецької кераміки – скіфи торгували з греками.

Мотронинський монастир немов би прийняв своєрідну естафету наших далеких пращурів. Російський археолог В.В. Хвойко поруч із Троїцькою церквою Мотронинського монастиря знайшов язичницький жертовник із сімома концентричними колами – солярними знаками, що означали аграрний культ Сонця. Одним із язичницьких свят, пов'язаних із сонячним божеством, було свято Купала (пізніше – народне свято Івана Купала). І якраз на місці знайденого святилища пізніше було закладено трапезну церкву в ім'я Іоанна Предтечі. “Повість минулих літ” розповідає нам про часи князя Володимира, Хрестителя Русі: “И се рек, повели рубити церкви и поставляти по местам, идеже

*ІЗГЛИБИНИ
ВІКІВ*

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

стояша кумири”. Отже, можна думати, що і на місці сучасного Мотронинського монастиря ще у період Володимира Святого було закладено перший християнський храм, щоб на місці поганських святилищ зазвучала могутня хвала Богу істинному. Усе це свідчить про те, що Мотронинський монастир бере свій початок із дуже давніх часів християнства на Русі.

Можливо, тому, що початок існування Мотронинського монастиря губиться в далекій глибині століть, історія його заснування оповита легендами і переказами. Ось що розповідає одна із них.

У сиву давнину, ще до спустошення українських земель ордами Батия, жила у цих краях заможна княгиня Мотрона. Її чоловік був одним із воєвод у війську Ярослава Мудрого, мужнім захисником рідної землі від тодішньої головної загрози для неї – печенегів. Одного разу, не дочекавшись свого чоловіка з чергового походу, Мотрона зібрала нові дружини і сама вирушила його шукати. По дорозі зустріли вони військо князя – чоловіка Мотрони. Зустріли, та не впізнали. Можливо, через те, що було надто темно, а може від того, що княже військо було в одязі, відібраному у ворогів. Через прикре непорозуміння два війська зійшлися у кривавому герці,

*ІЗГЛИБИНИ
ВІКІВ*

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

під час якого князя було вбито... З тієї розпуки пішла Мотрона у черниці, а в пам'ять про свого чоловіка звеліла збудувати на крутосхилах Холодного Яру чоловічий монастир, який відтоді почав називатися Мотронинський.

Є й інші перекази, за якими на місці сучасного монастиря з давніх часів поселилися пустельники, які храму не мали й дотримувались правил аскетичного суворого життя у печерах. Княгиня Мотрона, яка проживала у місті Жабурині (нинішньому Жаботині), подарувала пустельникам землю зверху над печерами з навколишнім лісом і забезпечила їх усім необхідним.

Місце, на якому розташований нинішній монастир, просто надихає на поетичні роздуми. Тож і не дивно, що події реальної історії у народній уяві з часом переплелися із поезією. Але чому б і не припустити, що усе було саме так, що були і отці-пустельники, і палка княгиня Мотрона, і якісь особливі події, які стали причиною фундації монастиря?

Із глибин віків до нас дійшли лише окремі сплески тодішнього бурхливого життя. Саме на цих нечисленних звістках мусимо відтворювати історію перших століть монастиря.

Першу ж писемну згадку, хоч і непря-

ІЗГЛИБИНИ ВІКІВ

ЖИТТЯ ПРЕПОДОБНОЇ МОТРОНИ

Преподобна Мотрона народилася у місті Пергія (Мала Азія) у V столітті.

Подосягненні повноліття, вона стала дружиною заможного чоловіка на ім'я Дометіан. Коли в них народилася донька, подружжя переїхало до Константинополя. Двадцятип'ятилітня жінка дуже любила ходити до храму Божого, щиро молячись у ньому. Там, у святому храмі, вона познайомилась з двома благочестивими старіями, які від юності своєї ревно служили Богові й були великими подвижницями. Мотрона намагалася бути у всьому подібною цим жінкам, проте її намагання, особливо життя

*Предизбранная от Бога мати ко пристанищу жизни наставляема, всю мира сего суету презревши любви ради ко Христу со Ангелы песнословяши Избавителя, и молящеся непрестанно о нас, яко до благодать и милость дарует нам Господь зовущим ти:
Радуйся преподобная мати Матроно, монашествующих предивное украшение.*

му, про монастир ми маємо під 1198 роком у Симеонівському літописі: “Посла благовірний князь великий Всеволод Юркевич Павла блаженного і кроткого на єпископство в Руський Переяславль” (У цитатах із древніх літописів та документів збережено тодішній правопис та орфографію. Цитується за книжкою черкаського історика Ю. Мариновського „Мотронинський монастир”. Надалі, якщо інше не обумовлено, цитати подаються за цією ж працею – примітка упорядників).

Цей єпископ Павло заклав у Мотронинському монастирі храм на честь Іоанна Предтечі, про що у 1685 році ігумен монастиря Пафнутій засвідчив під присягою: “яко он игуменом будучи в поминаемом монастыре и, имею у себе крепости дани и у монастырь надани самые оригинальные, и ныне читаючи, довольно уведомен, яко показанный монастырь Троецкий Мотроненский имел свое бытие прежде разорения Батыевого, и яко в оном Мотронинском Троецком монастыре трапезную церковь во имя св. Иоанна Предтечи закладал сам преосвященный, блаженной памяти Павел, епископ Переяславский, и имя его на камени написано на закладе было, и мантию свою архиерейскую из источниками носил, что от достоверных повествований слышал,

ІЗГЛИБИНИ ВІКІВ

у постійному постуванні, молитві, утриманні від розвагі веселоців викликали незадоволення і обурення її чоловіка.

Поступово Мотрона вирішила цілком залишити сімейне життя і присвятити себе лише служінню Богові. Вона просила Його відкрити їй Свою волю, чи були угодними Йому її наміри. Господь почув ці молитви, і одного разу Мотрона уві сні раптом побачила, як вона тікає від свого чоловіка, а той доганяє її. Тоді жінка сховалася серед натовпу ченців, які йшли назустріч, і таким чином вона врятувалася від погоні чоловіка. Прокинувшись, Мотрона зрозуміла, що їй було потрібно сховатися не де-небудь, а саме у чоловічому монастирі, щоб чоловік не здогадався шукати її там. Свою дочку Мотрона віддала на виховання одній зі стариць, з якими вона була знайома і яким цілком довіряла, а сама остригла своє довге волосся, одяглася у чоловіче вбрання і у такому вигляді прийшла до монастиря преподобного Васіана. Там вона видала себе за євнуха Вавилу і незабаром була прийнята до братії. Мотрона надзвичайно боялася, щоб про її статі не здогадалися ченці, а тому перебувала у постійному мовчанні і невтомній праці.

Проте незабаром настоятелю монастиря Господь відкрив таїну Мотрони, і той дізнався про те, що його послушник євнух Вавила насправді - жінка. Це ж саме одкровення було відкрито й блаженному Акакію, ігумену сусіднього монастиря. Коли преподобний Васіан покликав до себе Мотрону, та у сльозах розповіла йому про своє попереднє життя, про чоловіка, який ненавидів її подвигів і молитви, любові до храму Божого, про переслідування і погрози, а також про дивне видіння, з якого вона зрозуміла шлях свого спасіння. Переконавшись у тому, що наміри Мотрони були

а камень тот видел”.

Отже, в 1198 році монастир уже існував і був досить значним, тому що Переяславський єпископ Павло заклав у ньому цього року храм. Про точнішу дату відомостей немає, але і ця говорить сама за себе. Безперечно, Мотронинський монастир – один із найдавніших на Русі.

Ще один народний переказ розповідає, що стіни давнього монастиря чули тупіт швидких коней воєвод одного з найвеличніших князів Київської Русі – Ярослава Мудрого. Серед них був і смілянський воєвода Мирослав. Глянув він із високих круч на хвилі Дніпра, що, як твердять перекази, вирували тоді біля самих валів холодноярських городищ, скинув свій шолом і вирішив закласти на найбільшому городищі нову фортецю. Про це укріплення згадує Іпатіївський літопис під 1118 роком. А дружиною Мирослава була та сама Матрона, яка стала засновницею монастиря...

Сива давнина... Як розглядати твої обриси крізь майже тисячолітню завісу часу?.. Як жили ці перші пустельники, хто були вони? Ми знаємо імена Антонія Великого і Феодосія Фивійського, Марії Єгипетської, знаємо навіть імена Антонія і Феодосія Києво-Печерських, а от імена тих святих, які започаткували Православ'я на

ІЗГЛИБИНИ ВІКІВ

насправді чистими і святими, настоятель благословив її надалі перебувати у жіночій обителі, яка знаходилася в містечку Емес. І коли ігуменяціїї обителі відійшла до Бога, всі сестри виявили бажання мати своєю новою настоятелькою преподобну Мотрону.

Слава про її благочестиве життя поширилася далеко поза обителью й нарешті дійшла до її колишнього чоловіка. І коли вона дізналася про те, що той приїхав і бажає побачення з нею, преподобна Мотрона потайки залишила рідну обитель і пішла до Єрусалиму, звідти на гору Синай і далі до містечка Беріт, де оселилася у спустілому язичницькому храмі. Проте навіть там слава наздогнала Мотрону: до неї почали приходити прості люди, і багатьох із них вона відвернула від поганства. З часом тут виник жіночий монастир. Преподобна Мотрона не залишилась і тут. Виконуючи волю Божу, вона відійшла до Константинополя, де дізналася про те, що її чоловік помер. Тоді преподобна заснувала тут нову святу обитель, куди незабаром з'їхалися її сестри із Берітського монастиря.

У чернецтві свята Мотрона перебувала 75 років. Перед тим, як відійти до Господа, їй були показані райські обителі і місце, яке чекало її святу душу.

*Пам'ять преподобної Мотрони
Православна Церква відзначає щороку
22 листопада за новим стилем.*

*Радуйся
преподобная
мати Матроно,
монашествующих
предивное
украшение*

тому шматочку землі, де ми живемо, не знаємо. Адже існує якась традиція у виникненні українського чернечого життя – печери у Києві, печери у Мотронинському монастирі... Спочатку на місці майбутньої обителі поселяється один аскет-подвижник і своєю духовною працею, своїм подвижницьким життям зводить на те місце благодать Божу. І от уже через якийсь час тут виникає монастир, тому що людські душі ідуть на світло і поклик тієї благодаті.

Але хто були ці люди, які перші вступили на страшну боротьбу із дияволом, зреклися від усього, і, в першу чергу, від себе, полюбили Бога так, що увесь світ вважали ні за що?..

Хто були вони, які їхні імена? Адже це були наші земляки, українці, і ми походимо від них, кров від крові, плоть від плоті... Ми – це їхнє продовження у ланцюзі часу, і тому для нас так важливо знати про них, знати їхні імена і вчинки. Щоб мати змогу молитися до

ІЗГЛИБИНИ ВІКІВ

БЕРЕГТИ СВЯТУ ВІРУ ПРЕДКІВ

Із проповіді Владика Софронія у Мотронинському монастирі 22 листопада 1997 року

Якщо ми будемо уважно дивитись і догматично розглядати те чи інше дійство Святої Церкви, то побачимо, що усе там спрямовано на те, щоб прославити нашого Творця і Бога. Бог прославляється Церквою, але Він прославляється

через людину – саме ту людину, яка розуміє Його волю і виконує її, яка своїми добрими, невтомними і наполегливими подвигами прославляє не саму себе, а Великого Бога. А між тим люди дуже часто помиляються, починаючи собі приписуватити, що насправді належить Богові. Без Бога жодна людина, навіть надзвичайно геніальна і обдарована, нічого не варта, вона не зможе зробити нічого великого і доброго. Це під силу лише тим, хто живе для Бога, заради Бога і віддає Йому все своє життя.

Саме такою людиною була свята преподобна Мотрона, про яку ми сьогодні знову й знову молитовно згадуємо, вклоняємося її подвигам і прославляємо. Молодою жінкою вона залишила все: заможного чоловіка, добробут, спокій, усі скарби земного життя і пішла шукати слави – не собі, а прославити Бога, в Якого вона щиро вірила усім своїм серцем і душею. Вона взяла на себе великі подвиги: спочатку жила у чоловічому монастирі під чоловічим ім'ям. Потім, коли її таїна розкрилася, проводила усамітнене чернече життя в інших

них, адже вони несли свій щоденний подвиг молитви за весь світ. Господи, Ти один тільки можеш відкрити їх імена для нас, хоч ми того і не гідні, яви Свою милість над нами і відкрий нам подвиг таємних рабів Твоїх, які лишили нам у спадок цей монастир, цю перлину духовну, яку ми, хоч колись і занедбали, але любимо й нині хочемо відтворити! Ніхто не знає таємниць монастирських печер, це ще не прочитана сторінка в історії монастиря. Що ховають вони у собі? Може, древні книги і монастирські рукописи? А, може, церковне начиння, заховане тут від уніатів, від турків, від татар, від орд Батия – чи мало від кого було ховати за довгу історію боротьби і нищення? А, може, давним-давно уже усе розграбовано, і ніколи ніхто не доторкнеться більше до трепетної історії?..

Згідно із монастирськими записами, монастир був зруйнований Батием дощенту і “по оном разорении показаного монастиря остались знаки и повествования”. Лишилися руїни та народні перекази... Скільки разів на місці наших національних святинь залишалися лише руїни... Цілий період в історії України названий Руїною. Уся наша історія, минуле і сучасне, велика руїна, яка раною кривавиться у нашій душі... Тому що, напевне, немає на-

ІЗГЛИБИНИ ВІКІВ

обителях Близького Сходу, там заснувала монастирі віддала Богові свою праведну душу у глибокій старості.

Можливо, хтось думає: а чому тут, власне кажучи, можна дивуватися? Як усе просто: молода жінка стала черницею і прожила нею усе своє життя. Але зізнаємось: хто з нас готовий сьогодні хоча б на один день залишити свій дім, щоб поїхати вклонитися святим місцям, яких так багато повсюду України? Ми всі так заклопотані, ми всі так зайняті, так втомлені... Нам завжди ніколи, нам завжди не вистачає ані часу, ані сили, ані духу. А преподобна Мотрона залишила все заради того, щоб знайти Бога і вклонитися Йому.

І ось ще одне диво: далеко від тих країн, де колись подвизалася преподобна Мотрона, у глухому урочищі Холодний Яр, серед дрімучого вікового лісу піднявся й виріс святий монастир на честь цієї угодниці Божої. Це диво сталося зовсім не випадково, бо в духовному житті випадковостей не буває. Змінювалися часи, замінювалися політичні режими, монастир переходив з одних рук до інших. Тривалий час тут була справжня пустеля. Проте за Божою допомогою і зусиллями кількох літніх жінок, які теж залишили спокій, свої домівки і прийшли у цю пустелю, свята обитель знову живе і відроджується.

Слава Богу, що у свій час Господь дарував нам мудрого і мужнього Мельхиседека – ігумена цієї обители, який – ми віримо у це – молиться у сонмі святих угодників у Царстві Небеснім за свій монастир, щоб стежина до нього ніколи не заростала. Дякуючи таким подвижникам ми сьогодні можемо знову молитися тут і просити Бога, щоб Він дарував нам ту самовідданість, яку мала преподобна Мотрона, ігумен Мельхиседек, яку мали всі праведники, які досягли Царства Божого хресним шляхом подвигів віри.

НЕСКОРЕНІ ВЕЛІ

роду із більш поруйнованою історією, ніж наша.

Довго не міг піднятися із руїни, як і вся наша земля у період монголо-татарської неволі, монастир, і лише “через довольное время” на спустошеному місці знов зійшлися монахи і “жили без церкви в пещерах и келиях пустынных”, а заснований ними невеличкий монастир був названий “скит Мотренинский”. Як довго тягнувся період спустошення – невідомо, але є припущення, яке можна зробити за монастирськими архівами, що відродження монастиря почалося за часів великого князя литовського Ольгерда. Це цілком вірогідно і не суперечить історичній дійсності. В 1362 році великий князь литовський Ольгерд, минавши Канів і Черкаси, а отже, проходячи територією сучасного монастиря, зустрівся на Синій Воді (нині ріка Синюха) з татарськими “цариками” і переміг їх. Цей вдалий похід і міг стати поштовхом та сприятливою умовою для заселення зруйнованого монастиря.

Із пізнішого опису монастиря дізнаємося, що в 1568 році “монахи начали возобновляти разоренное святилище благословением православного митрополита киевского Ионы Протасовича”. У цей час Мотронинський ліс, у якому знаходився і

ІЗГЛИБИНИ ВІКІВ

Карта XIX століття дає уявлення про угіддя, які належали Мотронинському монастиреві

Один з численних земляних валів минулого поблизу Мотронинського монастиря

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

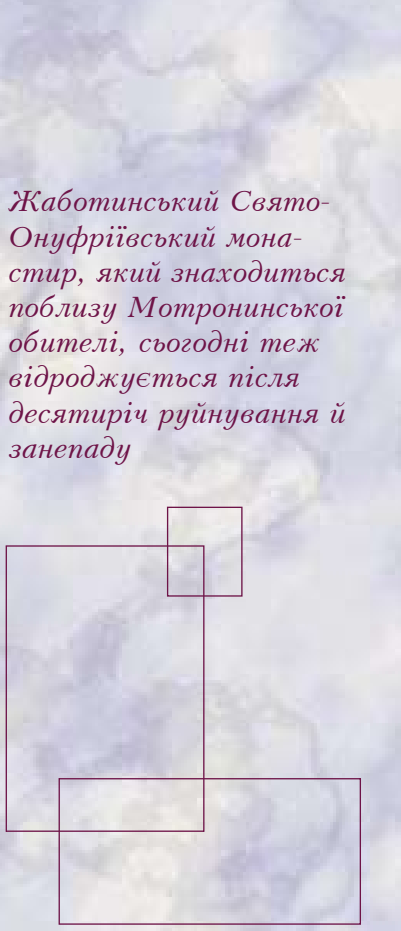

монастир, був частиною володінь Черкаського замку (староства), який тримав “на Тясмени... сторожу польную”, а його бояри користувалися цими багатими угіддями: добували мед, били птицю і звіра, ставили на численних річках млини, ловили рибу, орали землю “на польи, где хочеть”. Тому закономірно, що в час такої поживленої діяльності розбудовується, поновлюється і монастир. Крім того, після Люблінської унії 1569 року перед православними українцями постало нове завдання – відстоювати свою віру від чужоземних посягань, а Мотронинський монастир якраз завжди і був осередком Православ'я, і тому в час, коли рідній вірі загрожувала небезпека, його роль особливо зростала.

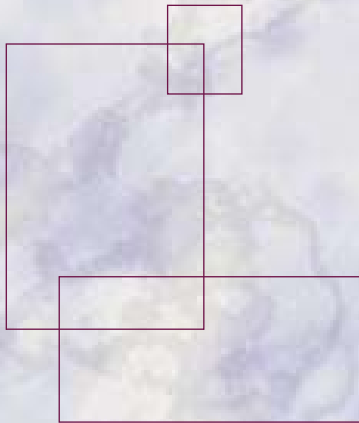
Ми не знаємо, який вигляд мав у той час монастир, як жили монахи. Ми можемо лише здогадуватися, що віра їх була міцною, подвиг високим, що монастир мужньо стояв на варті Православ'я, закладаючи ті традиції, які проявилися пізніше в діяльності ігумена Мелхіседека. Якщо судити з універсалів та привілеїв, наданих монастирю різними гетьманами, обитель мала міцні зв'язки із Запорозькою Січчю.

У історичному романі відомого українського письменника Михайла Стариць-

ІЗГЛИБИНИ ВІКІВ

Жаботинський Свято-Онуфріївський монастир, який знаходиться поблизу Мотронинської обителі, сьогодні теж відроджується після десятиріч руйнування й занепаду

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

кого “Останні орли” перед нами постають не лише образи мужніх героїв часів гайдамащини, але й намальована велична картина самої місцевості, де відбувалися ті далекі події:

“В епоху, про яку тут йдеться, вся Правобережна Україна була густо вкрита лісами; а місцевість од річки Тясмину до Гнилого Тікича – верст на двісті на захід, і од річки Рось до херсонських степів – верст на сімдесят на південь, тобто весь нинішній Чигиринський, частина Корсунського, Ольвіопільського, Єлисаветградського, Олександрійського повітів, - вся ця площа являла собою суцільну, майже непрохідну гущину диких пралісів, перетятих горами, скелями, глибокими ярами, м’якими улоговинами, річками й болотами. Величезні лісові урочища, розмежовані або вузькими просіками, або чорними кряжами, або річками, мали різні назви. Мотронин ліс (найближчий до Дніпра), Жаботинський, Круглий, Цибульський, Найдин, Гончарний, Лебединський, - та, власне кажучи, всі вони зливалися у неосяжний лісовий край. Серед цих диких нетрів, де привільно жилося хижим звірам, куди важко було пробратися грабіжникові й розбійнику, тулилися монастирі й вабили в свої міцні стіни, під захист хреста, знедолених і

ІЗГЛИБИНИ ВІКІВ

*Після небаченого
плюндрування
відроджується
й Свято-Мико-
лаївський Лебе-
динський мона-
стир, який від
початку свого
заснування був
і залишається
дівоchim*

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

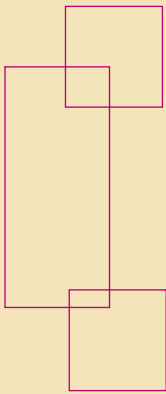
скривджених, - гнаний руський народ.

Майже з перших часів християнства правобережжя Дніпра було розсадником чернецтва. Чудова природа й тиша незайманих лісів принаджували сюди і втомлених життям, і тих, хто не знайшов у ньому радощів, - для подвижництва, для високих і чистих молитов, для заспокоєння бентежної душі; до анахоретів прилучалися інші, шукали надійний сховок і закладали спершу убогий зруб - церквцю, а потім і монастир. Багато українських монастирів були щедро обдаровані своїми фундаторами, за згодою польських королів, а також гетьманами малоросійськими - просторими й багатими угіддями; ці дарунки примножувалися власними надбаннями, і монастирі могли б користуватися вільними прибутками, коли б неспокійний час, нестримна сваволя шляхти й цілковите беззаконня не позбавляли їх прав і не розоряли раз у раз вогнем і мечем. Та, незважаючи на все це, монастирі все-таки, як останні притулки Православ'я, росли й росли, і їх між Ржищевом і Чигирином було тоді п'ятнадцять: Чигиринський, Медведівський, Мотронинський, Жаботинський, Лебединський, Мошногірський, Ординський, чи Виноградський, Корсунський, Богус-

ІЗГЛИБИНИ ВІКІВ

Один з небагатьох православних храмів на Чигиринщині - Свято-Успенський, який вцілів від знищення і знаходиться у селі Медведівці, яке безпосередньо межує з Мотронинським монастирем

НЕСКОРЕННИ ВЕЛЕТ

лавський, Трахтемирівський, Канівський, Ржищівський, Лисянський і Маньківський. Перше місце серед них посідав, безперечно, Мотронинський монастир: він вирізнявся усіх українських монастирів і стародавністю, і кількістю братії, і своїм чудовим місцем...

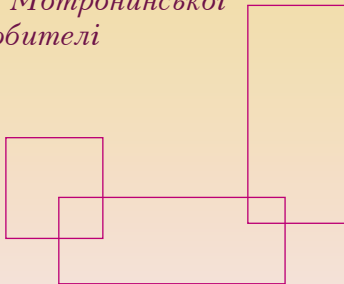
На південь від Чигирини місцевість стає горяна; вершини гір з химерними обрисами товпляться зубчастим пасмом до Дніпра, підіймаючись терасами вище й вище, то набігаючи одна на одну, то обриваючись кручами, немов скам'янілі гігантські хвилі. Усі ці гори вкриті були тоді лісами й височили серед темного, безмежного моря лісів. В одному місці, у центрі замкнутого овала, здіймалася конусом гора-особняк, пануючи над усією місцевістю, а на вершині цієї гори спочивав у міцному гнізді Мотронинський монастир. Його золоті хрести було видно за кілька миль, сонячного дня вони виблискували зорями в синяві лісів і, мов рятівний маяк, привертали до себе погляди нещасного під'яремного люду, вселяючи в його змучену душу надію.

Монастирський Свято-Троїцький храм був дерев'яний, з наддашником, що утворював ніби галерею, яка звалася кружганком; п'ять бань його було пофарбовано в синій колір і засіяно срібними зорями. Цей

ІЗГЛИБИНИ ВІКІВ

*Багатьма лісовими дорогами
й стежінками
Холодний Яр
веде вас до
своєї перлини
- Мотронинської
обителі*

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

храм був оновлений і оздоблений заходами настоятеля, архімандрита Мельхіседека Значко-Яворського, якого одноголосно обрала братія й затвердив на цій посаді переяславський єпископ Гервасій Линцевський у 1753 році. Навколо монастиря підіймався високий земляний вал, увінчаний міцним дубовим частоколом; цей укріплений вінець замикався брамою, неначе врослою в земляний насип; а вже над брамою стояли дві гармати, а праворуч і ліворуч уся передова лінія укріплена була бруствером і бійницями. Всередині монастирського двору, попід валами, тяглися дугами низенькі дерев'яні келії братства й інші господарські прибудови. За валом, коло підніжжя гори, тулилися, ховаючись то за камінням, то за виступами, халупки й землянки прийшого люду – і українців, і молдаван, і волохів, які знайшли собі притулок під охороною монастирських стін. З протилежного боку долина глибока й по ній, звиваючись і ховаючись у кущах папороті й тернику, зміїлася річечка, зливаючись далі з Тясмином. По той бік річечки тяглася скеляста круча, у вигинах якої таїлися входи у глибокі й довгі печери, котрі сягали, як казав дехто, одним рукавом до Чигирина, а другим навіть до батька Дніпра. Подейкували, що з самої вершини

ІЗГЛИБИНИ ВІКІВ

*Ау Мотронинськiм монастирi—тиша,
Такої тишi на землi нiде немає,
Тут чуть, як вiтер угорi дише,
Як жовтий лист сльозою опадає...*

*Ау Мотронинськiм монастирi—спокiй,
Як пiсля праведних трудiв читiсля бою,
I всi руїни у землi глибокiй
Уже густою заросли травою.*

*I на понiвеченi стiни й верх храму
Росою сходить благодать Божа,
I залiковує тяжкi рани,
I жде на тих, хто взятъ її зможе...*

*Ау Мотронинськiм монастирi зрана
Стоїть така напiвсумна тиша...
I монастир в душі болить, як рана,
I вiтер десь в височинi дише...*

гори, з монастирського цвинтаря, ішов підземний хід у ті печери... І справді, не раз під час переслідувань рятувалися в них приречені на смерть жертви

Краєвид з валів Мотронинського монастиря був чудовий; темне море лісів, котячись удалину, набирало сизих, димчастих тонів, а на розкиданих широким розмахом терасах вирізнялися то червоними, то золотавими плямами бескиди й скелі – і все це десь на обрії зливалося в світло-синю й рожеву млу, серед якої з одного боку виблискував срібною ниткою сам Дніпро. У чудовому, напоєному пахощами повітрі дишали вільно груди, погляд тонув у безмежному просторі, серце билося одвагою і ніби незримі крила виростали в людині, ладні підняти її й понести в бурю боротьби...”

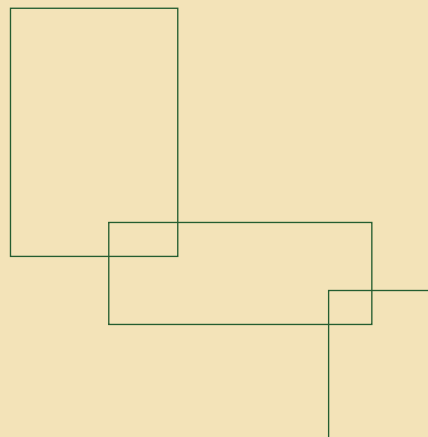

СЛАВЕТНИЙ ГЕТЬМАН САГАЙДАЧНИЙ

*“Сагайдачний, що
проміняв жінку на
тютюн та люльку,
необачний...”*

*Усім відомі ці сло-
ва із старовинної
народної пісні. Але
історія свідчить,
що Сагайдачний
зовсім не був та-
ким, як змальовує
його пісня, був до-
брим сім'янином,
люблячим чолові-
ком, і аж ніяк не
був здатен на такі
“варварські” вчин-
ки, щоб вимінюва-
ти свою дружину
на люльку...*

Певно, народна пісня розкриває тут рису характеру не стільки Сагайдачного, скільки такого собі типового козака з його не прив'язаністю ні до чого житейського, мирського. Козак був учасником безперервних боїв, життя його могло обірватися будь-якої хвилини, і, навіть, здобуваючи у битвах великі багатства, козак не дорожив ними. І при всьому тому, незважаючи на, здавалося б, огрубілість серця у війні, серед повсякденної жорстокості, десь там, у глибині душі цих людей жила глибока віра... Зрештою, ми знаємо, скільки козаків закінчували свої ратні подвиги покірним схилянням голови під монаший клобук.

Зв'язок українських монастирів із Військом Запорозьким впливає вже із самого національного характеру, світогляду тих і інших. Вірою, щирою надією на Бога перейняте їхнє життя, і кожен свідомий українець своїм найпершим обов'язком перед усіма іншими вважав захист Святого Православ'я.

СЛАВЕТНИЙ ГЕТЬМАН САГАЙДАЧНИЙ

Історія Холодного Яру тісно пов'язана з Олександрівкою й навколишніми селами, де досі діють храми старої доби. Серед них - храм у селі Іванівці (угорі) і дерев'яна церква у селі Бірки. За переказами, це село було місцем, з якого виходило 4 тисячі козаків

ДЕСКОРЕННИ ВЕЛЕТ

Коли вороги звинувачували православне духовенство у тому, що воно мало стосунки з козаками, ті відповідали так: “Се ж бо плем’я славного народу Руського, з насіння Яфетового, що воювало грецьке цісарство морем Чорним і сухопуттям. Се з того покоління військо, що за Олега, монарха руського, в своїх моносілах плавало по морю й по землі (приробивши до човнів колеса) і Константинополь штурмувало. Се ж бо вони за Володимира, святого монарха руського, воювали Грецію, Македонію, Ілірик. Се ж їх предки разом з Володимиром хрестилися, віру християнську від Константинопольської Церкви приймали, і по сей день в сій вірі родяться і хрестяться і живуть...”

Що зробив Сагайдачний для Православної Церкви, ми знаємо. Адже після того, як із прийняттям унії не лишилося жодного православного архієрея, Сагайдачний, скориставшись приїздом єрусалимського православного патріарха Феодана, умовив його, і протягом осені та зими 1620 року той поставив митрополита та п’ятьох єпископів, після чого православному ієрархії в Україні та Білорусі було відновлено.

Знаємо ми й про те, що трохи раніше Сагайдачний разом з усім військом ко-

СЛАВЕТНИЙ ГЕТЬМАН САГАЙДАЧНИЙ

Мотронинський монастир, яким його бачить кожний, хто приїжджає сюди тепер

Мотронинський монастир, яким його бачив Тарас Шевченко. Малюнок 1845 р.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

зацьким вступив до Київського братства. Але нас зараз цікавить насамперед те, що у 1620-1621 роках Мотронинський монастир отримав універсали гетьмана Петра Сагайдачного, “в которых обоих Универсалах ограничение монастыря сего земель и прочих угодий обширно описано” (тобто, яким детально визначалися межі земельних володінь), поновлено скит “для всегдашего содержания”. За допомогою і сприяння цього гетьмана у монастирі було побудовано та оздоблено всім необхідним нову церкву. І взагалі, цілий монастир гетьман Петро Сагайдачний узяв під свою опіку, про що повідомляє така приписка до одного з документів: “Петр незамедлил принять сию древнейшую пустынную обитель под свое покровительство”.

Хай пролунає в віках хвала тобі, славний гетьмане, а ім'я твоє хай назавжди залишиться у вдячній пам'яті усіх, кому дорога і небайдужа віра Православна!

ХМЕЛЬНИЧЧИНА

Героїчною і в той же час трагічною сторінкою в історії України є війна під проводом Богдана Хмельницького. Велика слава її у небаченому доти злеті й надіях на власну державу, а трагізм у краху багатьох завоювань і здобутків у довгу добу Руїни.

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

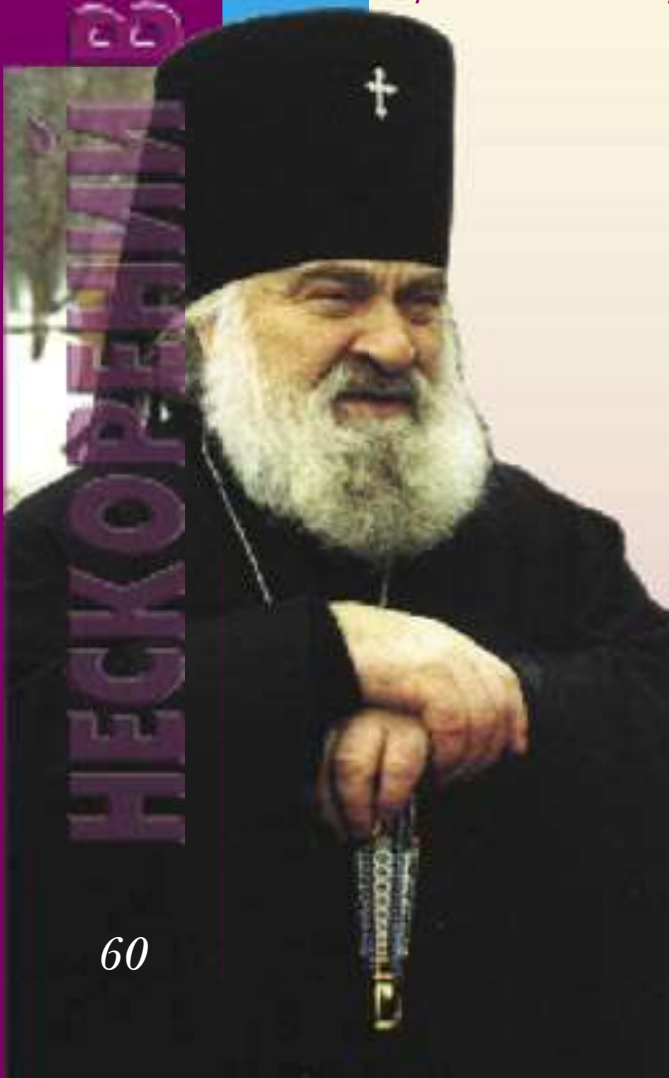
Повстання Богдана Хмельницького спалахнуло, як відомо, внаслідок непомірно жорстокого гніту католицької Польщі. Ось як пише про той період автор відомої *“Історії русів”*: *“При всьому тому роз’їжджали війська польські, що наповнили всю Малоросію і чинили все те над малоросіянами, що лише хотіли і вигадати могли: всіх родів безчинства, насильства, грабунки і тиранства, що перевищували всякі поняття та описи... Нарешті, пограбувавши всі церкви благочестиві руські, віддали їх в оренду жидам, а начиння церковне, як от: потири, дискоси, ризи, стихарі та всі інші речі розпродали і пропили тим же жидам, котрі зі срібла церковного поробили собі посуд та убрання, а ризи та стихарі перешли на спідниці жидівкам; а ті тим перед християнами вихвалялись, виставляючи нагрудники та спідниці, на яких видні були знаки наших хрестів, ними зірваних. Таким чином, Малоросію доведено було поляками до останньої руй-*

ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОСЛАВ'Я В УКРАЇНІ

*Високопреосвященний СОФРОНІЙ,
архієпископ Черкаський і Канівський*

Пери ніж поча-
ти говорити про
сьогоднішній стан
і перспективи
розвитку Право-
славної віри в
нашій країні, мені хотілося б
нагадати, як визначає містичну
сутність нашої Церкви Символ
Віри: “Вірую в Єдину, Свя-
ту, Соборну й Апостольську
Церкву”. Православ'я, або
як його називають на Захо-
ді, ортодоксальне християн-
ство, стало сутністю цього
сповідання, будучи водночас
невід'ємно пов'язаним з мі-
стичним Тілом Самої Церкви,
на чолі Якої стоїть наш Спаси-
тель Ісус Христос. Православ'я
свідчить про Христову Церкву

НЕКОРДАМІ ВЕЛЕТ

нації та виснаження, і все в ній уподібнювалося тоді якомусь хаосу чи божевіллю, що загрожувало останньою руїною...” Це лише маленька часточка того, що діялося тоді в Україні, а особливо, як принижено й поганьблено було Православ’я.

Успіхи Богдана Хмельницького піднесли Україну на небачену доти висоту. У цю добу вона дійсно стала державою, яку визнавали і з якою рахувалися уряди сильних і впливових держав. За деякими відомостями, гетьман Богдан Хмельницький навіть почав карбувати власну монету у Чигирині, на той час столиці козацької України. У 1649 році посол московського царя у Варшаві свідчив: “А в Чигирине де учинил Богдан Хмельницький мьнзу и деньги делают, а на тех нових деньгах на одной стороне меч, а на друтой стороне - ево, Богданово, имя”. Подібно ж про козацькі монети повідомляла й французька газета.

Звісно, розміщення у центрі таких важливих у тодішньому житті політичних подій не могло не позначитися на становищі Мотронинського монастиря, піднести його значення. З новою силою завирували Чорний і Чумацький шляхи, що пролягали Холодним Яром. Тут без упину скакали коні запорозьких гінців у центральну Україну й назад до Січі. Чумацьким шля-

ХМЕЛЬНИЧЧИНА

з джерел святого Передання, а Церква розкрила Православ'я як фактор, як реальну дію Божественного Одкровення. Для будь-якої віруючої людини, котра хоча б трохи обізнана в богословських питаннях, Православ'я і Церква нероздільно єдині.

Духовний аспект Православ'я на Русі не менш важливий, ніж суто історичний. Ми не можемо сумніватися в тому, що історичний факт хрещення самого рівноапостольного князя Володимира мав преш за все духовне підґрунтя: цей висновок ми можемо зробити, спираючись на історичні свідчення про його проповідь християнства. А тому й сьогоднішній стан Православ'я, якщо ми будемо його уважно і об'єктивно аналізувати, теж неподільно пов'язаний з поняттям Церкви - її духовною сутністю в історичній спадкоємності й богословсько-канонічній незмінності...

Христова Церква зустріла не стільки географічний опір у поширенні свого віровчення, скільки стала у протистояння до спотвореного духовного світу людини в її ставленні до Істинного Бога, до самих людей як подоби Божої, до природи і до всього навколишнього оточення. У процесі християнізації Русі перевага була не за авторитетом влади і суто людської грубої сили, а за беззаперечною благодатною дією подвигу благочестя служителів Церкви, в яких проповідницькі слова не мали розбіжностей з їх справедним святим життям. Тут перед нами розкривається велична картина благодатного відродження людських душ, які почали сприймати віру і служіння Богу як видатну жертву Правди і Милосердя. Іншого тут бути не могло, бо язичницькі закони влади поступаються вимогам совісті, а необхідність помсти - відповідністю милості...

хом рипіли козацькі вози, наповнені продуктовими та промисловими припасами, рибою та сіллю з Волги і Дону, Закарпаття, зброєю з Тули. Згодом цими прадавніми шляхами почали найжджати до Чигирин посланці європейських та азійських держав, які шукали прихильності Богдана Хмельницького: посла польського короля, турецького султана, Швеції, Ватикану, Венеції, Росії. Адже на час визвольної війни Чигирин, як уже мовилося, став не лише резиденцією гетьмана, але й фактичною столицею України.

Цікаві спогади про Чигиринську фортецю залишив православний арабський мандрівник Павло Алепський: “Місто, що є постійним перебуванням Хмеля, зветься Чигирин. Міська фортеця не має собі рівних у країні козаків у величині своєї гори та силі боліт і води, що її оточують. З цієї причини фортеця дуже міцна. А в місто веде лише один вихід”.

Справжньою фортецею на той час став і хутір Хмельницького - Суботів.

У селах навколо Чигирин - Медведівці, Суботові, Жаботині розмістилися козацькі сотні Чигиринського полку. В лісах Холодного Яру за наказом Хмельницького було налагоджено виробництво зброї, в тому числі й гармат, а також пороху, дьогтю.

ХМЕЛЬНИЧЧИНА

Життя - це жертва, смисл якої стає зрозумілим для сприйняття подвигом самого життя, до того ж життя як жертвності в ім'я Правди Божої, миру і святості. Бог Сам став Жертвою для спасіння людей від зла і гріховної загибелі. По милості Божій подвиг такої жертви повторюють земні люди заради добра, правди й святості. Всього лише через 30 років після прийняття християнства на верхівку цього подвигу піднімаються брати князі Борис і Гліб, які, звичайно, не випадково гинуть від руки вбивці, а підносять самих себе на хрест-жертву благодаттю Христа, Який дарував їм сили йти на свого брата не з войовничою загрозою або помстою, а з покорою Богу прийняти на себе страждання заради злагоди і правди між братами. Вони одні з перших зуміли перекувати "меча на орала" у своїх думках і на уст Русь, на всю глибину її майбутнього освятити початок такої святої жертвності.

Християнство наповнювало собою життя людей церковно, воно ніколи не сприймалося русинами лише як якась абстрактна ідея - нехай навіть надзвичайно досконала і приваблива: воно ставало самим життям нашого народу. Церква вчила сприймати правду життя, відчувати у ньому постійну присутність Христа за словом святого апостола: "Це є життя вічне... Знати Істинного Бога і Ним посланого Христа". Християнство змінювало обличчя Русі вдруге в нерівній боротьбі із силами зла, але життям своїх кращих синів воно підносило країну на верхівку перемоги. Князь Михайл Чернігівський (XVIII ст.) став жертвою зради, сам не зрадивши своєї віри і Батьківщини, піднявся на голгофу свідництва Христа. Князь Федір Острозький (XIV ст.) у слід за Миколою Святошею, відчуваючи тлінність примар

Яку ж роль у цих подіях відіграв Мотронинський монастир? Не останню. Не виключно, що навіть нарада, на яку восени 1647 року Хмельницький зібрав своїх однодумців, відбулася саме у стінах Мотронинського монастиря, який був затишним місцем для таких таємних зборів. Але серед виру цих подій монастир був водночас свідком, учасником і жертвою. Піднесення, слава, успіх, поразка і занепад... Із калейдоскопічною швидкістю події приходили на зміну одна одній... Але незалежно ні від чого монастир мав одну найбільшу мету - Спасіння, одну турботу - Молитву, і життя його плинуло тим розміреним ритмом, який характерний для духовного виміру, спрямованого у вічність.

Наша розмова про Мотронин монастир буде не повною, якщо ми не торкнемося ще однієї історичної постаті - Петра Дорошенка. "Козак із діда-прадіда", як говорив сам про себе Дорошенко, він любив Україну, боровся за її волю і, продовжуючи традиції Богдана Хмельницького, зробив багато задля визволення її від чужоземного поневолення. По-перше, дякуючи мудрій політиці Дорошенка, Правобережна Україна в цей час звільнилася від польського впли-

ХМЕЛЬНИЧЧИНА

цього світу, оселяється в Києво-Печерському монастирі, перемагаючи у собі “будь-яку неправду”. Вони стають великими святими переможцями. Князі Ростислав Волинський та Олександр Невський воювали не тільки за державність і волю своїх земель, але перш за все за правду Православ'я й істинність своєї Матері-Церкви.

За словами святого апостола Павла, “ті, яких світ не був вартий, тинялися по пустелях та горах, по печерах та у щелинах землі” (Євр. 11. 38). У житті Церкви і народу настає період, який повністю відповідає цим пророчим словам. Після Брестського Собору 1596 року Православ'я стає гонимим: закриваються монастирі, святі православні храми передаються уніатам, а їхні справжні господарі позбавляються разом з храмами своїх земель, маєтків, пільг - прав на саме життя. Увесь наш край стає суцільною раною: ця жаклива сторінка нашої вітчизняної історії відзначена нетлінними вівчнями мучеництва і сповідництва таких подвижників, як Афанасій Брестський, Макарій Овруцький, Даниїл Мліївський. В державній історії цей період пов'язаний з видатною патріотичною боротьбою за незалежність нашої країни Северина Наливайка, Петра Сагайдачного, Богдана Хмельницького. Бог, Який “не хоче смерті грішника”, просягає Свою спасенну правдицю, Сам стає втіхою і пристановищем для гнаних. Таким посланцем Божим і епохою в житті Православ'я став видатний митрополит Київський Петро Могила. В його особі Святе Православ'я переселилось на корабель у бурхливому морі державних протистоянь. Петро Могила став твердиною православної віри, її захисником і світочем. В Україні Церква отримала своє друге буття турботами і піклуваннями Петра Сагайдачного,

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

ву, стала вільною і нейтральною. По-друге, укріпивши таким чином свої позиції, Дорошенко, маючи за собою підтримку митрополита Йосипа Нелюбовича-Тукальського, який обрав Чигирин своєю резиденцією, мав наміри вирвати тепер з-під московської влади і Лівобережну Україну. Взагалі, про гетьмана Петра Дорошенка можна сказати, що був він людиною великого духу, уже при Хмельницькому обіймав посаду полковника, його добре знали й поважали козаки. У період, про який зараз ідеться, він на кільканадцять років стає основною фігурою українського життя.

1670 року Ігумен Мотронинського монастиря Пафнутій звертається до митрополита київського Йосипа Нелюбовича-Тукальського із проханням про заміну старого антимінсу, тут же просячи митрополита стати посередником між монастирем і гетьманом Петром Дорошенком для підтвердження монастирських прав і привілеїв. Гетьман відгукнувся на прохання митрополита 1671 року прийняв Ігумена Пафнутія у своїй резиденції в Чигирині. Як наслідок зустрічі Троїцький Мотронинський монастир одержує гетьманський універсал, у якому зазначається: “ ... й вислухавши прозбу велібних отцев иноков монастиря Пустинно-Мотронинського, любовно все принимаем

ХМЕЛЬНИЧЧИНА

а в діяльності Петра Могили Православ'я розкрило свою силу в благочесті, освіті й історичності. У нерівній боротьбі з католицизмом Церква показала своє історичне призначення і довела своє право бути православною для українського народу. Русь Православна по-іншому вже не могла сприйматися в історичному і суто духовному аспектах. Не може вона сприйматися по-іншому й сьогодні.

А тому Православ'я в Україні - це не якась абстрактна ідея, а саме життя нашого віруючого народу у Христі Ісусі. Починаючи з 1686 року Православ'я на нашій святій землі стає царським. Ми не будемо задувати політичну, соціальну (в національному розумінні цих понять) та релігійну сторони цього історичного періоду, але мусимо підкреслити, щобільш як 200-річний період буття Церкви став підготовчим до Великого Випробування, якого до цього часу ще не знала вся християнська історія.

Православ'я стає епохальним мучеництвом, а вся Церква - хрестоносною. Мільйони жертв голодомору та сповідництва православної віри, тисячі гнаних та переслідуваних, починаючи з 1917 і аж до 1990 року, вже котре засвідчили істинність тези "Свята Русь", "Свята Україна". Тільки на Черкаській землі прославлено понад 120 новомучеників, матеріали ще на 20 страстотерпців перебувають на розгляді комісії з канонізації святих України. А скільки їх на нашій землі, на усій Святій Русі?

Визнати, що свята історія закінчилася діями часів найвидатніших діячів нашої Святої Православної Церкви - значить зробити глибоко помилковий висновок, що сьогодні Церква посідає в суспільстві суто декоративне місце й позбавлена того святого підґрунтя, на якому будувалось усе побожне жит-

написанное в их правах и привелегиях на-
данных от давних давен и ничего из них не
отдаляем, а убарзей заказуем ѝ приказуем,
аби никто до поминовенного манастира не-
мав неякого дела, а ни до их грунтов, абар-
зеи окло их поверку на буртах, а не на лу-
ках грунтовантися и островев не кошовати
до их належачих, ѝ около манастира округ
за пол мили леса не рубати, бо обвартова-
но в давних привилегиях, которие в кни-
гах чигиринських записани, отцем иноком
Мотроненским наданих, аджеж уважаем
по зруйнованю иж не зусем манастир Мо-
тронинський построив, для того ми гетман
за радою всего Войска Запорожскаго на
благочестивий манастир Мотронинський на
помочь з скарбу воскового ухвалилисмо по
двести золотих на рок давати ѝ в своей обо-
роне ѝ ласце манастир сей на вечнии часи
держати. Дано в Чигирине 22 июня, року
1671". Тобто, гетьман підтверджує давні
вольності і права манастиря, закріплює но-
вим розпорядженням усі його володіння і
зобов'язується не лише виділяти щорічно
із військового скарбу 200 золотих, але ѝ
мати манастир у своїй довічній ласці та за-
хисту.

Ця грамота цінна для нас ще ѝ тим, що
в ній максимально чітко окреслено володін-
ня манастиря: “луки”, “острови”, “ліс”...

ХМЕЛЬНИЧЧИНА

тя людей. Оглядаючи нашу зовсім близьку історію, ми знаходимо в ній безліч прикладів самовідданого служіння Церкві та її христолюбивій пастві сотень і тисяч православних пастирів - архієреїв, священників, ченців, а також благочестивих мирян. Згадаймо подвиг святого митрополита Київського Володимира, який прийняв мученицьку смерть від більшовиків, який вийшов на зустріч своїй жахливій смерті зі святих стін Києво-Печерської Лаври, яка містить в собі благодатний дух відомих нам нині та відомих лише Богу православних подвижників Святої Русі.

Христос поклав Свій Хрест на плечі Православної Церкви - і вона несе його благодатно ось уже багато століть. Молитовним заступництвом мучеників і всіх святих, у землі нашої прославлених, на сьогоднішній день майже в кожному місті і селі України діє православний храм, а тому ми маємо право говорити, що Україна була й залишається Православною, бо немає тут такого куточка, який би не був освячений кров'ю й подвигами мучеництва та сповідництва. Господь Бог наш Ісус Христос засвідчив Свою любов тим, що Сам приніс Себе в Жертву для спасіння людей. Істинність Православ'я засвідчена подвигами його вірних чад, які у Христі стали православними святими. І якщо на нашій землі залишиться хоча б один православний, уся Україна буде Православною молитвами своїх святих, що вічно молять Бога за її долю.

Із доповіді на Першому Всеукраїнському християнському конгресі, 1999 рік

Можна уявити, що монастир мав досить велику кількість землі із лісами, пасовиськами та орними землями.

Період, про який ідеться, був дуже складним у історії України. Це доба боротьби за гетьманську булаву, період смут і неспокою, коли країною в один і той самий час керувало кілька гетьманів, які часто на допомогу собі закликали чужоземні війська. Одним словом, це був початок Руїни. Гетьман Петро Дорошенко теж не втримав булави, потрапив до рук Москви й на чужині прожив довгі роки аж до своєї смерті. Тим часом в Україні тривала боротьба за владу. У результаті Чигиринських походів 1672, 1678 рр. у 1677-1678 роках, під час оборони Чигириня, Мотронинський монастир, як каже про те літопис, був “сожжен и вконець разорен” турками.

Але це друге спустошення тривало не довго. Уже через сім років, 1685 року, ченці отримують благословення київського митрополита Гедеона на капличку і церкву в печерах.

ХМЕЛЬНИЧЧИНА

Насельниці Мотронинського монастиря на місці поховання видатного сучасного подвижника Православної Церкви преподобного Амфілохія Почаївського. 2002 рік.

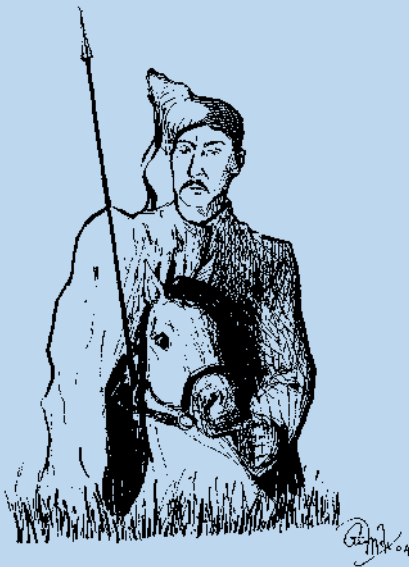
НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

Після Прутського миру 1711 р. Правобережна Україна, крім Києва, відійшла до Речі Посполитої. У межах Польської держави опинився й православний Мотронинський монастир. Старостою Чигиринським у цей час стає польський магнат Ян Каєтан Яблунівський, від якого й залежало даліше існування Троїцького Мотронинського монастиря, який формально залишався у підпорядкуванні переяславської кафедри. Але як не дивно, за таких, здавалось б, несприятливих умов, монастир не лише не припинив свого існування, а його було відроджено й відбудовано. Пояснюється це тим, що землі Потясминня протягом десятиліть спустошувалися турками і татарами, своєю українською старшиною і гетьманами, польськими магнатами і дрібною шляхтою. І тепер, коли цей край обезлюднів, його треба було знову заселити, а монастир притягував православний люд. І тому, хоч представники польської влади, напевне, того й не хотіли, але мусли сприяти або хоча б не заважати розвиткові православного монастиря.

За клопотанням настоятеля монастиря схимонаха Ігнатія й письмовим

ХМЕЛЬНИЧЧИНА

Для відбудови зруйнованої та спустошеної обителі, незважаючи на сприяння князя Яблунівського, коштів не вистачало. Монастир звертається по допомогу до гетьмана Івана Скоропадського, пред'явивши йому всі гетьманські грамоти, в тому числі універсали П.Дорошенка.

проханням переяславського єпископа Кирила Шумлянського князь Яблунівський 1717 року не лише дозволив відбудувати обитель, але й допоміг возами, людьми та іншим, про що віддав наказ своїм представникам на місцях. Крім того, він заборонив чинити монастирю збитки і звільнив усі монастирські угіддя “от всяких податей й десятини пчельной”, підтвердив права і володіння, які монастир мав раніше.

Протягом першої половини XVIII століття відбувається розширення володінь. Монастир стає власником сінокосів, ставків, млинів, гребель на річках Тясмин, Косара, Медведівка, володіє луками, орними землями, пасіками. Ці ґрунти (Зам’ятниця, Поташ, Зосимовщина, Грищенкові та ін.) монастир не тільки купує за готівку, а й отримує в дарунок чи за “уступними листами” - на поминання.

1726 року в Мотронинському монастирі було закладено, а 21 червня 1727 року вже освячено новозбудовану церкву в ім’я Живоначальної Трійці. Побудова нового соборного храму свідчить про певний матеріальний достаток монастиря.

Отже, друге у своїй історії повне спустошення монастир зміг подолати. Але попереду чекали нові випробування.

КОЛІЇВЩИНА

Мого дитинства казка неповторна,
Чигрине, древнє місто і ім'я,
Ти видававсь мені стійким і гордим,
Та іншого тебе ридаю я...

Чигрин, Чигрин, погашене багаття,
Підножкину та гетьманська булава...
Чи не в Богдана мічене прокляття
Тобі на долі випало, бува?

Чигрин, Чигрин... То Божий Суд
над нами...
Під ураганом збурених століть
Схопивши сиву голову руками
Ти як козак порубаний стоїш...

Чигрин, Чигрин, підкоренатвердиня,
Лицарствазнак, полишений на глум.
Безумцями осквернена святиня.
Чигрин, Чигрин, душі моєї сум.

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

Мабуть чи не найбільш спірне питання, яке викликає у дослідників діаметрально протилежні висновки - це участь представників тогочасного чернецтва у подіях 1768 року, відомих у історії під назвою “Коліїщина”. Одні вважають, що Мотронинський монастир був мало не натхненником повстання, інші вбачають у діяльності Мотронинського ігумена Мелхіседека цілковите його заперечення. Дійсно, важко прийти до однозначного висновку, враховуючи, що Коліїщина, з одного боку й почалася, образно кажучи, у стінах монастиря, а з другого боку, криваві розправи і жорстокість, властиві будь-якому збройному виступові, суперечать чернечому принципу непротивлення злу.

Але, по-перше, навряд чи можна знайти народ, в історії якого не було б подібних визвольних рухів, прагнень отримати свободу. По-друге, поки це було

КОЛІЇВЩИНА

СИМВОЛ НАШОЇ БОРОТЬБИ і ВІРИ

Слово Високопреосвященного
СОФРОНІЯ, архієпископа
Черкаського і Канівського,
у Мотронинському монастирі
19 червня 2000 року

*Д*овгим і надзвичайно складним був шлях православного українського народу від темряви до світла, від безбожних часів тотієї миті, коли ми можемо віднині вільно дихати і молитися на своїй землі. Довгим був і шлях до молитви, яка сьогодні лунає на цій святій монастирській землі. Багато років на цьому місці була справжня пустеля, яку залишили після себе

СВЯТОСЛАВНИЙ ВІСНИК

можливо, Мотронинський архімандрит Мелхіседек закликав народ до спокою й застерігав його від збройного виступу. Потретьє, сама гайдамацька маса, яка брала участь у Коліївщині, не була однорідною. Було національно та релігійно свідоме ядро, яке дійсно боролось за чистоту Православ'я і права народу, й були розбишацькі ватаги, які робили бешкет, грабували і, до речі, напали на сам монастир та поруйнували його. Певно, завдяки мудрості тих людей, які тоді стояли на чолі монастиря, він зміг у цей складний період небачено підняти свій авторитет і серед козаків, і серед населення, і в очах представників офіційної влади. Керівники обителі змогли не лише не вступати у конфлікт із владою, але й укріпити монастир економічно й матеріально, не закриваючи у той же час очей на реальний стан справ, на католицьке засилля та національне гноблення, і не втрачаючи зв'язків із найпершим оборонцем українського народу - Військом Запорозьким.

У 1735 році Мотронинський монастир одержав від Київського генерал-губернатора І.Вейсбаха "охоронний лист" про підтвердження звільнення від бджолої десятини. Таке податкове послаблення можна розглядати перш за все як свідчення прихильного ставлення влади до мона-

КОЛІЇВЩИНА

атеїсти-безбожники. Це сплюндроване, спустошене місце віддзеркалювало духовну пустелю комуністичного безбожного суспільства, в якому не було і не могло бути місця для благодатної Божественної дії. Тепер всі бачать що монастир не тільки відроджується - він діє і живе, він молиться за себе і за весь український народ. Той, хто був тут раніше, хто приїжджає сюди щороку, не може не бачити, як на наших очах відбувається велике диво відродження святої обителі. Дякуючи простим людям, котрі несуть сюди свою копійчину і допомогу, дякуючи насельникам монастиря, котрі приїхали сюди, щоб разом молитися і працювати, разом збирати каміння, які розкидала попередня безбожна влада, обитель встає з руїн і попелу.

Настав час, щоб не лише Черкащина, а вся я Україна дізналася про Мотронинський монастир, бо без перебільшення можна сказати: звідси бере свої витoki боротьба українців за волю, за визволення Православ'я від уніатів та імподібних. Сам тут були молилися люди, які сьогодні уособлюють собою нашу віру, нашу культуру і нашу боротьбу за кращу долю. Місце, де ми знаходимося, є нашою величезною святинею. Це треба усвідомити усім без винятку - і простим людям, і керівникам, і депутатам, і урядовцям. На жаль, слід

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

стиря та велику обережність останнього, тому що навряд чи він міг би отримати подібний “охоронний лист”, якби уряд знав хоч щось про зв’язки з гайдамаками, які на цей час активізувалися. Тим паче, що до тих, хто їх покривав, уряд застосовував надзвичайно жорстокі засоби покарання.

Причини того, що саме Мотронинський монастир зіграв особливу роль у подіях 1768 року, можна назвати такі:

1. Вигідне природно-географічне розташування, наявність військово-фортифікаційних споруд (валів), що могли допомогти гайдамакам у первинній обороні при раптовому нападі.

2. Стійкі - впродовж багатьох десятиліть - монастирсько-козацькі зв’язки.

3. Лояльне ставлення Мотронинського монастиря до місцевої польської влади, що грало суттєву роль у відволіканні уваги до “зібрань” в обителі запорожців під виглядом послухників.

4. Більш стійке і мужнє, не зважаючи на погрози та насильства, виконання мотронинськими ченцями й послушниками православних обрядів, допомога зігнаному зі своїх місць населенню продуктами, надання йому притулку в монастирі. Залишаючись законослухняною щодо земної

КОЛІЇВЩИНА

визнати, що держава забула про Холодний Яр і про те, що тут відроджується свята обитель. Час від часу сюди приїздять деякі окремі культурні делегації разом з окремими “народними” діячима представниками влади, і то лише для того, щоб подивитися навсе, що тут відбувається, очима екскурсантів-туристів. Мало хто з тих, хто приїжджає сюди як турист або спостерігач, не хоче навіть замислитись: а чийми руками робиться це диво, чиїми руками піднімаються святі монастирські стіни. А робиться всеруками, молитвами і піклуваннями кількох жінок, котрі залишили мирський життєвий спокій і приїхали сюди на великий подвиг, велич якого вони самі ще не усвідомлюють. Вони моляться, працюють і живуть тут скромним, непомітним чернецьким життям. Підкреслю: непомітним для влади, для багатьох високих посадових осіб, але помітним для Бога, милість і ласка Якого простягнута над цією знедаленою обителью. Натомість в області сьогодні з'явилося чимало так званих “демократичних” письменників, громадських діячів і журналістів, котрі хоче беруться коментувати те, що відбувається в єпархії. Свою “демократичність” вони бачать у тому, щоб паплюжити усе те світле і добре, що робиться руками віруючих, вишукувати різний бруд і, не знаходячи його у православному житті, йти на відверту фальсифікацію і підтасовування фактів. Одна з молодіжних черкаських газет дописалася до того, що зізналася у своїй ненависті до Православ'я і настальгічно згадала часи, коли комуністи руйнували святі храми. Бо, кажуть, тим самим вони підняли наш авторитет.

Ми не позбавлені Божої ласки та небесної допомоги. Милостивий Господь не залишав віруючих тоді, коли комуністична влада знищувала святі храми, ганьбила Православну Церкву, кидала у свої криваві катівні вірних її чад. Не залишає нас Господь і тепер, коли нова явлені демократи-атеїсти мріють зробити з нами теж саме. Бог чує наші молитви і знає про наше прагнення до Нього, а тому ро-

влади, братія не забувала, що її основний обов'язок - служити Царю Небесному, а не догоджати земним владикам.

Ще однією, не менш важливою, причиною того, що Мотронинський монастир став центром подій 1768 року, був особистий авторитет ігуменів монастиря схимонаха Ігнатія та отця Мелхіседека. На цих двох постатях слід зупинитися детальніше, тому що обидва вони були люди надзвичайно своєрідні, мали велику притягальну силу для оточення, дякуючи своїй власній духовній обдарованості і багатому внутрішньому світові.

Цілий період в історії Мотронинського монастиря пов'язаний з іменем схимонаха Ігнатія. Його було призначено настоятелем у 1717 році, й на цій посаді він перебував з перервами до 1753 року. Що ж це була за людина?

Мирське ім'я ігумена Ігнатія Устим Сахненко. Замолоду брав діяльну участь у житті козацького війська. Був учасником оборони Чигирини 1678 р. Потім була турецька неволя, із якої він повернувся 1683 чи 1684 року. 1691 року Устим Сахненко одружився з Євдокією Скоробогатою, дочкою кирилівського обивателя. Служив у війську, в 1705 році згадується як "сотник Уласовський", який має "дав-

КОЛІЇВЩИНА

буться справжнє велике диво - відродження монастиря у глухому лісовому урочищі. Це диво відбувається тоді, коли в державі практично нічого не будується для людей: житлові будинки, школи, лікарні, коли не працюють заводи, а вся економіка знаходиться у занепаді. Проте монастир відроджується, як відроджується уся Черкаська єпархія, яка зазнала найбільшого лиха і страждань за часів комуністичної влади. Повсіх містах та районах, у багатьох селах Черкащини будуються православні храми, де лунає молитва про дарування нашому народові гідного життя. Але доки в душах ще багатьох наших співгромадян живе ностальгія за “світлим комуністичним минулим”, ми будемо чути образу і гнівливі слова на свою адресу.

Дай Боже, щоб ніколи і нікому більше не довелось відроджувати те, що ми сьогодні будуємо для православних українців на нашій землі. Дай Боже, щоб ніколи не повернулись ті страшні часи, які тепер стали надбанням історії. Дай Боже, щоб нарешті прокинулись ті наші співгромадяни, які сьогодні зневажають святу православну віру, розмінюють її на дешеву закордонну подачку і слухають закордонних “місіонерів”, які навалюють сюди, щоб полонити душі довірливих людей. Ми повинні знати свою віру, свою мову і свою історію, бо усе це вистраждане подвигами багатьох поколінь залишається нашим найголівнішим духовним скарбом.

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

ні значні у війську Запорозькому послу-
ги” (а ми знаємо, що заслужити похвалу
в козаків було ой як не легко!), володіє
землею в районі Крилова по річці Тяс-
мин. Отже, як ми бачимо, до чернечого
постригу ігумен Ігнатій пройшов довгий
шлях ратного подвигу, мав за плечима
вагомий життєвий досвід.

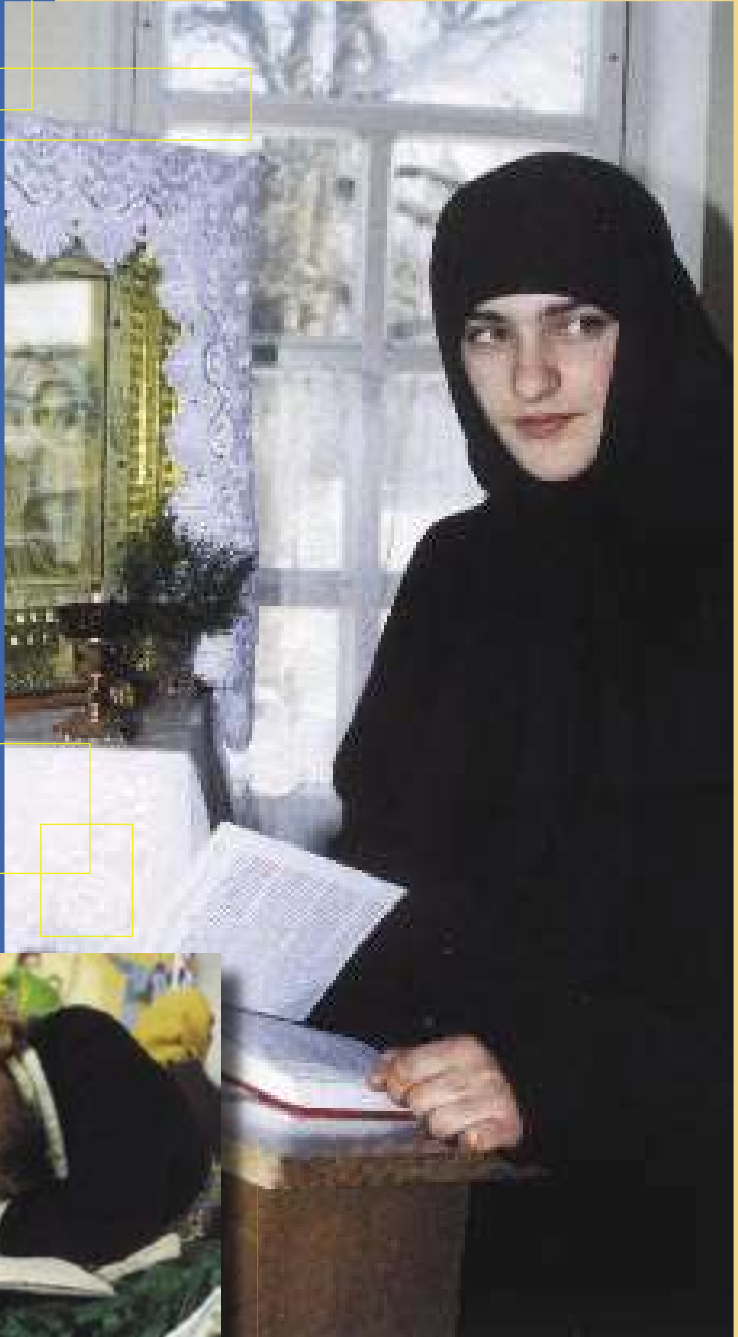
Як же могло не бути міцних і грун-
товних зв'язків між Мотронинським
монастирем і Січчю Запорізькою, якщо
бойові Устимові побратими приходили до
нього у монастир не лише як до шанова-
ного ігумена, а й як до свого близького
товариша й друга, з яким не раз дивили-
ся смерті у вічі і рятували один одного
від неминучої загибелі. Не дивно, що ті
запорожці, які готували повстання, мог-
ли почувати себе в монастирі “як удома”,
сподіватися підтримки і розуміння. Та
й сама ця місцевість з якихось пір була
особливою. Після 1709 р., коли царський
уряд зруйнував Чортомлицьку Січ, ча-
стина запорожців оселилася в Холодному
Яру, який став пересильною базою між
Правобережною Україною і Запорозьким
Великим Лугом. Мотронинський мона-
стир волею самого життя став сусідом за-
порозького коша.

Про повагу запорожців до Мотро-

КОЛІЇВЩИНА

Життя ченців і черниць полягає у невтомній молитві й праці. Саме таким життям споконвіку жила славна Мотрошинська обитель. Цим святим життям, успадкованим від перших ченців, вона живе й сьогодні...

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

нинського монастиря промовляють земельні вклади у монастир козаків, які виходили із Запорозької Січі сюди на прощу – вклонитися святиням, струсити з душі тяжкий порох боїв та військових походів. Про довготривалі стосунки з козаками свідчить і чаша, що зберігається в Черкаському обласному краєзнавчому музеї, на якій написано: “Сия чаша сделана в Сечи Запорожскои атаманом кошевым Иоакимом ѿ от всех запорожских казаков в монастырь Троитский Мотронинський по прошенію старца схимонаха Игнатія 1751 года июня 19 дня”.

8 травня 1753 року на бажання схимонаха Ігнатія й монастирської братії, за згодою старости чигиринського князя Яблунівського переяславський єпископ Іоанн затвердив мотронинським настоятелем ієромонаха Мелхіседека. Це був не простий перехід влади від одного настоятеля до іншого. У особі Мелхіседека і Ігнатій, і монастирська братія ясно побачили прямого спадкоємця того напрямку, якого трималися монастир та його попередній ігумен. Більше того, схимонах Ігнатій, очевидно, своїм внутрішнім духовним зором угледів у новому настоятелі

КОЛІЇВЩИНА

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

людину великого обдарування.

Ігумен Мелхіседек - особистість надзвичайно багатогранна й колоритна. Його участь у подіях тих часів така значна, а стійкість у православній вірі така велика, що, безперечно, його постать вимагає не лише особливої уваги та ушанування, а й церковної канонізації. Адже якщо нині зараховано до сонму святих мліївського титаря Данила Кушніра, то тим паче такого визнання заслужує той, хто надихнув на подвиг в ім'я Православ'я й мученика Даниїла й тисячі інших людей, став для них прикладом, як вистояти у тяжких випробуваннях, був мозком і серцем усіх тих подій.

Мирське ім'я Мелхіседека - Матвій Значко-Яворський. Рік народження ігумена Мелхіседека невідомий - приблизно між 1716 та 1724 роками. Ось що він сам про себе писав: "Родился я нижайший в Малороссии, полку лубенском, в самом полковом городе Лубнах, от родителей благочестивих, з фамилии древних з Костешов Яворских, а именно оного полку асаула Карна Ильича, прозванием Значка". Матвій навчався в Київській академії, "обучался на латинском языке нижних классов, й философии, й греческому,

КОЛІЇВЩИНА

Двері відчинилися, і в кімнату ввійшли отець Мелхіседек, а за ним і Залізник.

- Ось що, сину мій, - промовив отець ігумен, підходячи до Найді.

- Якщо ти вирішив непохитно присвятити себе Богові, якщо душа твоя прагне християнського подвигу, переходь до нас, у Мотронинський монастир. Тут, у святому граді Києві, під захистом православної держави, всемирне, все спокійне, а там у нас у боротьбі з уніатами й католиками ти зможеш воістину послужити Христу. Я збираю собі сильней світле духовне воїнство, чи хочеш ти стати в ряди його?

Наблюдому обличчю ченця виступив яскравий рум'янець.

- Превелебний отче ігумене, - відповів він, низько схилиючи голову, - за честь велику приймаю твою пропозицію, і якщо тільки його моєць, отець ігумен, дозволить мені...

- Про це не журися, я сам переговорю з його милостю, та, та ось, здається, й він...

- Мелхіседек оглянувся.

Справді, в кімнату входили отець ігумен і генеральний обозний.

- Не турбуйтеся ні про що, превелебний отче, - говорив обозний, нахилиючись до отця ігумена, - все передам панові губернаторові. Коли трапиться колись яка потреба, прошу звертатися просто до мене, - радий послужити, чим можу.

- Нехай благословить за себе Господь твою милість...

Із роману Михайла Старицького
"Останні орли"

й немецкому язикам”. Одним словом, отримав найвищу світську освіту. До того ж він знав єврейську та польську мови, медицину, влаштував у монастирі аптеку. Очевидно, то було особливе покликання Боже, якщо молода людина із такою освітою, із блискучим майбутнім та високою кар’єрою попереду раптом обривала усе те й вирішувала присвятити себе Богові. У його біографічних записах знаходимо: “от рождения моего годов как бы в двадцать два, по желанию своему поишов... в Мотронинский монастырь.” Там в 1745 році був пострижений у монахи і до призначення в 1753 настоятелем пройшов усі щаблі чернечого послуху.

Сам Бог покликав цього свого мужнього воїна у тяжкий для Батьківщини час облишити всі земні турботи й стати на захист Православ’я, якому загрожувала небезпека повного знищення.

У 1761 році до Переяславсько-Бориспільської єпархії перейшло 22 церкви Чигиринського староства. Для керівництва ними було створено Чигиринське духовне правління. Єпископ Гервасій поклав на ігумена Мотронинського монастиря Мелхіседека обов’язки благочинного православних церков у Правобережній Україні. В 1763-1764 р. р. Мелхіседек

КОЛІЇВЩИНА

*Чарівна природа,
якою оточений Мо-
тронинський мона-
стир, сьогодні мало-
чим нагадує про ті
далекі драматич-
ні події української
історії*

НЕСКОРЕНИЙ ВЕЛЕТ

освятив новозбудовані церкви в 10 населених пунктах. Завдяки старанням ігумена до Православ'я з унії повернулося 150 священників із своїми приходами.

Протягом усього правління з 1761 по 1771 рік у його підпорядкуванні було 530 церков. Переяславські владика, котрим підлягали православні парафії Київщини, не могли з-за кордону (адже частина земель належала Росії, а Правобережна Україна, крім Києва, Польщі) успішно протистояти унії. Цю справу й узяв на себе ігумен Мелхіседек. Він виявив у цій справі таке горіння серця, таку живу внутрішню енергію, які властиві у справі захисту Православ'я лише істинно віруючій, готовій на самопожертву людині.

Але одночасно із вступом на посаду Мелхіседек одержав з Переяславської консисторії указ, який регламентував його діяльність. У ньому, зокрема, зазначалося: “По прежнему своему обыкновению народ православной церкви защищал бы, в бунти же на своя власти й кровопролитне ни как бы дерзал виступати, но великодушно обстояти”. Тобто, ігумен Мелхіседек мусив захищати Православ'я, у той же час стримуючи народ від збройного виступу, який неминуче назривав, тому що утиски були неймовірні, а життя ставало усе не-

КОЛІЇВЩИНА

Насельниці й послушниці монастиря виконують різноманітну роботу, яка інколи під силу лише чоловікам

НЕСКОРЕНИЙ ВЕЛЕТ

стерпнішим. Для того, щоб поєднати неможливе, треба було або лукавити, лише на словах вдаючи борця за віру, або виступити в боротьбу, нехай і не із зброєю у руках (для ченця це неприйнятно), але не приховуючи, за умови чесності перед собою й Богом, своєї симпатії до поневоленого рідного народу. Отже, ігумен Мелхіседек бере на себе такий важкий тягар, винести який може допомогти лише Бог. На боротьбу за Православ'я він виступає один, тому що жертвувати життям може не кожен, і розраховувати на допомогу чи підтримку вищих духовних осіб або навіть на покірність і відданість того народу, який він захищав, не доводилося.

Мелхіседек чинив так, як підказувала йому християнська совість, як веліло віруюче серце. Але твердість ігумена у відстоюванні православної віри, його принциповість і несхитність дедалі більше викликають невдоволення уніатів. Виконання православними священиками і монахами монастирів (Мотронинського, Мошногірського, Виноградського та ін.) всіх православних таїнств та обрядів, вплив їх на місцеве населення сприймається уніатами як протидія їхній політиці. А на чолі усього цього стоїть Мелхіседек. І, отже, перший удар мав упасти на

КОЛІЇВЩИНА

З церкви нашої глумляться, зв'їризуються, провадивдали Дзюба, - жидові владу дали над храмом божим... Деревін знас за все - за хрестини, за вінчання, за похорон, і багатохто, не маючи чим заплатити, дітей не хрестять, покійників без попа ховають.

- Несила терпіти! - заговорили кругом селяни, перебиваючи Дзюбу. - Несила!

- А хто ж вам велить терпіти? - спитав Залізник, блиснувши очима.

- Недоля наша! - почулось тихе у відповідь.

- Що щ робити нам? - промовив Дзюба.

- Не впадайте в розпач, діти мої, - заговорив отець Хома, - покладайте надію на Господа, Він пошле вам Свою ласку. Вірте, діти, ждіть і надійтеся... отець Мелхіседек поїхав до Петербурга просити за всіх нас!

- Поїхати - то поїхав, - сказав на це Залізник, - та, мабуть, діла не буде. Вірив бийя, колитутішлося тільки про наше благочестя; ад же нічого простішого немає, як заступитися за віру своїх земляків; здається, від того нікому б не сталося ніякої кривди. А тільки проткнулася б Москва це зробити, і заварилася б тут каша. Вірю я, що цариця заступилася б за благочестя наше, вірю я і те, що Москві нічого не варто знищити Польщу; та як би ж Польща сама була, втім - той горенаше, що навкруги Польщі лежить ще кілька панств і сидить кілька королів. Та й пани ні за що не послуhalисья б, з доброї волі, слова цариці... Щоб от вони дали вільності й права, - дождайтесь! Та швидше вони собі горлянки поперізують, аніж погодяться на це. Почали бо боронятися... розгорілася б війна, а в війну встряли б сусіди... заварилася б каша, і в тому - той річ, що невідомо, кому б то дідовелосья висьорбати лихо! Тому я як жувам, - не маючого сподіватися на чужу допомогу, ніхто заради нас не розпочне війни!

- То що ж робити, панеполковнику? Навчи! - заговорили селяни разом.

- Що робити? Треба самим засебетурбуватися, знаєте, як у приказці говориться: хто дбає, той і має!..

Із роману Михайла Старицького
"Останні орли"

нього.

На початку 1765 року прозвучало перше попередження: “Шляхтич Болецкий, наехавши во сто коней на монастыр пом’янутый мотронинский, где взял гвалтом с монастыря игумена Мелхиседека в обоз, и по разным местам его возили и стращали и не могли на него никакой вины изобрести, отпустили”.

Це був тільки початок, а скільки ще доведеться вистраждати несхитному ігумену за православну віру, і від своїх, і від чужих, і від католиків-поляків, і від православного уряду російського... Але повернемося до описуваних подій. 15 березня 1765 року комісар Сочинський, присланий від архімандрита Овруцького, “словесне объявил, что монастыр Троецкий Мотронинский к униатской протекции отобратъ имеют”. Та залякати мотронинського ігумена було неможливо.

Ситуація ускладнювалася не тільки щодо Мотронинського монастиря, а й усіх правобережних церков та монастирів. Але в цей час польським королем стає Станіслав Понятовський, на якого православні покладають великі надії, сподіваючись на підтримку у відстоюванні своїх прав. Ці

КОЛІЇВЩИНА

Витільки слухайте мене, панове, аявже вамусто правду скажу, - провадивдали жebraкнадерев'яниці. - Нелишебатько Максим стає за нас. Як тільки повстане Україна, тодізанаспідейпрославленийлицарБогун, приймезрукЗалізнякабулаву, бунчук, корогву й поведе всіх нас на ворога!

- Богун? Полковник Богун? Та він же вмеруже давно! Вже, либонь, ікісткийогопотіли! - почувлося кругом.

- Умер! Явамкажу, щоне вмер, а живе й досі в Печерському монастирі. НампроцечернецьзАфонськоїгорисказав, авичитавцевінводнійсвятійкнизі, щозберігаєтьсявіхньому пречистому монастирі, а сказанотамтаке: "Господьне захотіводібративУкраїнійїостанньоголицаря-славуту, асховавіїоговід усіхуПечерськомумонастирі, спинивїюмулітайне дозволивсмертіторкатися дославногокозака, айому звелівлишатися дотисхимникомукелії, покиненастанедляУкраїниостаннійскрут, атодівелівустатиїврятуватицицеразріднийнашкрай... І поселився БогунуПечерськомумонастирі, ачерезтецихїхто незнавїюгойневідав, звідкиприйшоввін, тойпрозваливсітогосхимникаНайдою. Мисаміосьходили навмисневПечеридовідатися, чиєтамтакийкозак, і довідалися, щоєтамсхимникнапрізвищеНайда. Ахтовінтакий, звідкиїколиз'явивсявмонастирі - невідаютьїнайстарішіїмонастирськідіди. Знають тільки, щозвутьїогоНайдаїщозамурувавсвїнажу глибині дальніх печер..."

Із роману Михайла Старицького
"Останні орли"

НЕСКОРЕНИЙ ВЕЛЕТ

події змусили ігумена Мелхіседека просити переяславського єпископа Гервасія відпустити його в Петербург та Варшаву, щоб просити захисту Православ'я та підтвердження давніх монастирських прав. 5 травня 1765 року, одержавши паспорт, мотронинський ігумен від'їждить до Петербурга. Ченці Мошногірського Вознесенського монастиря уповноважили його захищати і їхні права.

У столиці Російської імперії ігумен Мелхіседек зустрів доброзичливе до себе ставлення як з боку духовної, так і державної влади. 30 жовтня імператриця Катерина II направила російському послу при варшавському дворі князю М.В.Рєпніну рескрипт, у якому веліла зробити все, щоб припинити переслідування православних і щоб “их церкви и монастыри от обид и утеснений совершенно ограждаемы й защищаемы были”. 6 січня 1766 року Мелхіседек прибув у Варшаву, де його гостинно зустрів князь Рєпнін. Не марнуючи часу, він “запрезентував” надані йому королем права на монастирські володіння (“семь крепостей за собственной печатью его величества”), і відбув до свого монастиря. Результатом поїздки до Варшави стали офіційні документи “Меморіал” Станіслава Августа від 19 лютого 1766

КОЛІЇВЩИНА

Навколо, кажувам, затіваєтьсясцьохлихе, -знову заговоривЗалізник. – НаРосічовнивіспорубані, непротускаютьугорунікого, нінашогочоловіка, ніжида. ПоберезіДніпрарозставленосторожу. Відрізуютьляхинасодусьогосвіту, мабуть, наміряються, винищитивсіх. Покиєчас, требарятуватися... Тобіж, чеснийотче, пачевсіх. Япоспішавдотебечимдужче, щобостерегти:ляхипостановилинасвоємусеймінаїпершезнищититебе, яквонііменують:першогобунтарясхизматського.

По обличчю Мелхіседека пробігла сумна усмішка.

-Промененетурбуйся, друже:багаторазіводержував я віднихпідкидні листизусякоюлайкоюйпогрозами, таГосподьоберігмене, обережейдалі, колиящепотрібнийтут, на землі.

-Щобулораніше, тогоне можнапорівнятизтим, щое нині! – рішучезаперечивЗалізник. – Ранішебулипогрози, а тепербудутьсправжнікари. Черезтиждень, непізніше, ляхи зберуться.Лисиніійпередусімкинутьсянатебе. Рятуйся, панотче, покищепенізно! Язкозакамипроведутебедоберега Дніпра.

- Рятуйся! – скрикнули разом Аркадій і Антоній.

-Рятуйся! – сказавотецьЄлпідифор, підводячисьзмісія йпростягаючидоМелхіседекатремтячіруки. – Зарадибратіі своєї рятуйся!

КолиМелхіседекпочувівдусіхпораду“тікатийрятуватися”, обличчя його спалахнуло.

-Менірятуватися?! – промовиввінобуреной, підвівшись змісія, гордовипроставсянавесьсвіймогутнійзріст. – Щоб явчасбідизалишивсвоюпаству? Хтомігпорадитименісіє? Нехайнезаволодіємноюстрахінездастьсяляхампохитнути духмій! – вигукнуввінгрізноізсилоюстукнувпатерицеюоб землю. – Зостанусятутдоостанньогодня, хайнезбудеться реченевСвятомуПисьмі: “Поражупастиря, ірозійдуться вівці!”

БезстрашнайгордавідповідьМелхіседеказапалилавсіх присутніх...

Із роману Михайла Старицького
“Останні орли”

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

року, “Лист канцлерів коронного і литовського”, “Привілеї” польського короля від 3 березня - про вільне віросповідання і припинення переслідування православних обивателів королівства польського. 2 квітня 1766 року ігумен Мелхіседек повернувся до свого монастиря.

Але його приїзд викликав ще більшу лютю уніатського духовенства. Ігумен Христинопільського монастиря Корнелій Сорочинський писав: “Цей Мелхіседек після того, як повернувся з Варшави додому, зараз же частково сам, а частково через підручних почав розголошувати різні давніші трактати про унію та Православ’я, попередньо хитро замінивши їх”. Як бачимо, стійка позиція у відстоюванні Православ’я викликала буквально ненависть з боку супротивників. Ненависть і страх уніатів викликали офіційні королівські документи про припинення переслідувань православних, свободу віросповідання, про що Мелхіседек оголосив усьому населенню і чим підтвердив законність діяльності православних парафіян правобережних церков і монастирів, духовним правителем яких був. Уніатське духовенство піддає ігумена Мотронинського монастиря всіляким утискам. У хід було пущено наклеп. Деякі ченці Мотронинської

КОЛІЇВЩИНА

Мелхіседек упав на коліна й так, до ліщів, застиг у безмовній молитві перед Розп'яттям, що висіло на стіні. Навколо було тихо, тільки страшні удари грому стрясали час від часу стіни монастиря. Мелхіседек не підводився, нечутно було ні слова, ні стогону, здавалося, вкелії не було жодної душі, тільки блискавка, часом прорізаючи густий морок, освітлювала намить постать архімандрита, простягнувши цима перед Розп'яттям. Хвилина спливала за хвилиною повільно, ліниво...

Минула година. Мелхіседек нарешті зусиллям підвівся з підлоги, витер піт, що виступив на обличчі, й знову сів у крісло.

- Терпіти, терпіти й прощати, - прошепотів він сам собі, - й не ставати проти зла? А як це зла загрожує поглинути цілий край? Загрожує поглинутий розтліти душі тисячі тисяч людей? Як це зла здіймає руку й на святиню святинь, не вже ж і тоді терпіти? Ні-ні, терпіти таке зло - зогрішити пред Господом. Чи не озброїлися ж сини первосвященника Макавея на захист храму Господнього? Чи не поховав же Самсон і друїнами храму ненависних філістимлян? Чи не вигнав же Сам Христос гендлярів із храму?

Мелхіседек підвівся з свого крісла й знову схвилювано заходив по келії.

- Усе в цьому папері, каже він! - вихопилось нарешті в отця архімандрита, й, стиснувши голову руками, він притулювся чолом до віконної шибки.

Гроза минала; здаляще докочувалося глухе гуркотіння грому, але в природі все жезапокоїлось; чути було, як тихо падали зобважливого листя краплі дощу.

- "Хто любить Мене, душу свою погубить..." - прошепотів ледве чути но Мелхіседек і знову почав ходити по келії.

Болісна, глибока боротьба розривала його душу.

- Ні, ні... на щобман?.. На щезуйтство? Правди, правди! Чи не буде остання година гірша за першу? О Господи, помічнику покровитель мій! Навіщо поставив Ти мене вершити долю людей? - знов вихопилось у нього.

Довго ходив такархімандрит по келії, то зупиняючись, стиснувши голову руками, то падаючи перед Розп'яттям на коліна й найбільш но ламаючи руки.

- А лехай буде над усіма воля Твоя! - промовив він нарешті твердим голосом, зупиняючись перед Розп'яттям. - Хто боїтсья вітру - тому не сіяти, і хто дивитьсья на хмари - тому не жати...

Із роману Михайла Старицького
"Останні орли"

обителі, в першу чергу диякон Амінадав, “начали враждовать на отца игумена”. Амінадав разом зі своїми польськими сородичами для того, щоб “отца игумена чести лишить”, написав на нього донос, мовляв він “согласует с гайдамаками и тех временем в своем монастыре передержует”. Якщо до Мелхіседека неможливо було прискїпатися з боку церковно-обрядового, то зв’язок з гайдамаками був державним злочином, і за це можна було карати.

У травні 1766 року ігумен Мелхіседек доповідає єпископу Гервасію, що уніатський офіціал Мокрицький викликав його та настоятелів інших православних монастирів до суду. А після того, як вони не з’явилися, було видано образливий для них декрет. До того ж ситуація ускладнилася у зв’язку з уведенням на Смілянщину польського війська. Почалося переслідування селян, козаків, блокування доріг. “Людям всем смертний страх мечтается, й все лишений имущества и живота ожидаю”, - писав Мелхіседек єпископу в Переяслав. “Я остаюся в монастыре за всех страдать и ответствовать. Для меня й монастыря очень худой слух; однак я еще в конец не малодуше-

КОЛІЇВЩИНА

УЗЯТИ ХРЕСТ СВІЙ...

Уся двоти-
сячолітня
історіяна-
шої Пра-
вославної
Церкви беззаперечно
свідчить про шлях, на
який їй вказав Сам її
Засновник Господь
наш Ісус Христос і
яким Церква Христо-
ва йшла й іде крізь
усю свою багатові-
кову історію: “Той,
хто не бере хреста
свого і не йде слі-
дом за Мною, той
недостойний Мене”
(Мф.10.38). Всі без
винятку люди, яких

*Протоієрей Петро Дмитрук,
настоятель Свято-Покровського собору
міста Сміла,
духівник Свято-Троїцького
Мотронинського монастиря*

НЕСКОРЕНИЙ ВЕЛЕТ

ствую”.

Відповідаючи на прохання мотронинського ігумена щось зробити для припинення насильства, з переяславської кафедри написали: “В монастыре своем вам быть, ходитъ и что касается к должности своего звання исправлять без всякой опасности”.

У своїх посланнях до Гервасія Мелхіседек з боєм пише: “Показанное войско, как видно, не для защиты, но для большего грабительства стоит”. Він наводить багато фактів про знуцання над людьми, вбивства, в тому числі і священослужителів, просить звернутися до Святишого Синоду про заступництво. 10 липня він одержує виклик до Переяслава. Від’їжджаючи, Мелхіседек звертається з “Окружним посланням” до українського духовенства та народу, у якому просить заспокоїтися, не робити нічого протизаконного.

Не досягнувши своєї мети наклепами, уніати пішли на фізичне насильство. 23 липня, коли мотронинський ігумен повертався із Переяслава, на Сокирнянському перевозі, за вказівкою уніатського митрополита Пилипа Володкевича, його було заарештовано. Ігумена Мелхіседек було піддано жорстокому катуван-

КОЛІЇВЩИНА

ми називаємо святими, які стяжали нетлінні віні слави небесної, йшли теж цим шляхом разом з усією Христовою Церквою: іншого шляху для спасіння для християнина просто не існує. І про це свідчить життя й подвиги нашого небесного покровителя святого ченця-мученика Макарія.

Коли для Церкви настав цей час хрестоносіння, святий Макарій взяв на свої плечі того хреста, якого йому приготував Промисел Божий. Пам'ятаючи святі біблійні слова: "Слухай, Ізраїлю, Я – Господь Бог твій!" – преподобно-мученик Макарій слухав тільки голос Божий і йшов тільки туди, куди його направляла Матір-Церква.

Коли перед ним, як і перед будь-якою людиною, стояв вибір – зробити так чи інакше, виконати свою волю чи волю Божу, святий Макарій цілковито покладався на волю Божу і виконав її. Чи міг він обрати для себе інший шлях та інше судило, навіть будучи в чернецтві? Звичайно, міг: адже пристосувати своє життя, зробити його відповідним своїй власній волі, своїм хотінням і своїм звичкам можна й у монастирі, де усе спрямоване на цілковите самозречення від земного життя. Жити так – по самохотінню чи розір'ясти свою плоть і душу ради Христа – це вже залежить від вибору самій людини. І святий Макарій жив по волі Божій, залишивши все те, що могло зв'язувати його з життям гріховним. Він прямував туди, де його чекала чернецька бра-

Кафедральний Свято-Успенський собор у Каневі, де служив святий Макарій, і рака з його нетлінними мощами (фото

ню, його “при разных надругательствах в железа кували и замуровали”. На всі найвигідніші пропозиції погодитися перейти в унію священник відповідав, що ладен страждати за святу віру “ежели ѝ смертию будет казнен, на унию ж не пристану”.

Майже одночасно з арештом Мелхіседека уніати спустошили ѝ Мотронинський монастир, який був “в пушое разорение ѝ убожество так приведен, что ѝ того монастыря братия лишается дневной пищи; на другие же монастырские и церковные по-

требности вовсе ничего не имеет”.

Арешт ігумена Мелхіседека викликав сильний резонанс. Про це довідалися варшавський та петербургський двори. Посол М.В.Рєпнін ужив ряд заходів для звільнення мотронинського ігумена. Бурхливу діяльність розгорнув і відомий захисник Православ'я єпископ білоруський Георгій Кониський. Але далі слів справа не пішла. Серед вельможних поборників Православ'я визначальною була теза: захист Православ'я на словах - без

КОЛІЇВЩИНА

тія, де було важко, де його спіткала небезпека і ганьба.

Наслідуючи нашого Спасителя, Який почав Свою земну проповідь про спасіння людства з подвигу постаї молитви, святий Макарій підготував свою останню проповідь, з якою він вийшов за стін Канівського монастиря назустріч своєї смерті, подвигами поста, покори, послуху і надзвичайно великого духовного самовдосконалення. Коли його призначили настоятелем Канівської обителі, яка стала місцем його останнього подвигу, святий Макарій сказав перед лицем священноначалля: "Туди повинен іти найдостойніший". До останньої миті він щиро вважав себе недостойним такої милості – постраждати за Христа і святу віру в Нього.

Прикладом самовідданого християнського служіння Богові для нас є також ігумен Мотронинського монастиря Мелхиседек, чиє подвижницьке служіння збіглося з, мабуть, найдраматичнішим періодом у нашій вітчизняній історії – Коліївщиною, коли поневолений український народ повстав проти польських панів. Ігумен Мелхиседек ще не канонізований Церквою, але усе його життя беззаперечно свідчить про його святість. А тому будемо молитися й сподіватися, що Православна Церква ще прославить цього видатного подвижни-

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

*права самих православних себе захища-
ти. Ігумен Мелхіседек із його палким
серцем та щирою вірою виявився незруч-
ною фігурою у політичній грі як Варша-
ви, так і Москви. Київський губернатор
Федір Воєйков був невдоволений розго-
лошенням текстів документів про свобо-
ду віросповідання, тому що вони могли
“простой народ возбудиць к какому-либо
непристойному роптанію”.*

*Такій політичній чутливості можна
тільки позаздрити. Ф.Воєйков передба-
чив згортання політики царського двору
на підтримку православних. А, можливо,
він уже одержав відповідні розпоряджен-
ня. А тут ще й ігумен Мотронинського
монастиря, розголосивши привезені з
Варшави документи, став причиною по-
літичного скандалу.*

*Мабуть, довго б чекав свого звільнення
Мелхіседек, якби сам не втік з Лермансь-
кого католицького монастиря до Києва.
31 жовтня він прибув до кафедрального
Переяславського Вознесенського мона-
стиря. У чолобитній імператриці Катери-
ні II він писав: “...зубы мне повыпадали,
очима светло не могу видеть, да и ноги от
железа совсем посинели, и в такой слабос-
ти нахожусь, что едва могу ходить, а на-
конец и в монастыр мой мотронинский, в*

КОЛІЇВЩИНА

ка і страстотерця. Те, що він зробив для спасіння Святого Православ'я на Правобережній Україні, у якомусь розумінні нагадує подвиг преподобного Сергія Радонезького, коли той благословив руське Христове воїнство на визволення рідної землі від татаро-монгольського полону. Ігумен Мелхіседек згуртував навколо своєї постаті кращих синів і дочок нашої землі, згуртував їх молитовно і духовно, щоб ті скинули з себе і з усього народу польське ярмо.

Ці мужні люди на чолі з отцем Мелхіседеком теж не шукали своєї волі. Більше того: коли близькі ігумену люди почали вмовляти його залишити Батьківщину і рятуватися в інших краях, той рішуче відмовився і цілком поклав свою долю в руки Господні.

Святий Макарій закінчив своє життя з хрестом в руках і на хресті своїм тілом. Ігумен Мелхіседек пройшов через польські катівні, страждання, образи й помер глибоким стар-

2003 рік: урочисте перенесення нетлінних мощів преподобномученика Макарія до кафедрального Михайло-Архангельського собору

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

кoем я чpeз двaдцaть двa гoдa тpyждaлcя, и нaдeялcя в нeм co вpeмeнeм oпoчить, oпacнo yжe явитьcя, дaбы oт oных жe yнeятoв нe пocлeдoвaлa cмepть”.

З цьoгo чacy вiн yжe бiльшe y Мoтpoнинcькoмy Тpoїцькoмy мoнacтирi нe з'являвcя, хoч зaлишaвcя йoгo iгуменoм. Нaмiсникoм y мoнacтирi зaлишивcя iєpo-мoнaх Гaвpийл.

Алe й пeрeбyвaючи y Пeрeяcлaвi, нe дивлячись нa хвopoбy, Мeлxіceдeк пpo-дoвжyвaв aктивнy дiяльнiсть, викoнyвaв oбoв'язки iгуменa Мoтpoнинcькoгo мoнacтиря i дyxoвнoгo пpaвитeля пpaвoбepeж-них цepкoв i мoнacтирiв пeрeяcлaвcькoї єпapхii. Aвтopитeт мoтpoнiськoгo iгуменa бyв нacтiльки вeликим, щo нaвiть йoгo дiяльнiсть з-зa кopдoнy зaвaжaлa yнi-тaм. Йoгo oгoлoшyвaли “бyнтapем”, “цa-рeм cхизмaтcьким” i “пepвим peзникoм й paзopитeлeм пacтви”.

У cічнi 1768 poкy iгумен Мeлxіce-дeк пoвтopнo вiдпpaвляєтьcя y Bapшaвy нa ceйм з пepeлiкoм “oбpaз”, нaнeceних пpaвoслaвним. Йoгo нeoднopaзoвo пpи-ймae poсiйcький пocoл князь М. Рєпнiн, зyстрiчaeтьcя вiн i з Гeopгiєм Кoнiським. 28 квiтня Мeлxіceдeк пoвepнyвcя дo Пeрe-яcлaвa.

Очевидно, мoтpoнiський iгумен знaв,

КОЛІЇВЩИНА

цем. У їхньому житті нічого не було випадковим: усе воно було осяйне волею Божою, яку бачив чернець-мученик своїм духовним зором. А тому це життя є для всіх нас взірцем для наслідування. Звичайно, від нас сьогодні не вимагають здійснитиме, що здійснив святий Макарій перед лицем турків і прийняти мученицьку смерть або ж бути живцем замуrowаним у стіну, як це зробили з Мелхиседеком. Але хто з нас не спроможний наслідувати цим страстотерпцям у покорі, смиренні, послуху, молитовному горінні? Хто з нас не спроможний виконати, що виконав преподобному мученику Макарію і мужній ігумен Мелхиседек, і про що казав Господь: взяти хрест свій і послідувати за Ним?

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

чим закінчиться таке нещадне гноблення, і прикладав усі сили, щоб попередити кровопролиття, яке було неминучим.

Щоб збагнути причини Коліївщини, слід оглянути тодішній стан України та її попередню історію. Минули часи безталанного Мазепи та несхитного Полуботка, відійшли у минуле безстрашні герої з палким серцем, які, незважаючи на всю приреченість своєї справи, намагалися визволити Україну з-під ярма царської Росії. Настала довга й сумна смуга неслави, відречення від своєї Вітчизни і зрад. Як не пручалася Україна, але врешті, виснажена і обезкровлена, покірно пішла у рабство двох хазяїв - Росії та Польщі. Українська Церква вже давно була у віданні Московського патріархату, і як пише М Грушевський, "українському духовенству дуже скоро пришлося почувати над собою московську зверхність, а з тим і видання і школи українські взято під московську цензуру, дуже підозрілу і неприязливу".

Але навіть це ніщо в порівнянні з тим, що довелося скуштувати українському народу від католицької Польщі, коли та силою захотіла запровадити тут унію. Українців мучили за православну віру, як перших християн, їхні храми силою

КОЛІЇВЩИНА

*Кожного, хто подорожує стежинами
Холодного Яру, зустрінуть ці скромні
обеліски на честь мужніх воїнів Січі
Гайдамацької*

НЕСКОРЕНИЙ ВЕЛЕТ

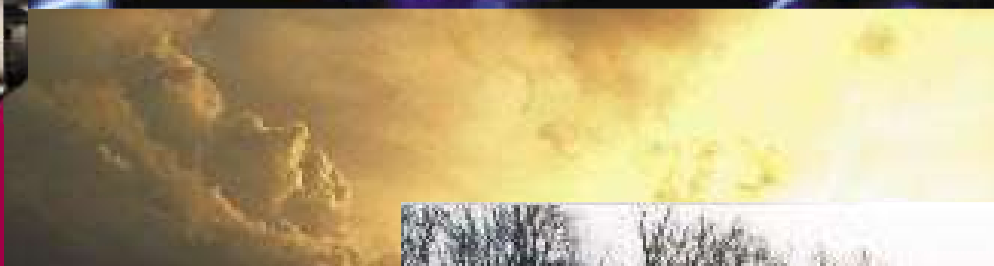

відбирали й перетворювали на уніатські, святині оскверняли, віра зазнавала жахливих знущань і принижень. У цей час був живцем спалений у Смілі несхитний мліївський титар Данило Кушнір, який і з полум'я закликав людей бути вірними Православ'ю. Але, незважаючи на всю стійкість православних, уніатські духовні за допомогою польського війська навертали духовенство і громадян на унію. Ціла земля стогнала, заливалася сльозами і

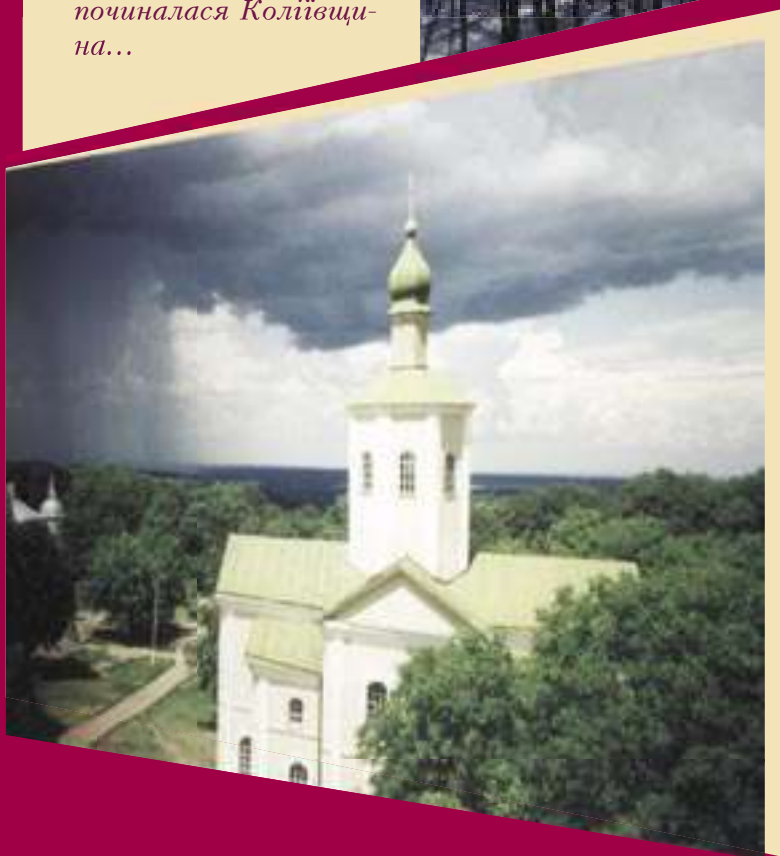
кров'ю.

***Н**а початку 1768 р. Річ Посполита уклала з Росією трактат про зрівняння в політичних правах православних з католиками. Проти цього трактату в лютому 1768 р. виступила Барська конфедерація шляхти (Історія Української РСР. – К., 1979. – Т. 2. – С. 449 – 550). Навесні 1768 року в старостві для боротьби з Православ'ям з'являється загін польських конфедератів на чолі з Шеньовським, вчиняючи розправи в селах понад Тясмином, “де з давен найбільше мешкає віруючих греко-православної релігії”, примушуючи*

КОЛІЇВЩИНА

В одному з таких лісових ставків, яких багато навколо Мотронинського монастиря, козаки освячували свої шаблі перед грозою визольної боротьби проти польської шляхти. Тут починалася Коліївщина...

НЕСКОРЕНИЙ ВЕЛЕТ

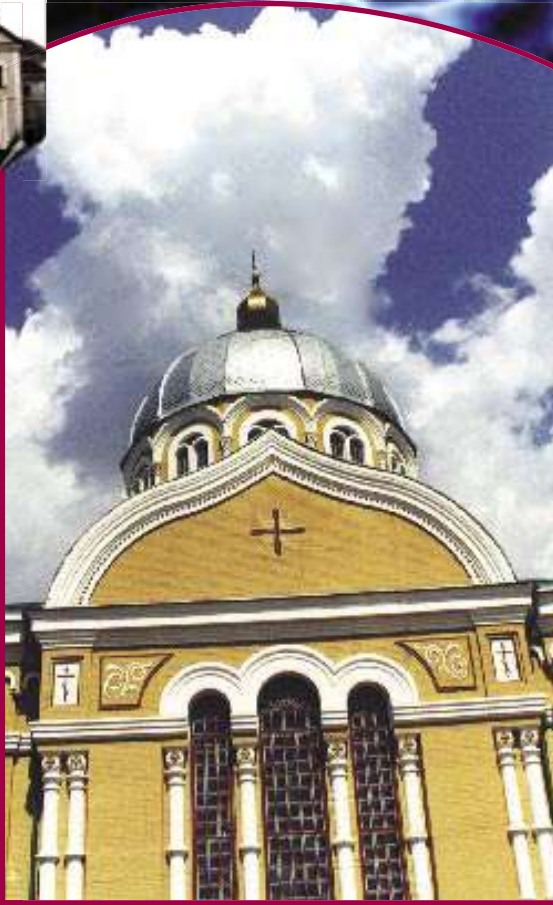

населення переходити до унії, “погрожуючи ганебною смертю”. Конфедерати напали на тих, хто переховувався в лісі, “катували їх, били, грабували, калічили і вбивали” (Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст. Збірник документів. – К., 1970. – С. 481 – 482). 5 та 11 травня конфедерати напали на Мотронинський монастир, проте його ніхто не захищав. Лише 16 травня 1678 року загін запорожця Мксима Залізняка знищив у Жаботині 40 конфедератів. 16 травня 160 конфедератів вчинили розправу в Медведівці та селах понад Тясмином. У Холодному Яру запорожець Й. Шелест розпочинає підготовку до повстання, але між 20 та 23 травням 1678 року його було вбито.

Полковником Війська Запорозького на раді обрано Максима Залізняка, який, до речі, перед тим їздив по монастирях – був у Жаботинському, а потім - Мотронинському. Ідейне кредо найкращих учасників повстання висловив Семен Неживий: “Поневаж не за имущества втруждаемся, только аби вера христианская... не была больше оскверненная и чтоб не было врагов на государство, также и на правоверных христиан”.

26 травня 70 запорожців та 300 польських підданих ввійшли до Мотронинського

КОЛІЇВЩИНА

Козацька Сміла була не лише свідком, але й безпосереднім учасником народного повстання проти польської неволі. Символом цієї боротьби за віру і волю є православний Свято-Покровський собор, який стоїть на березі Тясмину й залишається справжньою перлиною Сміли, вражаючи досконалістю своїх архітектурних форм

НЕСКОРЕНИЙ ВЕЛЕТ

монастиря на молебень. 27 травня 1768 року гайдамаки розпочали похід проти поляків Правобережною Україною (Храбан Г.Ю. Спалах гніву народного. – К., 1989. – С. 50, 55). Вогонь повстання швидко охопив величезний район:

*Зайнялася Смілянщина,
Хмара червоніє,
А найперша Медведівка
Небо нагріває.
Горить Сміла, Смілянщина
Кров'ю підпливає,
Горить Корсунь, горить Канів,
Чигирин, Черкаси...*

Так пише Тарас Шевченко про ті далекі грізні події.

10 червня гайдамаки здобули Умань.

Занепокоєний посиленням повстанського руху, російський уряд “для розогнання и истребления” гайдамаків відправив на Чигиринщину, Смілянщину та Уманщину ескадрони гусар (Шевченко Т.Г. Гайдамаки. // Кобзар. – К., 1987. – С. 86). Під Уманню гайдамаків було роззброєно та заарештовано військами російського корпусу в Польщі генерала Кречетнікова (Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 487).

Протягом червня – вересня 1768 р.

КОЛІЇВЩИНА

Покровський собор у Смілі був побудований дбанням видатного російського мецената й державного діяча графа Олексія Олексійовича Бобринського. Прямий нащадок цього славетного роду - протопресвітер Борис Бобринський - нині живе у Франції, є доктором богослов'я і очолює кафедру у Свято-Сергієвському богословському інституті у Парижі. Восени 2003 року Борис Олексійович разом зі своєю дружиною Оленою Юрїївною відвідав Смілу й Мотронинський монастир.

НЕСКОРЕНИЙ ВЕЛЕТ

сербські, пікінерські та донські загони декілька раз нападали на Мотронинський монастир, “гайдамаков и худобы гайдамацкой шукали”. Восени того ж року монастир страждав від нападів польських військ.

Проте гайдамацький рух не припинявся. На Чигиринщині з середини липня з метою “искоренения ляхов и жидов” діяв загін Семена Неживого, який забрав в євреїв худобу, “не причиняя при том больше никакого грабительства, бою и обид”. Гайдамаки “для недопущения по известию... к разорению” Медведівського монастиря з загоном в 300 чоловік біля двох тижнів простояли біля Медведівки (Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст. Збірник документів. – К., 1970. – с. 414, 421 – 425). На приборкання гайдамак російська влада відправила гусарський полк під командуванням сербського полковника Чорби. В ході переговорів у слободі Галаганівка Чорба заарештував С. Неживого. Гусарський полк перейшов на польську територію і змусив гайдамаків залишити Медведівку.

Позбавлений керівництва, гайдамацький рух поступово втрачає риси національно-визвольної боротьби, перетворюється з захисника народу й Православ'я в

ХТО МАТИ МОЯ І ХТО БРАТИ МОЇ?

*Проповідь
протоієрея Петра Дмитрука
у Мотронинському монастирі
22 листопада 2001 року*

З і Святого Письма, дорогі браття й сестри, ми пам'ятаємо про те, як звернулися до Ісуса Його близькі: “Ось Мати Твоя і брати Твої стоять надворі, бажаючи говорити з Тобою” (Мф.12.47). А що відповів на це Ісус? Він сказав, показавши рукою на учнів, що стояли поряд: “Ось Мати Моя і брати Мої”. Це євангельське зачало завжди читається за Божественною літургією у дні церковних свят, які присвячені Божій Матері. Чи можна якимось чином віднести слова, сказані Спасителем, до жінки взагалі? А для того, щоб нам краще стала зрозумілою духовна сутність цього запитання, згадаймо ще один відомий євангельський епізод.

Христос гостює в домі Марфи й Марії. Марфа клопоче про їжу, трапезу, а Марія сидить біля Ісуса і уважно слухає кожне Його слово. “Господи, - звертається до Нього Марфа, - чи

грабіжницькі загони. В вересні 1678 року гайдамаки напали на Медведівський православний монастир, пограбували келії та церкву, забрали не лише гроші й церковну утвар, але й монастирський архів, папери якого обіцяли використати для рушничних і пістолетних набоїв (Похилевич Л. Сказание о населённых местностях Киевской губернии. – К., 1864. – с. 686)

Очевидно, в цей період, з'являється на Чигиринщині пісня:

Ой, гаразд, гаразд. Та й усе гаразд,
Тільки й одно страшно:

Виглядали гайдамаки із-за гаю часто.

Та нехай вони виглядають, я їх не боюся:

Есть у мене два пістолі, я їх одіб'юся
(Польові дослідження Солодаря О.І. – Записано від Мотайленко Ганни Трохимівни (1912 р. н.) у Красносіллі Чигиринського району 8 лютого 1997 р.)

Мотронинський монастир у ці дні був як на вулкані. Перебуваючи у вирі безпорядків, обитель зазнавала нападів з різних боків. На підставі документів переяславської консисторії, Мотронинського монастиря, реляцій київського генерал-губернатора, а також офіційного та приватного листування є можливість точно, в хронологічній послідовності відновити

КОЛІЇВЩИНА

Тобі байдуже, що сестра моя залишила мене одну прислуговувати? Скажи їй, щоб допомагала мені!” А на це прохання Христос відповідає: “Марфо, Марфо, ти турбуєшся і клопочешся про багато що, а одне тільки потрібне. Марія вибрала кращу частку, яка не відніметься від неї” (Лк. 10.41-42).

Зверніть увагу, браття й сестри: Христос Марфу не осудив за те, що та більше турбувалася про трапезу, але в цій ситуації служіння Марії Він поставив вище. Ця оцінка дуже важлива для визначення ситуацій, в яких часто опиняємося ми, коли доводиться покласти на одну чашу терезів слово Боже, а на другу – все те, що нам потрібно для нашого життя. Щотут переважить? Для чого що. Замислімося: скільки часу, здоров'я, терпіння, грошей вкладає кожна людина – особливо жінка – у те, що ми називаємо земним піклуванням! Харчі, одяг, взуття, меблі, турбота про чоловіка та дітей, відповідне соціальне становище, кар'єра і багато чого іншого, що складає сутність земного буття практично кожної мирської людини – усе це знаходиться на чаші терезів, де часто, на жаль, не залишається місця для слова Божого. Христос зовсім не засуджує людину за те, що вона вимушена піклуватися про своє земне життя, проте Він прямо говорить, що перш за все треба шукати Царства Небесного, а усе необхідне для життя нам додасться (Мф. 6.33). Відносно Марфи Марія обрала для себе кращу долю, яка від неї, за словом Христа, ніколи не відніметься.

Невіруюча людина, на жаль, так психологічно орієнтована, що скільки б вона не накопичувала земних благ, якихось скарбів, їй все буде замало. Мабуть, чимало таких людей щиро вважають, що житимуть, напевно, два життя, а тому весь відрізок часу, який їй призначив Господь, вона постійно щось накопичує, збирає, щось ховає від стороннього людського зору. Однак коли таку

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

тогочасні події.

“На Великій піст” (кінець березня) - погрози поляків спалити Мотронинський монастир.

“С весни” - “первие господа поляки с весни немилостиви нападения и озлоблення монастирю делали, а потом гайдамаки многоразличными временами на монастир нападали, монахов и послушников немилосердно мучили”.

“Апреля 5 дня” - “гайдамаки или другой кто з собирающихся в конфидерацию поласую ночью напали на монастир Мотронинский, й в великой церкви поламали в окне железа, чрез которое в церковь влезли, с престола святого все сдерли, доску половинную на престоле сокирою сорвали... имущество с церкви забрали...”

“Сего мая 11” - неведомо откуда, й паки в лесах мотронинских злодее в полском платте явился... набегши гвалтовно с ружом й списами”, грабували монахів, забирали монастирське майно, а також “аптеку моанстирскую поруйновали”.

“15 -18 травня” - польські конфедерати, які ввійшли в Жаботин, грабували, мучили і вбивали місцевих жителів. Направлені від поляків 40 жовнірів з наказом “монахов вирубати, а монастир спалить”, в Мотронинський обителі нікого

КОЛІЇВЩИНА

людину торкається хвороба і вона раптом опиняється між життям і смертю, усі ці зайві земні піклування відразу втрачають звиклий зміст і значення. І тоді людина запитує сама себе: “Навіщо воно мені усе потрібно, коли я нічого з собою не зможу взяти?”

Який же зміст мають слова, сказані Ісусом Марії? Його слово треба розуміти так: якщо людина турбується не лише про матеріальні здобутки, а насамперед про духовні, бачачи саме в них головну мету своїх земних турбот і піклувань, то вони – духовні здобутки – не обтяжують, а, навпаки, прокладають людині шлях до Царства Божого.

Отже, браття й сестри, блага, про які говорить Господь, найбільші потрібні для всіх людей, в яких би умовах – соціальних, економічних, політичних, історичних – вони б не знаходилися. Піклуючись про блага земні, ми мусимо внутрішньо, духовно бути відданими Богові й

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

не знайшли, бо попередженні ченці розбіглись. Допомогу їм надав отаман Семен Неживий, який “конфедератов отогнав”.

“Іюня 8 числа” - “сербское ж войско с пикинерами наехавши на монастыр, различно законников устрашали й весь монастыр трусили”.

“Іюня 12 числа” - “сотник компанейский Мойсей, прозванием Довгий, з войском пикинерским нечаянно на монастыр напали, от коего страху монахи разбежались, не знаючи подлинно, российское ли войско, или хто другий, котории також в палатках, лиохах, в церквах, келиях й везде обиск чинили”.

“Сентября 7 числа” - карабінери і донці “приехавши ночью, монастыр округ облягли”, вчинили обшук. Шукали гайдамаків та їхню худобу.

“18 сентября” - донці “с московским войском й малороссийским” робили у монастирі обшук.

Жовтень-листопад - “А между тем й поляки различными временами на монастыр нападали, как то первого разу Юзеф Кострицкий, староста Чигиринский, с командою напал на монахов на сенокосе, под монастырем, всех разогнали... мельницу монастырскую, стоячую в лесе, совсем разорили”. “Потом наехали на монастыр

КОЛІЇВЩИНА

кожний крок земного життя узгоджувати зіпклуванням про вічне, небесне. Ми повинні пам'ятати про те, що будь-які матеріальні здобутки нам необхідні настільки, наскільки людина може їх використати для досягнення Царства Небесного. Нічого ж лишнього людині не треба, бо Царство Боже не купується, не обмінюється на щось земне. А тому Ісус сказав, що частка Марії від неї ніколи не відніметься, навіть тоді, коли вона постане перед вічністю. З духовним, а не матеріальним скарбом людина відкриває собі шлях у вічність вже тут, на землі, наближається до Христа, Якому служить. Ось чому Господь зауважує не на кровному, а на духовному родстві, як про це Він сказав, показавши на Своїх учнів. Ці слова були адресовані Христом безпосередньо до Своєї Пречистої Матері, бо так виконати волю Божу, як про це говорив і вимагав Христос, змогла лише Діва Марія. Жодна людина не спромоглася досягти ієї висоти духу, такого духовного відношення до Свого Улюбленого Сина, якої досягла Пресвята Богоматір. Саме тому Вона для всіх нас і на всі віки завжди залишатиметься прикладом служіння Богові.

НЕСКОРЕНИЙ ВЕЛЕТ

гвалтовно поляк Фелициан Вичалковский с другими поляками и козаками; многие досады и издевки намеснику и братии делал и дворец монастырский спалити хотел”.

“Ноября 16 числа” - “козаки полские поднестранские, при которых был атаман Лебединский, наехали гвалтовно в великом множестве, на помянутый монастыр мотронинский з великою яростию напавши”, в монастырі зробили обшук.

25 листопада - “войско польское вооруженною рукою, с пушками прибегши з местечка Смелой, нечаянно в обеденное время на Жаботин напали”, грабували, вбивали: “мертвих как в самом Жаботине, так и вокруг как бы за полмилю лежащие на снадение псам и свиням оставили ибо оних ховать не велели, да и не было кому”. “Да раптом и на монастырь нападение ученить имели”.

26 листопада - від страху “что утреннего дня тоеж самое монастырю, что и городу Жаботину учинится”, половина братії з монастыря в “границы российские пошли, а прочии с наместником, предавшись на волю Божию, остались в монастыре”. Таким чином монастыр від повної розрухи врятувався, але поляки, залишаючи Жаботин, погрожували обитель “разорить”.

КОЛІЇВЩИНА

З історії Православної Церкви нам відомі імена багатьох жінок, які йшли услід Матері Божій у своєму ревному і самовідданому служінні Христові. Ми знаємо, на яку висоту духовного подвигу піднялася преподобна Марія Єгипетська, коли вона не лише духовно, а й тілесно піднеслася під час молитовного стояння над землею.

Ми знаємо, якою вірою палала душа ще однієї жінки, чиє славетне ім'я носить свята обитель, в якій ми знаходимося з ласки Божої: преподобна мати Мотрона. Вона, за словом Спасителя, залишила всі земні піклування й обрала шлях цілковитого служіння Богу й людям. Вона залишила все, що, здавалося б, робило її щасливою жінкою з буденної точки зору: багатий дім, заможного чоловіка, скарби – і вирушила в багаторічну подорож великих подвигів віри. Зізнаємося, браття і сестри: нам же не вистачає часу вирушити до святих місць, ми боїмося залишити усі наші земні піклування, аби хоча б трохи вгамувати спрагу своєї душі, дати їй перепочинок і самим перепочити від земного буття.

Ми знаємо про подвиги матерів, і ці подвиги теж є надзвичайними. Народити дитину, гідно виховати її, дати їй розум, спрямувати молоду енергію для людського блага – це надзвичайно великий і важкий подвиг материнства. Але якщо цей подвиг присвячений лише матеріальній стороні нашого життя, якимось суто матеріальним здобуткам і не залишає місця духовним, він і залишається земним, буденним, а значить тлінним, безкорисним для Царства Небесного. З цього подвигу, яким би він не був напруженим, нічого не візьмеш у вічність, усе залишиться на землі. Скільки матері мають недоспаних ночей, скільки свого здоров'я вони покладають заради здоров'я і благополуччя своїх дітей, рідних, близьких! Усе це мусить бути освячено благодаттю духовного піклування про них і про себе, інакше не буде благою доля цього материнства, про що сказав

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

У листопаді 1768 року сербський капітан Станжевич створив загін з жителів польських територій в 200 чоловік, зруйнував декілька сіл, захопив Жаботинську фортецю. В решті-решт, московський загін та польська міліція вибили гайдамаків із Жаботина (Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст. Збірник документів. – К., 1970. – С. 470 – 472). Наприкінці 1768 року в Крилові діяв загін в 120 гайдамаків (Храбан Г.Ю. Спалах гніву народного. – К., 1989. – С. 126). Однак, втративши підтримку в народі, гайдамацький рух практично припинився.

О так велося тобі у ті дні, Мотронинський монастир. Та й ніколи не було тобі легко. Ніби Самим Богом було тобі призначено завжди стояти у центрі подій, завжди на вершині випробувань... Коліївщина була задушена рукою Петербурга. А монастир, як і належить, прийняв на вічний спокій останніх учасників повстання, закатованих царськими та шляхетськими

КОЛІЇВЩИНА

Христос, відповідаючи на слова Марфи.

Знаходячись у цьому святому місці – Мотронинському монастирі – ми не можемо не згадати й про непохитного настоятеля цієї обителі ігумена Мелхіседека, чиє життя є для нас теж взірцем самовідданого служіння Богу і людям. Він не шукав ніякої іншої слави, окрім слави для Того Бога, Якого він сповідував і Якому присвятив усе своє життя без будь-якого сумніву або роздвоєності в душі. Усе, заради чого він служив, страждав, йшов на катування, терпів неправди й образи, було спрямовано у вічність, а не пов'язане зі здобуттям якоїсь земної слави або користі для себе. А тому ми шануємо цього подвижника як святого угодника, готуючи його прославлення усією повнотою нашої Православної Церкви.

Отже, якщо мати молить Господа, щоб Він зробив її дітей заможними у духовному розумінні цього слова, тобто щоб діти вміли молитися, знали дорогу до храму, жили побожним, чистим, цнотливим життям, така матір дійсно виконала те, про що сказав Ісус Христос. Якщо ж усі материнські зусилля докладаються лише до того, щоб за будь-якою ціною прожити на землі ще один день, навіть не замислюючись над тим, що буде завтра, то така турбота закінчується безрадісно разом з останнім подихом і не має свого благодатного продовження у вічності. Тож знову й знову замислімося над закликком Христа, який звучить у Святому Письмі: "... шукайте Царства Божого, це все додасться вам" (Лк. 12.31). Амінь.

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

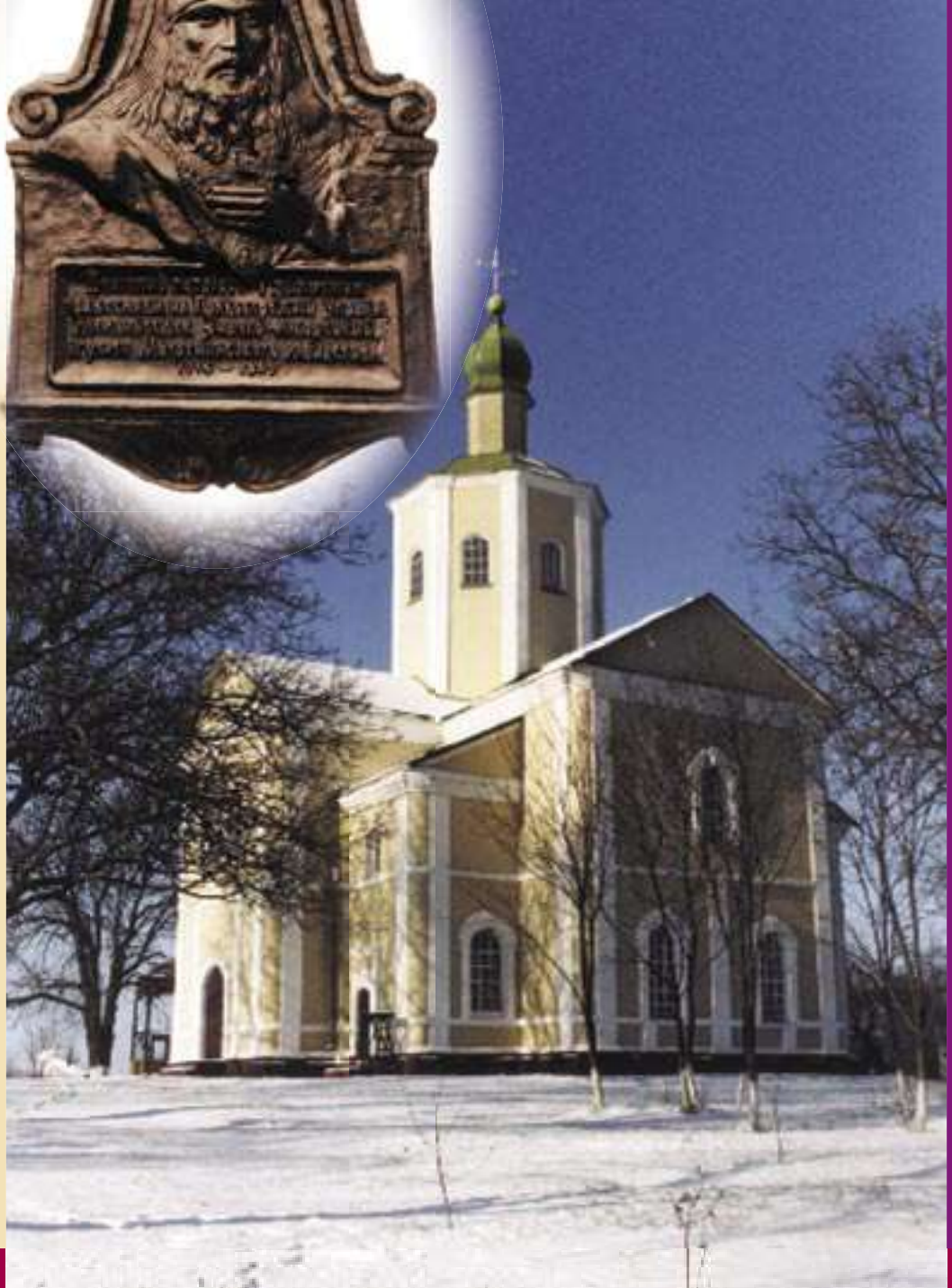

військами, поховавши їх на козацькому кладовищі. І назавжди прийняв у свої стіни пам'ять про тих відважних героїв. Поряд з іконами, образами святих і митрополитів у монастирі з тих пір висіли й портрети керівників Коліївщини Максима Залізняка та Івана Гонти. Тут же був і написаний маслом портрет ігумена Мелхіседека (Значко-Яворського), який зараз знаходиться в запасниках Черкаського обласного краєзнавчого музею.

Залізняка було змальовано у чернечому підряснику, з характерними козацькими вусами та довгою запорозькою чуприною - оселедцем. У правій руці він тримав освячений ніж з написом: "Ось вам", у лівій - чернечі чотки. У верхньому лівому кутку портрета був напис: "Чигиринського уїзду Мотрониного монастиря послушник Максим Залізняк". Праворуч над плечем - три рядки нотного запису з текстом пісні "Ой не буде ліпше, ой не буде краще, як у нас на Україні..."

Отаким нехай залишаться вони і у нашій пам'яті - мужні, нескорені, готові віддати життя своє за віру Православну і свою Батьківщину. Хай буде над нами і благословіння блаженого ігумена Мелхіседека, який у ті страшні дні не похитнувся і не злякався, а виконав до кінця

КОЛІЇВЩИНА

НЕСКОРЕНИЙ ВЕЛЕТ

свій святий обов'язок перед Богом - мужньо стояти за віру Православну і піклуватися про ввірену йому паству. Слід нам частіше будити у душі своїй ті спогади, щоб не заснути сном байдужості.

*“Нащо б, бачся, те згадувать,
Що давно минуло,
Будить бознає колишнє, -
Добре, що заснуло...”*

Абудити треба. Треба стояти на сторожі того, як ми сьогодні бережемо Православ'я, чи є ми гідними нащадками тих, хто віддав за нього своє життя. Тому, що забувши свою історію, своє минуле, народ втрачає і майбутнє, перетворюється на покірний натовп, із яким можна все зробити - забрати віру, насміятися над святинями, зруйнувати храми... Ми вже пройшли цей страшний період, і тому так відповідально сьогодні повинні звертатися до своєї історичної пам'яті.

ПІСЛЯ БУРІ

*Світ сповнений краси і дива,
І світлих мрій, і сподівань,
І квітів посмішка щаслива,
І вечорова синя даль –
Всеніжновсерці відзоветься,
Все світлу радість принесе,
І навіть в горі посміхнеться
Твоїй душі знайоме все.
Світ сповнений краси і дива,
Навчися тільки помічати
Турботи слід неувимий
На всьому, що тебе стріча.
Світ сповнений таємних звуків,
І різнобарв'я кольорів,
Пташиних ніжних перегуків
І безкінечності морів.
Світ сповнений такою щастя,
Яке під силу зрозуміти
Лише тому, чий дух озвався
На неповторну Божу мить.*

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

У істдесяті роки XVIII століття залишили тяжкий слід: від нападів польських і російських військ, татар, розбійницьких груп монастирське господарство було підірваним, кількість ченців і послушників різко зменшилось. Монастир був обтяжений різними податками. Наявні орні землі одного із монастирських хуторів були відібрані князем Яблуновським і на них осаджена слобода Цвітна. Але духовно Мотронинський монастир, як і завжди, залишався сильним.

У 1785 році митрополит Київський і Галицький Самуїл призначає настоятелем монастиря ігумена Іринарха (Балановського), випускника Київської академії.

Дякуючи високому авторитетові Троїцького Мотронинського монастиря архімандрита Іринарха 1791 року обирають директором Пінської генеральної конгре-

ЧИГИРИНСЬКИЙ Свято-Троїцький монастир

Чигиринський Свято-Троїцький монастир – один з найвідоміших у всій Правобережній Україні у XVII–му столітті. Ця свята обитель прикрашала гетьманську столицю, а під час гетьманування Богдана Хмельницького Чигиринський монастир був релігійним центром його держави. Білі дзвіниці привертали до себе увагу видатних церковних діячів, зокрема Константинопольського Патріарха Афанасія Петуларія, антіохійського Патріарха Макарія, Київського Митрополита Діонісія Балабана, Йосипа Нелюбовича-Тукальського-Київського Митрополита, тут же висвяченого в цей святий архієрейський сан.

За часів свого існування монастир відроджувався тричі. Його дві церкви міняли свої спалені або

“Блукаючи по Україні,
Прибився якомсь і в Чигирин
І в монастир отой дівочий,
Що за гісками на болоті
У лозах самотній стоїть...”
Тарас Шевченко “Княжна”

гації, яка повинна була визначити новий устрій Православної Церкви в Польщі та Литві, незалежно від впливу російського Священного Синоду.

Після третього поділу Польщі 1795 року вся Правобережна Україна перейшла до Росії, в результаті чого було створено Київську губернію. А Мотронинський монастир перейшов у відання Київської єпархії як заштатний.

За описом угідь та іншої власності в 1797 році “земли под монастирем самим и огородом, так же пашенной, сенокосу й лесу, всего удобной 137 десятин 1666 сажень, а неудобной 15 десятин 224 сажени, мельницу одну з ставом, за которым не производится никакого платежа помещику, да особо по описанию показано в пользовании того монастыря три мельницы с ставом же...” В майбутньому кількість монастирських угідь збільшується і інколи становить 300 десятин придатної та непридатної землі.

За відомостями Св. Синоду, протягом ХІХ століття кількість монахів і послушників у монастирі коливалася від 9 до 21; у 1847 році їх нараховувалося до 45 душ. Варто відзначити, що в 1768 році, але невідомо, до початку Коліївщини, чи після,

ПІСЛЯ БУРІ

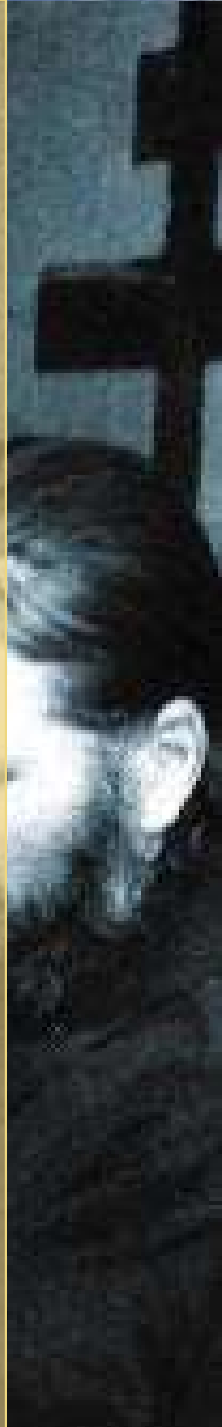

зруйновані стіни на одному й тому ж самому місці на нові протягом XIX-XX століть. Головна церква обителів ім'я Живоначальної Трійці - збірналітня, дерев'яна трьохпрестольна із дзвіницею - побудована в 1852 році. Тепла церква Преображення Господнього - трьохпрестольна, дерев'яна, іконостас також дерев'яний трьох'ярусний. Згідно з описом церковно-ризнничого майна від 30 серпня 1921 року Свято-Преображенську церкву була побудовано 1907 року. З розповіді черниці монастиря Раїси Ведути і жительки міста Єфросинії Ігнатівни Сірченко, цей храм побудували за один рік завдяки активній діяльності матінки ігумені.

Настоятелькою Чигиринського Свято-Троїцького жіночого монастиря в той час була ігуменя Антонія, яка обіймала цю посаду з 1888 року. В 1910 році їй було 72 роки, була вона родом із міщан, закінчила Єкатеринославське приватне училище. 1864 рік став у її житті роком чернецького постригу. Матінка ігуменя була нагороджена Золотим Хрестом Його Величності в 1910 році.

Наприкінці першого десятиліття XX сторіччя в обителі мешкало 265 сестер, в тому числі 88 черниць, 40 послушниць і 136 було на тимчасовому послуху. Два священики і один диякон несли службу, а також проводили навчання в місцевій церковно-приходській двокласній школі. Настоятелем головного храму монастиря був протоієрей Тихон (Тихон Іванович Підгурський), віком 59 років, який закінчив духовну семінарію. В 1872 році його було нагороджено Орденом святої Анни III ступеню. Одержував плату від святої обителі в 165 карбованців. Другий священик - Петро Феоктистович Красницький - віком 45 років, ніс службу в монастирі з 1882 року. Диякону Михайлу Созонтовичу Слутському був 41 рік, він служив в обителі з 1886 року.

Ось що пригадує Марія Кирилівна Назаренко, 1908 року народження: "В обителі було два священики - отець Петро й отець Тихон. Отець Петро мешкав у будинку для священиків поряд з монастирським парканом. Цей будинок було зруйновано вже у 1973 році під час будівництва бетонного шосе, яке з'єднувало місто Чигирин з Кременчуцьким водосховищем. А отець Тихон жив з сім'єю неподалік обителі по вулиці Монастирській".

в монастирі проживало 36 монахів.

З 1911 року Мотронинський Троїцький монастир стає жіночим, заштатним. Його очолила ігумена Мелетина (в миру Марія Руденкова).

Мотронинський монастир завжди був широко відомий між людьми своїми чудесами, зціленнями від невиліковних хвороб. Він мав багато чудодійних ікон, мощей святих. Підносили його на вершини духу саїтники та анахорети, які завжди жили у пустельних місцях при монастирі. На території монастиря та прилеглих землях знаходилися підземні переходи й келії для саїтників. Під землею ж в далекому минулому “иноки до возобновлення монастыря отправляли все свои служби и богомолии в часовне и церкви, устроенным в пещере по обряду киевских пещер”. А до 1746 року у великій печері мешкав схимонах Ігнатій, “возобновитель сего монастыря. Начальник его и Строитель”. Отже, Мотронинський монастир мав печерні храми, такі, як ми бачимо тепер у Києво-Печерській Лаврі.

На території обителі був і так званий “кладезь Онуфриевский”, за легендою викопаний ще до побудови монастиря. У монастирському літописі записано: “Сей один

ПІСЛЯ БУРІ

Події 1917-1930 років залишили свій слід у долі населеньниць Чигиринського монастиря. За десять років тут змінилося три ігумені: замість матінки Антонії прийшла ігуменя Парфенія, а після її смерті - у 1920 році - цю посаду посіла черниця Рафаїла. У 1922 році матінка Рафаїла подала прохання про призначення настоятеля Свято-Успенського храму Чигириня І. Мошенського священником у монастир замість померлого на той час оця Тихона, оскільки навіть тоді обійтися одним священником у монастирі було неможливо.

У 20-х роках в місті Чигирин було створено осередок Спільки Безвірних, який розпочав активну боротьбу проти релігійних громад у Чигиринському повіті. 18 серпня 1923 року Київський губліквідком схвалив рішення про закриття Чигиринського Свято-Троїцького монастиря. Молодим черницям було запропоновано залишити святу обитель або переселитися в Лебединський монастир. Немічним тимчасово влада дозволяла залишатися на місці в одному з приміщень монастиря. За станом на 16 листопада 1923 року тут залишилось не більше десяти черниць...

У 1929 році в стінах Чигиринського Свято-Троїцького монастиря було створено комуна імені XII з'їзду Рад Шевченківщини, згодом комуна переросла в колгосп імені Леніна. Восени 1932 року активісти й комсомольці міста почали руйнувати храми обителі. Двоє зв'язували міцними канатами хрести на куполах, а потім трактором "форзоном" хрести тягли на землю. Комуністи розпилювали дерев'яні стіни теплої церкви, а потім - літньої. Трактором за допомогою канатів розривали стіни на шматки: вони падали і розбивалися. Зруйнували храми протягом кількох місяців. Восени 1933 року на місці Свято-Троїцької церкви залишився один фундамент, а від Свято-Преображенського храму не залишилось нічого. Дзвони відвезли до Черкас: найбільший 109-ти пудовий дзвін тягло 12 пар волів. Із семи дзвонів Чигиринської обителі до цього часу залишився лише один - на дзвіниці Свято-Іллінського храму села Суботів.

кладезь пополняет трапезные, церковные, монастырские й богомольческие, в числе иногда, как достоверно испъгано, около 800 душ”. Цій воді дарована була цілюща благодать, яка виліковувала багатьох богомольців та місцевих жителів.

З давніх часів мотронинські монахи вирощували дерева різних порід. Ось про що дізнаємося ми з історичних даних. У 1805 році між монастирем і поміщиком І. Сабанським розпочалася багаторічна тяжба. Серед інших справ управитель І. Сабанського Іжицький “не давал пользоваться лесом, прорубил и проложил около монастыря большую дорогу, садовые деревья велел изрубить, садовый плетень разобратъ, лесного строеного леса довольно распродал”. В переліку знищених Іжицьким дерев значились плодоносні сливи, яблуні, груші, вишні, черешні, а також горіхи, ясени, граби, клени, дубовий ліс для флоту. Всього ж монастир втратив 8580 дерев. Ця цифра свідчить про те, яким великим був монастирський сад. Після того, як І.Фундуклей купив землі, що оточують монастир, конфлікт припинився “мирною сделкою”. Очевидно, з того часу й почалося відродження Мотронинського саду, який ще в 20-х роках ХХ століття прино-

ПІСЛЯ БУРІ

*Сонце і трави, блакить і
блакить,
Тільки потічок, мов сон,
жебонить,
Все лише вчора, здається,
зійшло,
Перше буяння, і перше
тепло.*

*Першої ластівки дружній
привіт,
Першого жаря ступотаний
цвіт,
І під дуду, що вітрець
видува,
Вічну веснянку серця співа.*

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

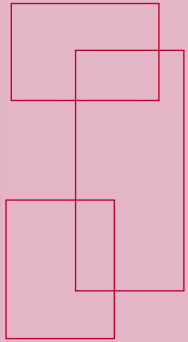

сив до 30000 пудів фруктів. На жаль, на сьогодні збереглося лише кілька горіхових дерев біля Троїцької церкви.

Мав Мотронинський монастир і чималу бібліотеку, в якій налічувалося понад 250 книг церковно-службового, релігійного та історичного характеру, датованих XVI - XIX століттями. Серед них такі як “Маргарит св. Іоанна Златоустаго с душеполезными поучальными словами в оправе кожаної в четверть листа” (Острог, 1595 г.), “Евангелие старое печати Московской 1600 года” із срібними та позолоченими прикрасами. Є згадка і про невелику хроніку, яка велася у монастирі й відтворювала події XVI - XVIII століть. Оригінал цього документа не зберігся, але залишилося кілька виписок, зроблених П. Кулішем.

У XIX столітті монастир отримував багато пожертв і добровільних вкладів від багатьох осіб. Так, наприклад, в 1811 році поміщиця містечка Кам'янка Катерина Миколаївна Давидова пожертвувала на вічний щорічний спомин пшеницю й хлібне вино з Кам'янської економії; те ж з робила її дочка Софія Львівна Бороздіна із Телепинської економії. 28 грудня 1845 року в Мотронинський монастир було

ПІСЛЯ БУРІ

*Усе, що має монастир,
чим він забезпечує своє
життя, здобувається пра-
цею черниць і послушниць*

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

переказано на вічні часи банківський квиток на суму 5715 карбованців сріблом від графині Анни Орлової.

У ХІХ столітті було наново збудовано Троїцьку церкву, яка збереглася й донині. За документами, її будували або, ліпше сказати, міняли старі або спалені мури на нові, чотири рази, у 1620 - 1648, 1685, 1726 та 1801 роках. Закладено кам'яну Троїцьку церкву 8 жовтня 1800 року на місці старої дерев'яної, знесеної "за ветхостью". Підряд на будівництво взяв житель Єлисаветграду Артем Чеменко; монастир виділив на будівництво храму 9 тисяч карбованців асигнаціями. Але 10 жовтня 1802 року "от поспешности в кладке оной или по недостатку прочных материалов церковь сия, будучи совсем кончена, обрушилась". За рахунок підрядника її було розібрано й повторно збудовано у 1804 році, а 17 жовтня 1805 року її освятив ігумен Антоній.

За планом Троїцька церква була одноглава (з притвором Преображення Господнього) і з одним престолом в ім'я Святої Трійці.

1815 року проводилася позолота іконостасу і двох жертвників, а 1817 року червоним золотом визолочено баню і хрест

ПІСЛЯ БУРІ

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

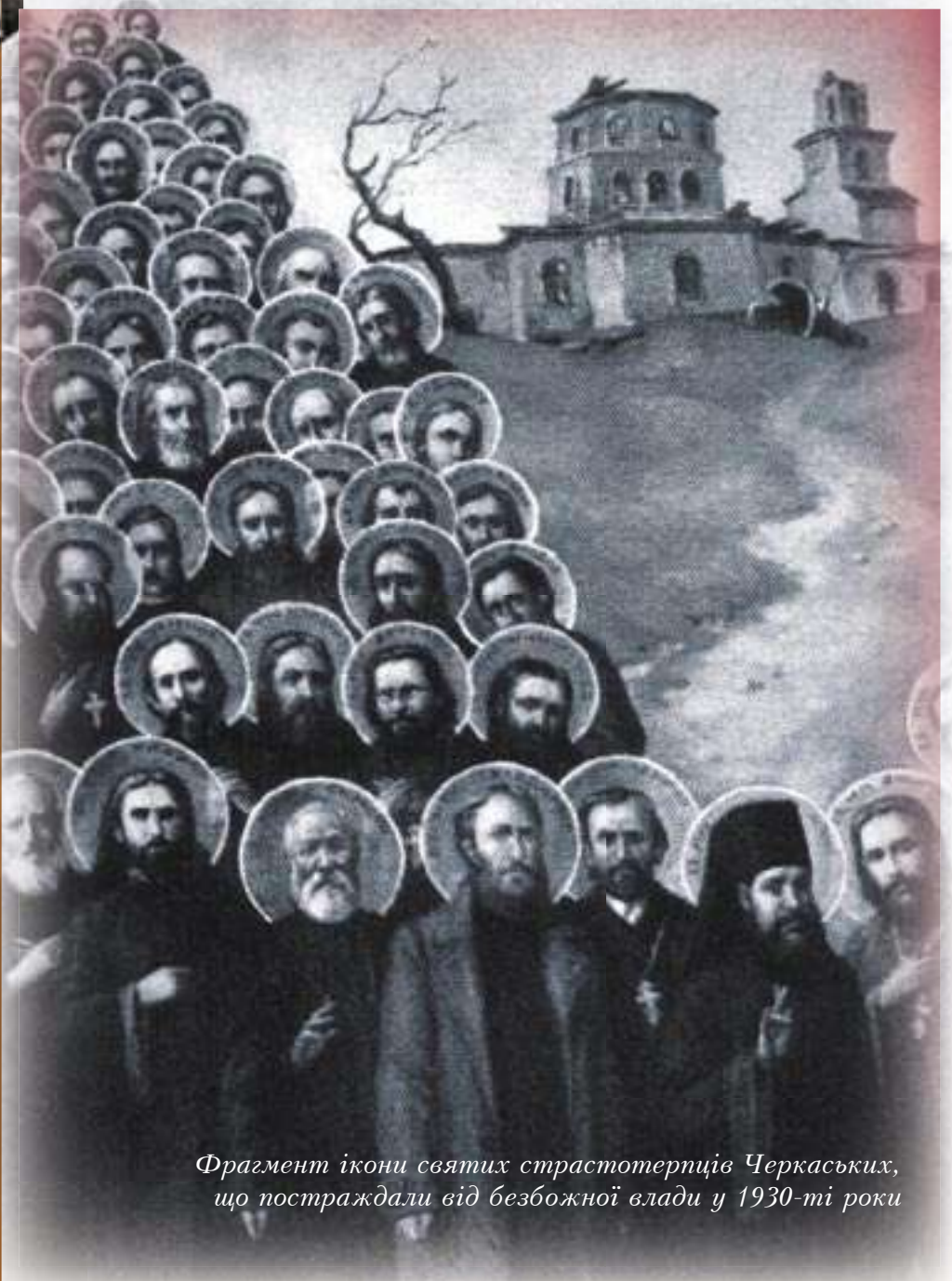
на ній. За припущенням О.М. Александра, для фундаменту Троїцької церкви використовувалися монолітні плити з колишнього Суботівського замку Богдана Хмельницького, а також частина кам'яної кладки.

Таким було життя монастиря у ХІХ столітті. І хоч для далекої північної столиці, холодного Петербурга, якийсь там малоросійський монастир, розташований десь на окраїні безмежної імперії, навряд чи міг багато значити, але для українського народу він, як і завжди, залишався однією з найбільших святинь, куди ішли на прощу, несли свої слізні молитви й прохання, де знаходили полегшення для душі і отримували допомогу в життєвих негараздах. І, може б, стояв Мотронинський монастир, гордий і неприступний, у багатстві та величі й до наших днів, якби не перевернули світ страшні події із тієї ж самої північної столиці...

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

*Фрагмент ікони святих страсотерпців Черкаських,
що постраждали від безбожної влади у 1930-ті роки*

Хоч як багато пережив протягом своєї довгої історії Свято-Троїцький Мотронинський монастир, усе те здавалося нічим у порівнянні з тим жахом, який принесло ХХ століття.

Людських слів замало, щоб розповісти про те, що відбувалося. Для чого треба було знести з лиця землі безсмертні шедеври архітектури, неоціненні пам'ятки мистецтва, коштовні перлини рідної землі, віками збирані народом? Напевно, для того, щоб знищити у людині людину. Перетворити людину на нуль - ось завдання тоталітарного режиму. Це була воістину велика війна диявола проти тих, хто мав у собі хоча б маленький відблиск образу Божого, хто не скинув із себе печаті Божої подоби.

Після жовтневого перевороту 1917 року Мотронинський монастир ще деякий час продовжував діяти. Історія обителі у цей період ще чекає на свого дослідника. Нині широкий загал знає про героїчну Холодно-

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

От що залишила віруючим у спадок радянська влада після десятиріч володіння святими храмами і монастирями на Черкащині...

А от як повернулася колишня благоліпність сьогодні дбанням віруючих людей

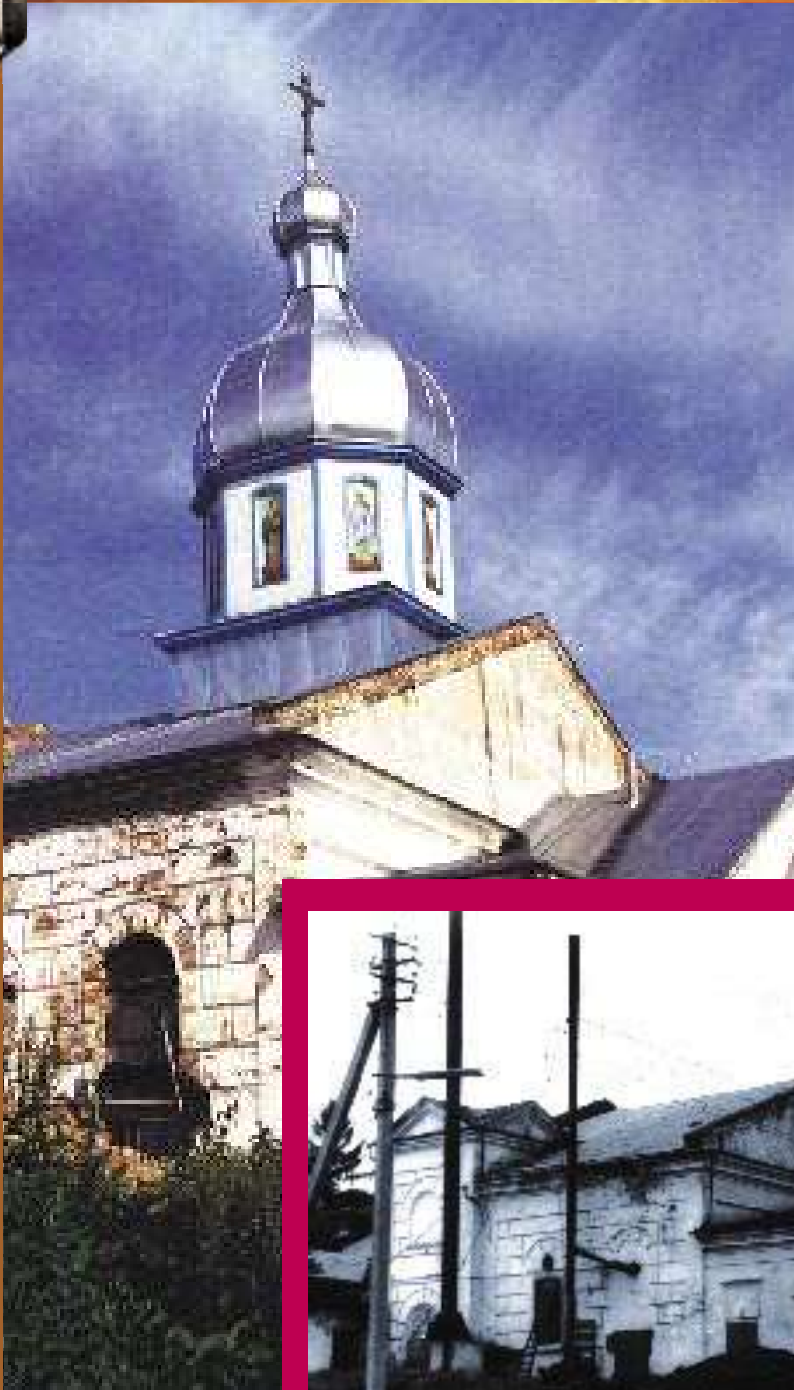
ярську республіку, знає, що холодноярські ліси були місцем, де ховалися й численні бандити. За оперативними даними Чигиринської міліції, в лютому та травні 1919 року на Мотронинський монастир напали і грабували озброєні злочинці. Пізніше, бувало, обитель ставала штаб-квартирою загонів повстанців.

1920 рік. Учасник тих подій Юрій Горліс-Горський пізніше згадував про освячення зброї холодноярців священником Мотронинського монастиря: “6 серпня (ст. ст.), було Спаса. В цей день у Мотронинському монастирі що року був великий здвиг народу. У нашому таборі, за два-три дні до того, виникнула думка, щоби в цей день, коли будуть у монастирі святити квіти та овочі – посвятити свою зброю. Чутка про це передалася на села, і на Спаса, разом з жінками та дівчатами, що принесли святити яблука та квіти – прийшло чимало дядьків та хлопців з рушницями. Наш табір пішов на Богослужіння до монастиря майже увесь. Залишилися лише кухарі коло китлів та кулеметники коло станкових кулеметів. Коло церков велика товпа народу, що не вмістився в храмі. Виставивши на дорогу варту, змішуємося з юрбою. Вітаємося із знайомими, ділимося новинами. Коли наблизився час хрестного ходу,

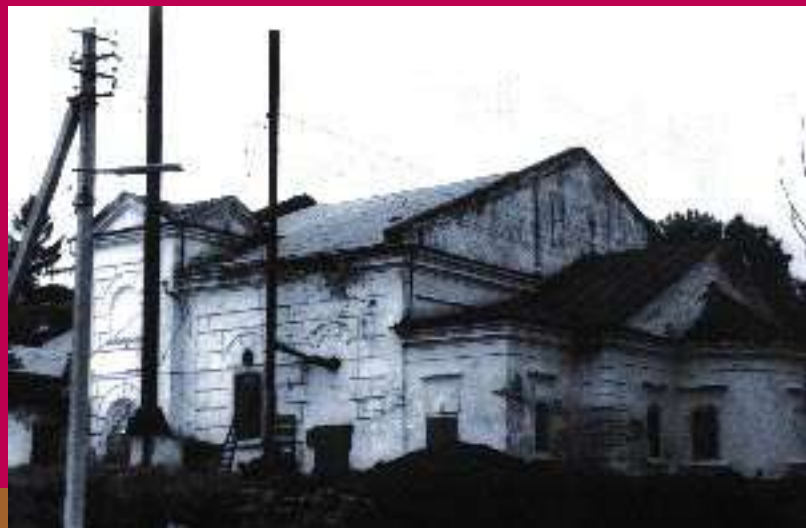

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

Святі монастирі й храми Черкащини піднімаються з руїн і мерзоти за-пустіння, в якій вони перебували тривалі роки під опікою будівельників “світлого комуністичного майбутнього”

народ став великим кругом навкруги нової церкви. На траві були розставлені кошики та миски з овочами, медом, вінками і букетами із колосків збіжжя та квітів. Хрестний хід провадив старенький мансатурський священник, українець не тільки з походження (здається, отець Іван), про якого я вже споминав. Коли розпочав уже посвячення, на траву, як по команді, лягли сотки рушниць, шаблі, ручні кулемети та грушками – зчорнілі ручні гранати. Побачивши це, священник схилив на груді сиву бороду і задумався, неначе нараджуєчись із своїм сумлінням. Потім підніс до неба очі і широко махнув кропилом:

- Благослови Господи на враги і супостати!

Отаман, з яким ми стояли проти могили сотника Компанійця, став на коліно. За ним хвилею приклонила коліна лава народу” (Горлі-Горський Ю. Холодний Яр. – Львів, 1992. – с. 130 – 131).

Літо 1921 року. У бурхливому вирі тогочасних подій Мотронинський монастир дає притулок різним гостям, бажаним і небажаним – від ченців інших, зруйнованих, монастирів на чолі з єпископом Никодимом до різноманітних озброєних людей, які без особливого запрошення збираються за монастирськими стінами

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

НИХТО НЕ ЗАБУТІЙ
У ГОСПОДІ!

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

й нерідко влаштовують бешкети. Під виглядом біглих ченців, бувало, тут перехувалися й білогвардійські офіцери. У оперативному зведенні по Кременчуцькій губернії 7-13 серпня 1921 року згадується про те, що в районі Мотронинського монастиря було взято в полон штаб повстанського комітету... Батальйон третьої Московської бригади, який прибув для проведення карних акцій проти повстанців, розмістився на станції Бобринська. Червоні захопили Мотронинський монастир, спалили побутові приміщення та церковну дзвіницю (Фонди НІКЗ "Чигирин". - КВ. 3436. - ПП. 270. (Жураченко І.В. Мои воспоминания об организации Сов. власти в Чигиринском уезде. 1917 - 1923) - арк. 68 - 69).

У зв'язку із специфікою розташування монастирів (віддаленість від населених пунктів, ліси) протягом 1917 - 1923 років вони практично стають базою повстанців, на території монастирів відбувається ряд боїв між повстанцями та червоноармійцями. У лютому 1920 року в Жаботинському Онуфрійівському монастирі червоноармійці реквізували 12 голів великої рогатої худоби, 2 коня та 200 пудів вівса; 4 грудня 1920 року реквізували одяг та взуття. 30 грудня 1920 року біля Жаботинського

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

День 26 травня у церковному православному календарі відзначений пам'яттю святого преподобномученика Макарія - ченця-страждальця, нашого співвітчизника. Але віднині цей день буде невід'ємно пов'язаний з пам'яттю цілого сонму мучеників-черкашан, які постраждали і прийняли мученицьку смерть від богоборницької влади у 1930-ті роки двадцятого століття.

Від подвигу віри, який здійснив святий мученик Макарій перед своїм православним народом і його іновірцями-загарбниками - до подвигу віри, який здійснили сотні і тисячі відомих нам і відомих лише Богові святих праведників, сповідників, страстотерпців на свідоцтво святості Бога, Його слави і своєї відданості Йому - таким є шлях нескінченної естафети мучеництва на нашій багатотраждальній землі. Шістьдесят років віддаляють нас від того жертвовного року, який став своєрідним символом кривавого походу безбожної влади проти Бога, проти Христової Церкви, проти тих, хто сповідував Христа своїм духом, серцем, життям. Шістьдесят років віддаляють нас від того часу, коли на віттар “нового життя” було принесено безліч людських жертв по всій нашій православній землі Русі, яка колись становила одну шосту частину всієї земної кулі. Тридцять сьомий рік по своїй жорстокості не мав аналогів у цілому світі, навіть у найжахливіші часи історії людства. Нелічна кількість людей - чоловіків і жінок усіх націй, юнаків і людей похилого віку, віруючих і невіруючих, без винятку на належності або професії - було піддано небаченій від початку людської цивілізації безглуздій жорстокості.

Разом зі своїм народом, своєю боголюбивою паствою приймали за гальму криваву участь священнослужителі. Позасумнівами, вони, як ніхто інший, бачили

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

монастиря відбувся бій, а того ж дня надвечір 300 червоноармійців стали в монастирі постоем – “в будинку настоятеля і братських келіях” (ДАЧО. – ф. Р1491. – оп. 1. – спр. 48. – арк. 10 зв. – 12 зв., 35).

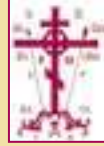
Від усіх цих подій монастир поніс великі збитки. Знищено: “два готелі, крамниця, господарські будівлі згоріли від підпалу військами в минулому 1920 році, весь живий і мертвий капітал розграблено” (з відомості за листопад 1921 року). Та ще й радянська влада забрала в монастиря 250 десятин землі, залишивши для ведення підсобного господарства лише 3 десятини.

Наприкінці 1921 року в монастирі налічувалося 58 черниць і послушниць. Проте вже в 1922 році настоятелька Мотронинського монастиря просить у єпархіального керівництва дозволу на постриг послушниць у зв'язку з тим, що в черницях “є гостра потреба”. Єпископ черкаський Миколай постриг 8 послушниць.

Судячи з фінансових звітів, можна гадати, навіть з поправками на інфляцію, що справи в монастиря йшли непогано. Тільки у 1922 році 4-процентні відрахування з церковних прибутків на утримання єпархіальних установ складали

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

і розуміли витоки і причини цієї патологічної ілюті, яка брала свій початок і своє “натхнення” з глибин самого пекла. Саме священники і боголюбиві миряни були на той час духовною наснагою й опорою середовища, у якому проходило їхнє життя й служіння. Саме вони становили незнищенну і невичерпну криницю Божої мудрості та істини у своєму народі, що їх ніякими тортурами й катуваннями знищити нікому несила.

Священники, ченці й миряни, які не зрадили віри своїх батьків, протистояли не тільки безбожній владі, що руйнувала храми, монастирі, перетворюючи їх на клуби, комори, зерносховища. Вони протистали церковним розколам, оновленству, автокефалії, які змовлялися з богоборницькою владою і підтримували її.

З глибини архівних сховищ колишніх каральних органів ЧК, ДПУ, НКВС, МДБ, які щіть десятиків років надійніше за могильні склепи таїли від людства своєї нелюдські секрети, війнуло, неначе з пекельної безодні, жадливим подихом сатанинської машини знищення і смерті.

З поживклих сторінок архівних палок сьогодні зяють провалами зіниць страшні слова: “РОЗСТРІЛЯТИ... РОЗСТРІЛЯТИ... РОЗСТРІЛЯТИ...” Протоколи допитів, доносів, агентурних повідомлень, наклепів “стукачів”, пояснень і, нарешті, вироків. судових “трійок” воскрешають перед нами дух того року - тридцять сьомого року двадцятого від Різдва Христового століття.

З благословення його Високопреосвященства Софронія, архієпископа Черкаського і Канівського, зроблена велика робота щодо прославлення людей, чий імена були навмисно сховані у секретних архівах. Але це є лише початком. Робота по виявленню нових імен священнослужителів, ченців і мирян, яких було позбавлено життя за православну віру, має бути продовжена. І вона триває. Ми мусимо виявити імена всіх

сотні тисяч карбованців, а на благодійні цілі допомоги голодуючим в кінці 1921 та 1922 роках обитель пожертвувала майже мільйон карбованців.

Але доля Мотронинського монастиря, як і безлічі інших, була вирішена наперед. У 1921 році НКВС УРСР розіслав циркулярний лист, у якому “для більш швидкого, успішного проведення на місцях декрету про відділення церкви від держави” вимагалось прискорити передачу храмів, костьолів, молитовних будинків, богослужбового і монастирського майна “групі віруючих, але не менше 20 чоловік, яким Радянська влада довіряє”. По суті це був наказ про закриття монастиря. 1923 року Мотронинський монастир, як і всі інші монастирі Чигиринщини, було закрито. Ченці діючих монастирів ходили на заробітки до селян. Наприклад, братія Миколаївського монастиря на замовлення Черкаського району шила ковдри, в тому ж монастирі працювало фотоательє (ДАЧО. – ф. Р375. – оп. 1. – спр. 80. – ч. II. – арк. 170).

Монастирське майно й будівлі брали на баланс місцеві ради, а потім передавали релігійним громадам, якщо такі на місцях створювалися. Черниці Мотронинської обителі у 1923 році створили релігійну

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

мучеників і праведників того часу, і ні всілякі перешкоди на цьому шляху, ні віддалення межі тих тридцятих кривавих років - ніщо не дасть нам виправдання перед Богом, якщо ми не зробимо усе можливе для увічнення пам'яті новомучеників і страстотерпців двадцятого століття. Кожне таке ім'я, яке належало і нині належить Богові, має пролунати під склепіннями вітвара, аби долинути до Престолу Господнього.

Святі Черкаські новомученики, яких ми прославляємо у цей день, моляться невтомно за нас. Вони моляться за нас перед Богом, щоб у цей час спокус і негараздів, тривоги і сумнівів, розколів і суперечок ми не зробили хибний вибір. Там, де знищується або оскверняється православна віра, де вона підробляється сурогатом лже-вчень, де робиться замах на канонічну єдність Христової Церкви та її святість, лише у Бозі залишається наша надія, наше сподівання і остання мета нашого життя. Сьогодні, як ніколи, перед нашим внутрішнім зором мають взірцем стояти образи святих страстотерпців, котрі мали велике неприйдешне багатство - жити і вмерти за Христом і у Христі. Тож, будемо прославляти і молитися до святих новомучеників Черкаських, щоб за їхніми богоугодними молитвами Господь дарував нам сил непохитно стояти у вірі, яка осяяна великими подвигами наших співвітчизників.

Газета “Голос Православ'я”, 5(14) 1998 року

Віднині пам'ять святих новомучеників і страстотерпців Черкаських Українською Православною Церквою відзначається щорічно у середу після Дня Святої Трійці

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

громаду в селі Мельники й одержали в орендне володіння Іоанно-Златоустівську та Троїцьку церкви і деякі приміщення колишнього Мотронинського монастиря. Нагляд за громадою, майном і будівлями здійснював адміністративний відділ Медведівського райвиконкому.

Бідні черниці! Навіть у такому жахливому стані, безправні й принижені, вони намагалися якось зберегти своє рідне гніздо, захистити від руйнування цю велику святиню. Але що могли зробити вони, самі приречені на знищення, на концтабори або ж злиденне поневіряння вигнанцями на своїй землі.. Тоталітарна людиноненависницька машина набирала дедалі більших обертів, і зробити щось у цьому оп'янілому хаосі не міг уже ніхто.

На початку 1929 року невелика кількість землі, майно й будівлі, що були в користуванні Мотронинської релігійної громади, було передано новоствореній комуні “Заповіт Леніна” (село Мельники). У колишніх чернечих келіях оселилася сім'я комунарів. Крім того, одна частина колишнього монастирського саду здавалася артілі інвалідів, інша - використовувалася для державного виноградного розсадника (Мариновський Ю. Мотронинський монастир. - Черкаси, 1990. – С. 47 – 48).

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРРОР

НЕСКОРЕННЫЙ ВЕЛЕТ

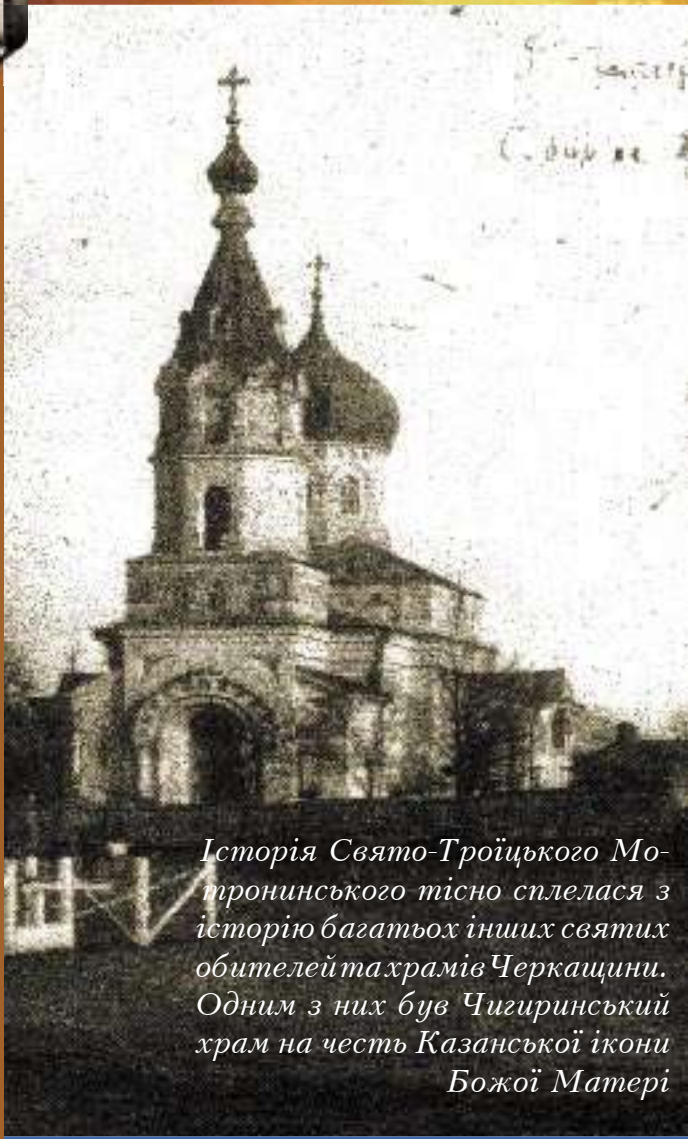

Так нова влада розправилася із віковичним Мотронинським монастирем.

1 липня 1923 року було створено Черкаський окружний комітет охорони пам'яток старовини, мистецтва й природи на чолі з Олександром Миколайовичем Александровим. І хоча державі до охорони тих пам'яток не було ніякого діла, особистий внесок О.М.Александрова у справу збереження національних реліквій був великим. Науковець намагався хоч якось захистити такі святині, як Мотронинський монастир, інші монастирі Черкащини. Його стараннями Троїцьку церкву колишнього Мотронинського монастиря було зареєстровано як “пам'ятку республіканського значення”. Звичайно, цей статус мало від чого врятував Мотронинський монастир, але ж...

1929 року XII-й округовий з'їзд Рад Шевченківщини “рішуче постановив перед Окрвиконкомом питання про закриття всіх 6-ти монастирів та передачі їх у цілковите використання комунальним та колективним господарством” (ДАЧО. – ф. Р375. – оп. 1. – спр. 76. – ч. I. – арк. 89 – 89 зв.). У серпні 1929 р. монастирі припинили свою діяльність. “У всіх вищезазначених монастирях зорганізовані на протязі березня – травня місяців 1929

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

Історія Свято-Троїцького Мотронинського тісно сплелася з історією багатьох інших святих обителей та храмів Черкащини. Одним з них був Чигиринський храм на честь Казанської ікони Божої Матері

Наприкінці XVIII – початку XIX століття місто прикрашали два дерев'яних храми: Свято-Успенська церква (1717 року) і Хрестовоздвиженський кафедральний собор (1745). Окрім того, гордістю і прикрасою Чигирини був величний сакральний архітектурний комплекс Свято-Троїцького монастиря. У другій половині 20-х років XIX століття розпочалося перепланування Чигирини (архітектор В. Гесте), і вже у 1829 році місто було поділене на 53 квартали. Згідно з архітектурним планом, створюються дві соборні площі: нині це район середньої школи № 2 і квартал парку Шевченка.

У період з початку XIX століття по 1860 рік включно чисельність населення міста зросла утричі,

року сільськогосподарські комуни (окрім Чигиринського, де вже діяла дитяча колонія. - авт.), яким в користування передані всі монастирські житлові будинки, сади, виноградники". Розглядалося питання про остаточне відібрання в релігійних громад і культових споруд (ДАЧО. – ф. Р375. – оп. 1. – спр. .76. – ч. II. – арк. 201)...

Цілком природно, що доля багатьох людей, яким ми сьогодні вклоняємося як святим страстотерпцям, своїми багатотраждальними долями так чи інакше були зв'язані з Мотронинським монастирем, який протягом віків залишався центром насиченого духовного життя на Чигиринщині і всій Правобережній Україні. З цією обителлю були тісно зв'язані інші монастирі теперішньої Черкащини – Жаботинський Свято-Онуфріївський, Лебединський Свято-Миколаївський, Чигиринський Свято-Троїцький тощо, а тому можна впевнено говорити про те, що багато святих черкаських новомучеників, які здійснили на цій землі великий подвиг християнського сповідництва і мучеництва, причетні й до слави нескореного холодноярського велета – Мотронинського монастиря.

І хіба могло бути якимось інакше, якщо, наприклад, святий преподобномученик

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

дві третини населення на той час сповідували православну віру. Більша половина чоловічого населення складалася з моряків, які проходили службу на кораблях південних портів. Їхні пожертви на храм становили значну суму, що спонукало Чигиринського єпископа Павла (Преображенського) вийти з клопотанням до Київської Митрополії про створення в Чигирині ще одного храму.

4 листопада 2003 року. Архієрейське богослужіння у новому Казанському соборі в Чигирині

Пам'ятна книжка Київської єпархії за 1910 рік дає відомості про те, що вже в 1888 році в Чигирині освячено Казанську соборну церкву. Храм було зведено на одній із соборних площ, ближчій до центру міста, престольне свято відзначали на осінній день свята Казанської ікони Божої Матері – 22 жовтня/4 листопада.

Антоній (мирське прізвище Буряк) не лише служив поблизу Мотронинської обителі, а й народився у тамтешніх краях – у селі Вершаці Чигиринського повіту? Кілька років він, як свідчать документи його слідчої справи, виконував обов'язки послушника при чоловічому монастирі у Медведівці, там же прийняв чернецький постриг і залишився в рідній обителі аж до 1930 року, як і його земляк Федір Гончаренко, теж уславлений у сонмі святих страстотерпців. Коли їх обох позбавили можливості жити в монастирі, отець Антоній отримав парафію в селі Полуднівка, де й служить аж до її ліквідації місцевою владою.

Про те, що отець Антоній не обмежувався лише своєю парафією, а проповідував слово Боже і виступав проти тогочасної безбожної політики повсюди, де тільки бував, ми дізнаємося із характеристики, яку дає на нього Полуднівська сільська рада:

“Має зв'язок з сусідніми селами та районами, де збирає вечірні молитви в хатах, на яких веде контрреволюційну роботу. Веде агітацію проти позики на оборону і говорить: “Краще збирайте гроші на церкву”.

Отця Антонія спіткала гірка доля ба-

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

Новозбудовану церкву чигиринці називали Новим собором. Він мав п'ять престолів, у тому числі Свята Успіння Божої Матері, святителя Миколая, вмч. Варвари, вмч. Пантелеймона. Межі нової парафії сягали від вулиці Московської до південних околиць міста. Віруюча громада на грудень 1909 року становила 2700 осіб – це була чи не найбільша з трьох парафій Чигирини. Вона володіла 50-тма десятинами землі, які згодом було передано Чигиринському і Галаганівському колгоспам.

Побудований Казанський собор був з цегли світло-коричневого кольору, його два світло-зелені із золотими зорями куполи вирізнялися оригінальністю

Благочинний Чигиринського округу протоієрей Анатолій Прикотенко і народний депутат України Віктор Тиошенко (праворуч), за підтримки якого у центрі древньої гетьманської столиці завершується будівництво величного Казанського собору

гатъох архієреїв, священників, священно-монахів, ченців і благочестивих віруючих мирян, які не пішли на змову з безбожною владою і підлягали жорстоким тортурам і репресіям. 4 вересня 1937 року, коли сталінська машина геноциду проти православного духовенства працювала на повну потужність, ієромонаха Антонія було заарештовано, а вже 4 листопада його не стало: не доживши три тижні до свого 49-річчя, мужній чернець був страчений у підвалах Черкаського облуправління НКВС.

А хіба не має стосунку до героїчної історії Холодного Яру інший страстотерпець чигиринської землі – преподобномученик Федір Гончаренко? Він походить із стародавнього села Медведівки, де виріс і став ченцем тутешнього Свято-Миколаївського монастиря. По закритті обителі служив у Покровській церкві у Мельниках, які знаходяться по протилежному боці Холодного Яру від Медведівки. У матеріалах слідства, за який проходив отець Федір, зазначено, що він “ходить по селах, проводить антирадянську агітацію, кажучи, що скоро усіх будуть перехрещувати, тому що радянська влада не від Бога”.

18 жовтня 1937 року його було за-

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

й вишуканістю. Стіни та маківки храму зсередини були розписані іконами святих отців та Патріархів Церкви. Над двоюрусній дзвіниці, яка розміщувалася над входом до Казанського храму, було 16 дзвонів різної величини. Передзвін «дай, Боже, оливоньки!» сповіщав парафіян про урочисті служби та хресні ходи.

В той час благоустрій міста посідав значне місце в роботі керівних органів. Так, у 1900-му році, за рішенням місцевої влади, учні чигиринських шкіл засадили соборну площу перед храмом деревами та декоративним чагарником. Завдяки зусиллям агронома з озеленення міста Климентія Мороза соборна площа стала визначною пам'яткою садово-паркового мистецтва – про мальовничий вигляд парку тих часів згадують і сьогодні.

Навесні 1934 року новий собор залишався єдиною діючою культовою спорудою міста. У 1930-му було зруйновано приходську церкву Успіння Пресвятої Богородиці, у 1934-му – два храми Свято-Троїцького монастиря. Останні роки існування Казанського собору його настоятелем служив протоієрей і благочинний Сергій Земницький (священомученик, канонізований у 1997 році). Останнє богослужіння відбулося проти 7 квітня 1934 року – цього дня православні віруючі зібралися на Великодню службу. Опівночі місцеві активісти на чолі з Михайлом Ровінським оголосили парафіянам про закриття храму. З цієї пам'ятної ночі розпочалося знищення Казанської соборної церкви – перлини сакрального мистецтва на терені нашого міста.

Минуле повертає нам історичну пам'ять, насильницьки відібрану й спотворену. На зламі двох тисячоліть на Чигиринщині відроджується духовна спадщина, в тому числі головна святиня Чигиринського краю – собор Казанської ікони Божої Матері.

арештовано, а вже наступного дня Особова Трійка НКВС представила свій вирок: “обвиняется в том, что под видом религиозных обрядов проводил контрреволюционную агитацию, ... высказываясь о скорой перемене власти ввиду предстоящей войны... Высказывал повстанческие тенденции, называя советскую власть дьявольской... Расстрелять”.

Інакше як диявольською тодішню владу не можна було й назвати. Її диявольський, нелюдський, людожерський характер особливо яскраво розкривається у долі ще однієї мучениці Христової – ігумені Рафаїли, яку нині теж причислено до сонму святих.

Криваві історичні події 1917-1930 років залишили свій слід в долі насельниць Чигиринського монастиря. За десять років тут змінилося три ігумені. 18 серпня 1923 року Київський губліквідком після схвалення рішення про закриття Чигиринського Свято-Троїцького монастиря запропонував черницям залишити святу обитель або переселитися в Лебединський монастир. Німечним тимчасово влада дозволяла залишатися на місці в одному з приміщень монастиря. За станом на 16 листопада 1923 року тут залишилось не більше десяти черниць...

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

Сьогодні в Чигирині цей величний храм відроджується за підтримки народного депутата України Віктора Тимошенка (на знімку разом з Владикою Софронієм). Без перебільшення можна стверджувати, що цей собор буде одним з найкрасивіших не лише на Черкащині, а й по всій Україні. Сам Віктор Анатолійович нагороджений орденом святого рівноапостольного князя Володимира за вагомий особистий внесок у розбудову православної духовності в державі. Дякуючи його сприянню успішно вирішуються також важливі питання відродження Мотронинського монастиря.

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

Важка й гірка доля спіткала мешканців обителі в ті жахливі роки темряви. Глибоко віруючі люди повинні були змінювати не тільки спосіб свого життя, а й свої звички, брати на себе біль і страждання ближнього.

На початку ХХ століття з Лубен Полтавської губернії прийшла до Чигиринського монастиря молода дівчина Тетяна. Невдовзі вона стала однією з його послушниць.

Коли сестри почали покидати монастир, залишила його й Тетяна: пішла доглядати вдівця на вулицю Дворянську, 69. Згодом - у 1925 році - Тетяна стала дітям матір'ю, а Рясику Дмитру Дмитровичу - вірною дружиною. У Тетяни було дуже добре серце, в їхній хатині було завжди людно, вона давала притулок всім знедоленим й нужденним людям.

У 1926 році на території тепер вже колишнього Чигиринського монастиря мешкало 32 черниці. У кінці цього ж року останні черниці залишили святі стіни обителі. Ігуменя Рафаїла та регент Єпистинія проживали у 1927 році у тієї самої Тетяни Іванівни Рясик.

Ось що пригадують Тетяна Іванівна та жителька Чигирини Лідія Григорівна Постригань:

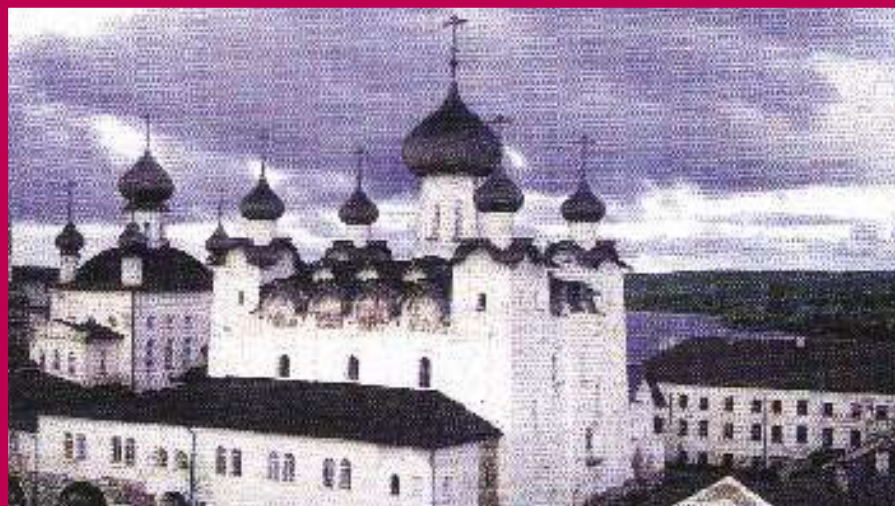
ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

*В’язнів Соловецьких
таборів знищували,
прив’язуючи їм до ніг
камінь та опускаючи
у крижані води Білого
моря. Там вони стоять
по цей день...
(Із повідомлень преси)*

*Отам вони до Страшного Суда
Стоятимуть в журбі своїй безсилій,
І біломорська крижана вода
Гойдатимеїх в такт байдужій хвилі...*

*Не в українську землю ви лягли,
Немає в вас хреста, ані могили,
Куди б ваші сини до вас прийшли
І свічку з любов’ю запалили...*

*Там стоїте, а ньєнка-Україна
Із тугою ридає повсякдень,
Що між живими й мертвими усіми
Не дорахується ніяк своїх дітей!..*

*Соловецький монастир у 1930-ті
роки був перетворений на величезний
концтабір для православного
духовенства й віруючих*

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

“Вночі в двері будинку постукали: це був Христа ради юродивий Варфоломій, який жив при монастирі в богадільні. Він почав голосно кричати: “Матінко Рафаїла, через півгодини тобі смерть! Тікай!” У цей час у двір заїхав загін міліції в кількості шести чоловік на чолі з дільничим інспектором Іваном Саламащенком. Матінку Рафаїлу вивели на подвір’я, прив’язали до груші, принесли сіна і підпалили. Регент Єпистинія винесла з хати ікону Божої Матері “Неопалима Купина”, а сестри стали посеред двору на коліна й почали молитися. У цю ж мить вдарив грім, чорне небо розрізала навпіл блискавка, важкі краплі дощу впали на землю. Вогонь загас. Тоді ігуменю зв’язали, посадили на підводу і повезли на пісок до старої бойні, нині це вулиця Калініна. Там її було згвалтовано, а потім вбито. Уповноважені міліціонери присипали тіло матінки ігумені піском, але це не залишилося непоміченим віруючими людьми. Про місце жахливої загибелі ігумені стало відомо послушниці монастиря Марії Устимівні Нагорній, яка проживала неподалік: вона відкопала мертве тіло матінки Рафаїли і відвезла на місцевий цвинтар. До кінця свого життя послушниця Марія доглядала могилку своєї настоятельки і на її прохання сама

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

*Останній старець землі Черкаської...
Священноархімандрит Досифій, у
схимі Авакум, причислений до сонму
святих новомучеників і сповідників
Черкаських, які постраждали за віру
Христову від безбожної влади*

була похована в 1976 році поряд з нею”.

Нині нетлінні мощі преподобномучениці Рафаїли перебувають у новозбудованому соборі ікони Казанської Божої Матері у Чигирині.

З понад 300 священників, які служили на території нинішньої Черкаської області, на початок 1938 року не залишилось жодного, як не залишилось жодного діючого храму й монастиря. Останній свідок і безпосередній учасник тих жахливих подій – священноархімандрит Досифій (у схимі Авакум), вихованець Жаботинського Свято-Онуфріївського чоловічого монастиря - відбув 12 років покарання у Соловецьких таборах, пройшов через тортури інших сталінсько-берієвських катівень і помер глибоким старцем у 1960-х роках. У 2003 році він був теж прославлений Українською Православною Церквою у сонмі непохитних сповідників і мучеників нашого краю.

У роки Великої Вітчизняної війни на території Мотронинського монастиря німецькими військами було знищено дерев'яну церкву Іоанна Златоустого. Сталося це так. Шукаючи порятунку від воєнних дій, люди ховалися у стінах монастиря. Одного дня 1943 року фашисти раптово увірвалися сюди на танках і з них роз-

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

ХРЕСТОНОШЕННЯ ПРАВОСЛАВНОГО ХРИСТІЯНИНА

*Із проповіді
Високопреосвященного
Софронія,
архієпископа Черкаського
і Канівського*

Кожній людині
Господь дає не-
сти свій хрест,
але лише той
гідно несе його,
хто свідомий чесноти і
спасенної сили цього
хреста - як співучасник
страждань Христових і
спадкоємець Його віч-
ного Царства. Глибоко
помиляється той, хто
сприймає Хрест лише
як звичайне зображен-
ня. Чесний Живодійний
Хрест - це є надзвичай-
но велика таїна, тор-

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

стріляли храм разом із людьми, які надіялися знайти там захист.

Після війни, не маючи господаря, Мотронинський монастир продовжував руйнуватися. Згадали про нього випадково, у зв'язку з відзначенням 200-ліття Коліївщини. 20 вересня 1966 року розпорядженням Черкаського облвиконкому було створено комісію, яка й звернула увагу на Троїцьку церкву. Ось невеликий уривок із висновків комісії: “В 1968 році виповнюється 200 років повстанню гайдамаків і в колишній Мотронинський монастир і прилеглий до нього Холодний Яр, де святили ножі повстанці, в міся, де бував Т.Шевченко, приїдуть туристи й екскурсанти. Головна церква монастиря також перебуває в аварійному стані і потребує ремонту. Ця споруда не має великої архітектурної цінності, проте історичні події, пов'язані з Мотронинським монастирем, настільки значні, що цю споруду необхідно відбудувати й організувати в ній виставку”... Ніхто і не ставить перед собою за мету зберегти, відновити стародавню пам'ятку - тільки б минули свята, а там все стане на “круги своя”.

Відділ у справах будівництва та архітектури Черкаського облвиконкому розробив проектну документацію, і в 1968

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

кнутися до якої спроможна і гідна не кожна душа, бо, як свідчить святий апостол Павло, “слово про хрест для тих, що гинуть, безумство, а для нас, що спасаємося, сила Божя” (1 Кор. 1.18). В іншому своєму посланні апостол Павло говорить про хрест ще з більшим переконанням: “... я не бажаю хвалитися, хіба що тільки Хрестом Господа нашого Ісуса Христа, на якому світ розіп’ятий для мене, а я - для світу” (Гал. 6.14).

Через Хрест ми пізнаємо, як багато важить для Бога людина, якщо Він спасає нас такою безцінною Жертвою! Вдячно приймаючи цю Жертву, ми тим самим визнаємо її безцінність і спасенну силу для кожного з нас: ті ж, хто свідомо зрікаються Хреста, хто виставляє Жертву безцільною, зводять для себе нанівець самопожертву Божу. Треба зрозуміти це, усвідомити свій християнський обов’язок - бути гідним Великої Жертви.

Чому диявол і слуги його так бояться Хреста і хресного знамення? Не будь-якого хреста взагалі: адже зображення хреста можна побачити і вокультній практиці. Диявол боїться того Хреста, на якому був розіп’ятий Христос, і відтоді ми, християни, маємо на собі цей спасенний образ. Ось чому диявол усіляко спромагається відвернути увагу людини від Хреста, втлумачити хибну думку, що і без Хреста можливе спасіння. Саме це проповідують і сектанти: ви не побачите жодного з них, хто б мав на шії святий хрест; ви не побачите ніколи, щоб сектант перехрестив себе хресним знаменням. Тому святий апостол й каже: “Ми проповідуємо Христа розіп’ятого: для іудеїв спокуса, а для язичників - безумство; для самих же покликаних, іудеїв і елінів - Христа, Божу Силу і Божу премудрість” (1 Кор. 1.23-24).

Сам Господь вказує нам шлях нашого спасіння: “Хто хоче йти за Мною, хай зречеться самого себе, візьме хрест свій та й іде за Мною. Бо хто хоче зберегти своє життя, той погубить його, а хто погубить життя своє заради Мене та Євангелія, той збереже його” (Мк. 8.34-

році розпочалися реставраційні роботи на Троїцькій церкві. За основу зовнішнього вигляду було взято малюнок Т. Г. Шевченка “Мотрин монастир” (1845 р.), а чотири декоративні “головки”, зведені в 1889 -1900 рр., підлягли знесенню. Після реставраційних робіт приміщення Троїцької церкви планувалося передати під музей історії Коліївщини, який так ніколи і не був створений.

Ось кілька уривків із доповідних записок у високі інстанції за 1973 рік:

“... Справу реставрації та ремонту Мотринського монастиря не доведено до кінця. Незважаючи на проведені значні роботи, використати ці приміщення в належній мірі неможливо. На сьогоднішній день монастир має непривабливий вигляд... Але неможливо допустити, щоб раніше вкладені кошти були вкладені марно”. При цьому пропонується виділити кошти хоча б для косметичного ремонту.

Липень того ж 1973 року: “Викликає тривогу стан збереження пам’ятки архітектури 1801 року колишньої Троїцької церкви... Пам’ятку ніким не був взято на баланс, вона залишалася без належного нагляду, внаслідок чого протягом 1970 - 1973 рр. зазнала дальших руйнувань”. І пропонується знову провести ремонт з ви-

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

35)...

У світлі цих слів Христових стає зрозумілою боротьба, яка знайома кожній віруючій людині і яку вона веде протягом усього життя, обираючи для себе Христа і Його Хрест для спасіння своєї душі. Ми, нащадки перших послідовників Христа, не можемо не запитати себе: а ми? Чи здатні ми так само гідно нести хрест свого життя? Чи змінилася сутність християнського хрестоношення за століття?..

Так, кожна епоха вимагає щось своє, змінює свідомість людини, змінює умови хрестоношення, однак залишилась незмінною сутність самого цього християнського подвигу. Наприклад, якщо мученики перших часів християнства приймали смерть із рук язичників, котрі не визнавали Христа і суворо забороняли сповідувати Його іншим, то сучасні страстотерпці були замордовані вже не язичниками, а боговідступниками, котрі у переважній більшості своїй були хрещеними, але зрадили Христа і вклонилися дия-

діленням 5 тисяч карбованців, після чого “пам’ятку треба взяти на баланс обласним управлінням культури для розміщення в ній музею партизанської слави, флори і фауни Холодного Яру або закріпити за місцевою організацією...”

Звісно, ніхто того всього не виконував, нікому ані Троїцька церква, ані сама згадка про Мотронинський монастир не була потрібна. А руйнація того, що лишилося, тривала й у 80-ті роки...

Розповідаючи про Мотронинський монастир, не можна обійти увагою одну постать на тогочасному історичному тлі - юродивого, який жив у довоєнні та повоєнні роки у цій місцевості. Звали його Варфоломій (хоча у різних місцевостях він міг являтися під іншими іменами). Хто він був за походженням, невідомо. Обійшов не раз усю Чигиринщину, був тут таким звичайним і необхідним, як сонце на небі. Ніхто, певно, й не замислювався над тим, хто він, чому веде такий дивний спосіб життя. Знали лише, що коли вже з’явився Варфоломій у котрійсь хаті, то обов’язково від чогось захистить, у чомусь допоможе. Як було, наприклад, у часи війни в одній із полудніївських сімей. Зайшов Варфоломій до хати, кинув свою кирею на жердину і сказав: “Ця ки-

ВЕЛИКИЙ “ЧЕРВОНИЙ” ТЕРОР

вольській ідеології. Усі без винятку святі новомученики й сповідники Черкаські були віддані на страждання і смерть волею вчорашніх християн, хоча багато чого тут робилося волею руками людей, які свою лють і ненависть до Христа і Його Святої Церкви всмоктали, як кажуть, з молоком матерів. Усі вірні раби і слуги Божі – від перших мучеників-християн до страстотерпців наших часів покірливо несли хрест ствердження Христа на землі, спасіння через Велику

Голгофську Жертву. Кожен з них може і повинен бути для нас взірцем непохитної віри і смиренного служіння Богові. Вони трудилися на ниві Божій і страждали не тільки заради Христа, але й заради нас, колишніх язичників, а нині християн, щоб і нам було дано осягнути з усіма святими, що то є широта і довгота, і глибина, і висота спасенного Хреста Господнього, і щоб з цієї висоти ми сподобилися зрозуміти любов Христову, яка “перевищує розуміння”, благодатну силу, що діє в нас, яка “може зробити незрівнянно більше того, чого ми просимо або про що думаємо...” (Єф.3.18-19).

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

рея спасе вас”. А коли німці примусово забирали молодь для вивезення на роботи у Німеччину, за тією киреєю сховалося кілька юнаків та дівчат, і німці, коли прийшли шукати, не побачили їх, ніби хтось відвів їм очі.

У замаскованій, прихованій формі говорив Варфоломій і про майбутні події. Передбачав він, наприклад, будівництво Чигиринської атомної станції (говорив: “Тут буде велике будівництво, але воно ніколи не закінчиться”) і утворення Кременчуцького водосховища. У мирні часи, прикриваючись безумством, міг висміяти недолугих керівників радянської влади, у роки війни - фашистів. Дивний був чоловік. Із тих, кого вважають дурником, а він візьме та й скаже таке, що й наймудріший не придумає. Як кожний юродивий, мав свої дивацтва, свої незбагненні прийоми, якими відпроваджував від себе не в міру цікавих. Не раз бував цей Варфоломій і на території Мотронинського монастиря...

ХРАМОБУДІВНИЧИЙ

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

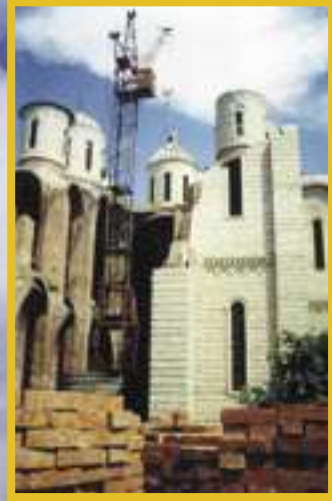
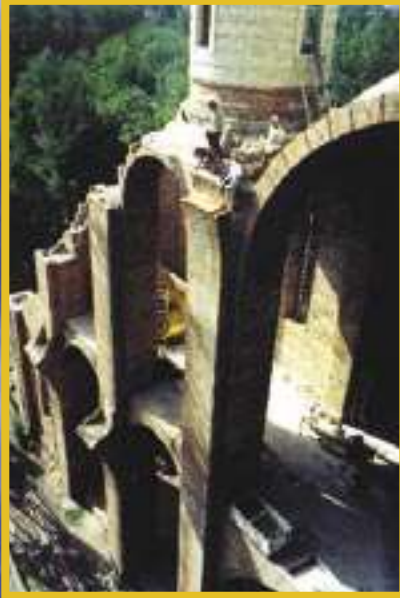
*Величний Покровський собор у місті
Бориспіль був побудований його
тодішнім настоятелем - ігуменом
Софронієм за власним проектом*

Йшов 1980 рік. Апофеоз застою. У Черкасах, цій цитаделі атеїзму, будь-яке духовне життя завмерло. За роки радянської влади тут було зруйновано всі храми, яких на початку

XX століття було близько дванадцяти, а крім того, два монастирі (старообрядницькі) та іудейська синагога. Якимось дивом уціліла одна маленька, старенька церква, колишня трапезна подвір'я Свято-Онуфріївського монастиря. Залякані й засміяні атеїстичною пропагандою, покірно несли церковні люди тавро своєї неповноцінності у очах “будівників комунізму”. Так же машинально відправляв Богослужіння й священник, зазвичай не намагаючись розбудити цю сплячку словом живої проповіді. У встановлений час покірно відвідував він поважних співробітників КДБ, створюючи ілюзію такої собі гармонії між державою і церквою. Усе сонно, одноманітно і безбарвно.

ХРАМОБУДІВНИЧИЙ

У основу кафедрального Свято-Архангело-Михайлівського собору, що височить у центрі Черкас, теж лягли оригінальні архітектурні ідеї Владика Софронія

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

Як сказав Шевченко, “на всіх язиках все мовчить, бо благоденствує”... Молодь не лише не заглядала у храм навіть із простої цікавості, але часто й не знала про його існування, тому що він покійно заховався між приватними будиночками на околиці міста. Здавалося, цього застою й рутини не сколихнути не може ніщо.

І от одного морозного зимового вечора на порозі храму з’явився чоловік років 40, середнього зросту, у колеусі і валянках (бо було не на жарт холодно). Цікавий подорожній на шляхах життя із допитливим поглядом тих очей, які незаперечно виказують людину із власними принципами й переконаннями, заради яких вона не зупиниться ні перед чим. То був ігумен Софроній, якого доля закинула у цей, здавалося б, забутий Богом край аж із стін Свято-Троїцької Лаври преподобного Сергія Радонезького, із підмосковного міста Загорська. На кліросі щось читав голосом, який аж ніяк не можна було назвати милозвучним, пономар. У свій час читання переривалося таким же, у різні кінці, співом. У храмі стояло й молилося зо три стареньких. Важко сказати, яке враження справляло усе це після академічних піснеспівів, але здогадатися можна...

ХРАМОБУДІВНИЧИЙ

На початку лютого 2004 року під час святкування 50-річчя Черкащини головний храм єпархії відвідав Прем'єр-міністр України Віктор Янукович

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

Так і почалися священницькі будні ігумена Софронія на Черкаській землі. Та незабаром поява нового священнослужителя сколихнула багатьох. У місті, де і про існування монастирів чув не кожен, появилася монах! Уже один одяг примушував затаїти подих і завмерти на місці, адже це одяг дійсно ангельський, він підкреслює все високе, благородне, усе святе у людині, промовляє, що людина - то дійсно образ і подоба Самого Бога. Але це був не просто монах, а богослов, людина з вищою академічною освітою, екскурсовод академічного музею, який умів говорити так, щоб примусити слухачів повідкривати роти від подиву. Незважаючи на різні заборони

ХРАМОБУДІВНИЧИЙ

Голова Українського Уряду Віктор Янукович подарував віруючим Черкащини старовинну ікону Казанської Божої Матері

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

й перешкоди, у храмі невдовзі залунали такі проповіді, які парафіяни слухали із завмиранням серця, на які стали приходити люди із вищою світською освітою. І це у той період!

Це був священнослужитель, який учив не сухими фразами, а учив своїм власним прикладом, він сам був живою проповіддю навіть без слів, тому що все: і те, із якою старанністю була почищена і відпрасована кожна складочка рясни чи мантії, і те, як він стояв перед вівтарем, і хода, і постань, усе ніби казало: я одягнув це, тому що зараз буду говорити з Богом; я стоютак, тому що зараз стою перед Богом, я роблю ці кроки назустріч Богові. Через якийсь час храм уже

ХРАМОБУДІВНИЧИЙ

Архієрейська праця Владика Софронія насичена різноманітною богословською й громадською діяльністю. На знімку: під час перебування у святих обителях Кіпру і Гори Афон

Зустріч Владика з головним редактором обласної газети "Нова Доба" Сергієм Томіленком і прес-конференція в редакції

Владика Софроній очолює Синодальну Комісію УПЦ з питань канонізації святих і регулярно проводить її робочі засідання

був переповнений людьми, сюди потяглася молодь. І як неймовірно радісно і захоплююче було після заідеологізованих інститутських лекцій увечері того ж дня стояти перед амвоном і слухати зовсім інше слово - живе, трепетне, яке не лише розуму торкалося, а доходило до самого серця. І, звичайно ж, зухвалість юності: тримайся марксизм-ленінізм, що скажуть твої філософи ось на це! Перша благодать - це щось незрівнянне. Якби ми могли під її щасливою дією залишатися все життя!

Незабаром біля священика зібралось невелике коло людей, які хотіли чогось більшого, ніж просто слухати - виконувати на ділі, у чомусь проявляти свою віру, і більше молитися, і творити якесь видиме добро. Ігумен Софроній по-своєму вихо-

2002 рік. Борис Кузик біля дзвонів, подарених ним церкві святого Іоанна Богослова у селі Головкивка Чигиринського району

ХРАМОБУДІВНИЧИЙ

Президент України Л.Д.Кучма у своїй промові на церемонії вручення високих державних нагород групі лідерів традиційних християнських церков, підкреслив, щотисячами життів заплатила сучасна Україна за право вірити. “Церква – це природне тіло кожного українця, тому вона для нас не просто окрема інституція, нехай і надзвичайно авторитетна, – наголосив Леонід Данилович. – Церква є Храмом, Церква є Домом, Церква є місією, яка змінює не краще кожну людину, а отже – і всю націю...”

У 2003 році видатні заслуги архієпископа Черкаського і Канівського Софронія перед нашою державою були відзначені високою нагородою, яку Владика разом з іншими релігійними діячами отримав із рук Президента України Л.Д.Кучми

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

вував тих, хто до нього приходив, хто був, висловлюючись духовною мовою, чадом. До якоїсь пори він був, здавалося, і поблажливим, і добрим, і чуйним, надзвичайно доступним і простим у спілкуванні. Але якщо вже він вважав, що людина виросла у пізнанні духовного, що вона має необхідну кількість знань, він піддавав її таким випробуванням, які не кожен міг витримати. І нічого було й думати про якусь поблажку чи послаблення. Але більш вірогідно, мабуть, те, що Сам Дух Святий таким шляхом вів кожную людину через свої випробування і, може, іноді і сам отець Софроній не знав до кінця, що саме переживає та чи інша душа, яка буря піднімається в ній часом. Але ж і який спокій, який ні з чим незрівнянний мир наставав у душі, якщо те чи інше випробування проходив з честю!

Тут про це йдеться лише із однією метою - показати характер тих, хто прийшов пізніше у Мотронинський монастир. Тому що саме вони, духовні чада ігумена Софронія, стали першими насельницями обителі після довгого спустошення. Саме вони, може не ідеальні у своїх людських рисах, але ті, хто знав живу дію Святого

ХРАМОБУДІВНИЧИЙ

Укеліїмонаха

*Владиці Софронію
присвячується*

*Можна, я у Вас побуду
Тришкибільше, ніж завжди, -
Простоподивлюсь, яклюди
Завжди сходяться сюди.*

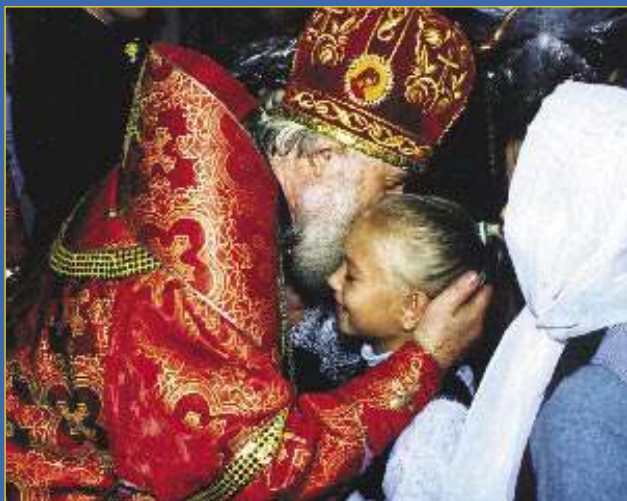
*Скількиїхдо Васприходить,
Різних, стомлених людей,
Скільки їх сюди приносить
Біль і радість в ніч і вдень!*

*Відтривога, проблемцирденних,
Що довкола нас шумлять,
Спокійсерцю, мирдушевний
Йдуть вони для себе взять.*

*І відразу відступили
Бурьжиттєвихзлівтри...
Всі вони вже відпочили -
Але як стомились Ви!*

*Можна, я у Вас побуду
Тришкибільше, ніж завжди, -
Простоподивлюсь, яклюди
Тихо сходяться сюди.*

*Як нічого не навчуся,
Адже все це не спроста,
То хоч просто подивлюся,
Як твориться доброта!*

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

Духу на людське серце.

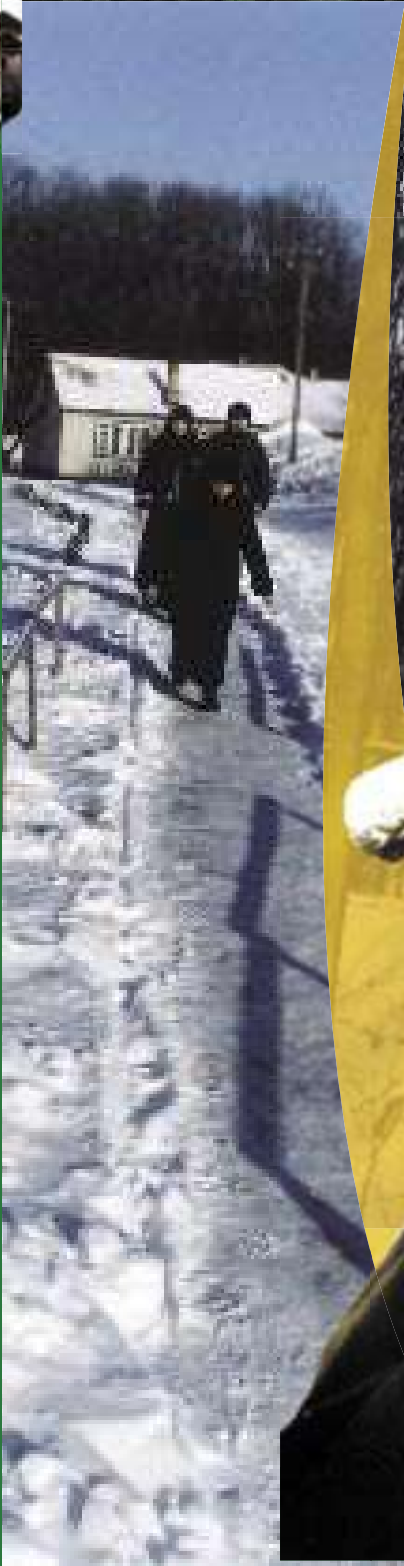
Можливо тому, що бувати у тих краях отець Софроній мусив, оскільки за сумісництвом ще виконував обов'язки настоятеля Свято-Михайлівської церкви у Полуднівці, а це вже Чигиринщина і зовсім поруч з монастирем, - а, можливо, й без того природна цікавість, а, краще сказати, любов до всього, що пов'язано з вірою, привела б його на ці руїни, аледесь у 1982 році Мотронинський монастир як подоланий велетенський постав перед його очима. Мабуть тоді і виникло в ігумена Софронія бажання відродити цей монастир. Але між задумом і самим здійсненням було десять довгих років.

ПОДВИЖНИЦІ

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

У жовтні 1989 році долею Мотронинського монастиря впритул зайнялася Київська митрополія. З керівництвом Чигиринського району було досягнуто домовленості, що до вересня 1990 року на кошти віруючих церкву буде реставровано і відкрито приход, а також філіал Красногорського жіночого монастиря. 24 січня 1991 р. було прийнято рішення Священного Синоду УПЦ про відкриття Мотронинського монастиря.

Влітку 1991 року на території Мотронинського монастиря за благословінням архімандрита Софронія поселяються перші насельниці. Це були: Гребенович Олена Михайлівна (ігуменя Мотрона), Мішенко Марія Іванівна (монахиня Софронія), Шестопаль Раїса Нечипорівна (монахиня Онуфрія), Шестопаль Віра Нечипорівна (інокія Віра), Сердюк Євдокія Петрівна (монахиня Стефанія).

ПОДВИЖНИЦІ

Ігумен Лукіан (Маркусь) був одним із перших священників Мотрошинського монастиря у теперішні часи його відродження

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

Усі, крім інокіні Віри, люди пенсійного віку. За плечима нелегке життя, сповнене працею, незгодами, що як результат подарувало хвороби та неміч.

Але саме вони прийшли сюди для того, щоб із мертвої руїни зробити Божий сад. Тому що, як відомо, сила Божа в немочі проявляється.

Храм стояв зруйнований, штукатурка осипалася і крізь неї видно цеглу, а де залишилася - непристойні написи, результат "культурного просвітництва" завзятих атеїстів. Двері та вікна повибивано, бані обдерті, хрести давно знято, й увесь храм завалений сміттям і брудом... Важко було повірити, що колись тут була надзвичайна розкіш, тому що, мабуть, ціла Україна працювала для того, щоб витворити цю перлину, що навіть монастирське подвір'я було вимощене мармуровими плитами... Майже тисячолітній труд було знищено за якихось кілька десятиліть.

Жити новим насельникам доводилося у маленькому, так само обшарпаному будиночку, який раніше радянським "поборникам" культури, краще сказати, її винищувачам, служив адміністративним приміщенням (планувалося, що

ПОДВИЖНИЦІ

СЬОГОДЕННИЙ ВЕЛЕТ

сюди будуть возитися екскурсії, - незрозуміло лише, на що вони мали дивитися? Мабуть тому ніколи тих екскурсій і не було). Не дивно, що й цей будинок виявився у ненабагато ліпшому становищі, ніж і сам храм. У будь-якому разі, вночі, лежачи горілиць на привезених із дому ліжках, крізь стелю угорі можна було рахувати зорі. Картина, радувала... до першого дощу. Здавалося б, не витримують ці слабкі і немічні жінки, побудуть трохи й розбіжаться, розійдуться своїми теплими і затишними міськими квартирами. А вистояти дійсно, було не так уже й просто. Вони були тут самі, духовний наставник далеко - аж у Борисполі, де виконував обов'язки настоятеля храму і одночасно будував новий храм, спокитував, так би мовити "провини" перед духовними і світськими володарями світу, ніс покарання за те, що був відданий своїй вірі та не пішов ні разу на компроміс із власною совістю. А тому надіятися ці перші ентузіасти могли хіба що на допомогу Божу. Але вона, як правило, й залишається найнадійнішою. І ніхто із тих перших насельниць, які витримали на своїх плечах найбільші труднощі, не залишив монастир. Залишали його інші

ПОДВИЖНИЦІ

Володимир Сергійович Шмаров (ліворуч) - один із тих благодійників, чийм дбанням і допомогою відроджується Мотронинський монастир

– ті, що приходили пізніше, на все готове, але не перші насельниці.

Одному Богу відомо, як усе те робилося. Як було відремонтовано й приведено у сучасний вигляд храм. Як було відремонтовано будинок і прибудовано до нього нові частини, значно більші. Як було заведене своє господарство, корови, кури, городи, на яких вирощується усе необхідне для монастиря. Як ви-

Постійно опікується справами відродження православних святинь Черкащини нинішній губернатор області Вадим Олексійович Льошенко (на знімку ліворуч). Нещодавно його заслуги перед Українською Православною Церквою були відзначені високою нагородою

ПОДВИЖНИЦІ

*Весняне сонечко прогляне
І світ холодний звеселить,
І легше знов на серці стане,
Немовнотяжковсвітіжить.*

*І перша квіточка на втіху
Свій ніжний усміх принесе,
І зникне сум від того сміху,
А серце спокій віднайде.*

*Чи то багато того дива
Для втіхисерцю треба дати,-
Хоч квітки посмішка щаслива,
І досить, щоб журбу прогнати.*

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

росли, немов би вони тут і стояли, стіни та затійливий фасад нового житлового корпусу, а територію цілого монастиря було обведено справжнім монастирським муром. І все те розпочато зусиллями кількох немолодих черниць, які самі й колоди носили, і цеглу розвантажували, і розчин для будівництва подавали. Але про те, чого їм це було варто, як було пережито перші роки становлення, можуть розповісти тільки вони, ті, хто своїми руками приніс першу цеглину, хто на своїх німічних плечах підняв тягар цієї нелегкої, майже неможливої справи.

Сьогодні однієї із перших насельниць Мотронинського монастиря уже немає. 8 липня 2001 року пішла у вічність монахиня Софронія, яка виконувала у монастирі обов'язки вівтарниці. Може для когось видається дивним, що автор цілий розділ присвячує звичайній монахині, яка нічим видатним, здається, не вирізнялася, а навпаки, була завжди непомітною і ніколи не виставляла свого життя напоказ. Але то по наших людських мірках ми ділимо людей на значних і незначних, на потрібних нам, яких ми будемо улещувати, й таких, повз кого ми пройдемо, навіть погляду

ПОДВИЖНИЦІ

*Робочий день черниць і послушниць
монастиря розпочинається з раннього
ранку й триває до пізнього вечора*

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

свого не кинувши. Для Бога ж немає незначного життя і незначної долі Тому що кожна людина, то маленький мікрокосм, всесвіт, і кожна людську душу можна назвати центром світобудови, тому що у людському серці здійснюється глобальний вибір між добром і злом.

Життя матушки Софронії ніколи не було легким. Ще не маючи і трьох років від народження, залишилася без батька. Мати була людиною глибоко віруючою, але у якомусь відношенні суворою і вимогливою у ставленні до дочки. Певно, життя накладало свій відбиток на її ха-

Настоятелька монастиря ігуменя Мотрона частоспількується з помічником народного депутата України Віктора Тимошенка Сергієм Підлубним. Ці люди завжди приходять на допомогу насельницям святої обителі

ПОДВИЖНИЦІ

Борис Миколайович Кузик зі своєю мамою Тетяною Холівною біля дуба Максима Залізняка

Кожного разу, приїжджаючи на Батьківщину, Борис Миколайович Кузик разом з рідними, близькими й друзями відвідує історичні місця Холодного Яру і Мотронинський монастир

рактар, тому що нелегко було витримувати випробування долі, весь час живучи у жахливих нестатках. Поле, бувало, мати город, а маленька Марійка, яка і слова лепетати тільки-но навчилася, ходить слідом: “Мамо, я їсти хочу”. “Піди, попей водички”, - скаже мати, і далі продовжує працювати, бо їсти немає чого. Так один раз, другий, третій, врешті мале дитя не витримує: “Мамо, я вже пила воду, я їсти хочу”, - і заходиться гірким плачем.

Восени 2003 року Борис Миколайович Кузик відвідав Мотронинський монастир і подарував святій обителі напрестольне Євангеліє

ПОДВИЖНИЦІ

Монастир має власну техніку для того, щоб здійснювати практично весь комплекс сільськогосподарських і будівельних робіт. Коли вщухають роботи у полі, черниці й послушниці займаються поточним ремонтом житлових та інших монастирських приміщень

Таким було й усе подальше життя - у нестатках, у бідності. Але Господь не залишав Своєю присутністю, укріпляючи віру, загартовуючи характер. Одного разу, коли Марійчині однолітки уже дівували, стався такий випадок. На свято Казанської ікони Божої Матері мати збирається до храму йти і Марію з собою кличе, а та настояла на своєму: не в церкву, а з дівчатами до клубу. Під час гуляння якось так сталося, що дівчині так надуло вітром у вухо, що уночі почалися жахливі болі, та такі, що й витерпіти не можна. Довго дорікала мати неслухняній дочці,

У Мотронинському монастирі особливо любив служити нині спочилий протоієрей Ілля Незола - один із найстаріших кліриків Черкаської єпархії. Дитинство і вся наступна доля цього священника теж була тісно пов'язана з холоднорським краєм

ПОДВИЖНИЦІ

*Летятьсніжинки, падаютьдоніг,
Встрімкімтанкукружляютьнад
землею...*

*Чи то велике диво – просто сніг,
А я в захопленні картиною цієї.*

*Природа завжди юна і жива,
Івпроявахсвоїхчоразунеповторна,
Чи то серпнева спека припекла,
Чи килим сніговий усе огорне.*

*У всьому є гармонія й краса,
Увсьму свіжість і простір безкрайї,
Ці вічно неповторні небеса,
І спокій ночі, і тривога далі...*

*Щоб у людській докучній суєті
Ми мали де душею відпочити,
Нам подаровані хвилини ці святі,
Коли ми можемо природу розуміти.*

нарешті поставила її на коліна перед образами, а сама стала читати акафіст Пресвятій Богородиці. І сталося диво! Поки читався акафіст, налив у вусі прорвав і болі припинилися. Матір Божа дала урок на все життя. Такі і подібні події спрямовували думки і прагнення молодої дівчини у православне русло. Ставши зрілою людиною, матушка Софронія не пропускала жодної святкової та недільної служби Божої. Вона була особливою людиною. Багато хто ставився до неї якось недбало, вважаючи за черству, малоемоційну. Своє внутрішнє життя вона глибоко ховала у душі, про ставлення інших не турбувалася й нічиєї прихильності не добивалася. Але християнська мораль була для неї обов'язковою: нікого не осуджувати, ні на що не нарікати.

Не була позбавлена матушка Софронія й деяких духовних видінь. Так, наприклад, незадовго до свого постригу в чернецтво їй явився Святитель Софроній, єпископ Іркутський, з іменем якого її й було пострижено. Сталося це так. Прокинувшись рано вранці (а матушка Софронія усе своє життя вставала не пізніше четвертої години ранку) вона почула, ніби рипнули двері. Відкриває очі, а посеред кімнати стоїть архієрей, у білому вбранні,

ПОДВИЖНИЦІ

НЕСКОРЕННИЙ ВЕЛЕТ

із сяючою білою митрою, у руках тримає хрест. І тільки обличчя повернув так, щоб його не можна було роздивитися. Коли матушка поворухнулася, видіння зникло. І коли незабаром стався постриг і їй було наречено ім'я Софронія, матушка здогадалася, хто відвідав її напередодні.

Багато таємних рабів Божих живе поруч з нами, а ми часто не помічаємо їх. Як непомітною за свого життя була і матушка Софронія. Можливо, за все життя ніхто ніколи не заглянув у її душу, аби зрозуміти, чим живе і чим болить вона, ніхто ніколи не пожалів і не приголубив... Одиною пелюсткою осипалося її життя, аби упасти до ніг Самого Бога, у якого Одного людська душа може шукати і розуміння, і ласки, і любові, тому що Він Один “утре всяку сльозу” із очей кожної людини.

Певно, що і про кожну з насельниць монастиря можна розповісти щось особливе і повчальне. Але духовне життя не виставляється напоказ, принаймні за життя. Кого ж цікавить чернече життя, нехай сам відвідає монастир і побачить, наскільки зможе сягнути своїм внутрішнім духовним зором.

Будеш ти, монастирю Мотронинський, стояти стільки, скільки існуватиме цей світ. Тому що коли навіть те, що пережив ти у ХХ столітті, не знищило тебе дощенту, то й самі ворота пекла не здолають тебе. Знову розквітне твоя давня духовна слава. І будуть у тебе схимники і самітники, невтомні молитовники за нашу українську землю, несхитні поборники Православ'я. Тому що уже сьогодні йдуть до тебе з усіх кінців нашої землі ті, кого замучила духовна спрага, і від твоїх чистих джерел отримують живу воду зцілення й оновлення віри. Для всіх ти відкритий і всіх приймаєш у свої обійми. З висоти своєї тисячолітньої історії ти дивишся у наші душі. Ми всі діти перед тобою: ти маєш тисячу років, а кожен із нас не доживе й до ста. І тому ми завжди будемо приходити до тебе, щоб навчитися твоєї мудрості, щоб збагатитися твоїм знанням, щоб прилучитися до твого досвіду. Ти розкажеш нам довгу й трагічну історію. У твоїх стінах перед нами живими постануть постаті Володимира Святого, за вказівкою якого почали будуватися храми, Ярослава Мудрого і його славного воєводи Мирослава та його дружини Мотрони, всіх гетьманів українських, які побували у твоїх стінах, і діячів науки, і нашого незабутнього Кобзаря - Шевченка, який змалював твій Троїцький храм і за малюнком якого той храм було відновлено після руйнації, і тих невідомих монахинь, яких вигнали із твоїх стін у ХХ столітті безбожники-атеїсти, але котрі залишилися вірними своїй вірі і, можливо, постраждали за неї, як нині явлена ігуменя Чигиринського монастиря Рафаїла. Ти научиш нас берегти свою Православну віру так, як берегли її ті, хто жив у твоїх стінах, несучи послух духовного подвигу. Ти даси нам сили витримати те, що покладе на наші плечі ХХІ століття.

З висоти своєї тисячолітньої історії пошли нам своє благословення, несхитний монастирю Мотронинський, і укріпи на нелегких шляхах життя!

ЗМІСТ

<i>Слово до читачів</i>	4
<i>Замість передмови</i>	14
<i>Із глибини віків</i>	22
<i>Славетний гетьман Сагайдачний</i>	52
<i>Хмельниччина</i>	58
<i>Коліївщина</i>	76
<i>Після бурі</i>	136
<i>Великий “червоний” терор</i>	150
<i>Храмобудівничий</i>	188
<i>Подвижниця</i>	202
<i>Спрямований у вічність</i>	222

*Використані ілюстрації В. Семенова, І. Глазунова, Є.Кібрика
із книг “Слово о полку Игореве”, Л., 1971, “Ица Глазупов”, М., 1992,
“Тарас Бульба”, М., 1980, а також авторські роботи В.Танцюри (м.Сміла),
М.Стасюка (м.Сміла), С.Косенка (м.Черкаси)
Редагування й коректура - Максим Степанов*

*Книга зверстана на комп'ютерній базі газети Черкаської єпархії “Голос
Православ'я”, тел. (04733) 4-32-14, надрукована у ДП “Друкарня
“Діа-плюс” ВАТ “ОФДП”, м.Олександрія Кіровоградської області,
тел./факс (05235) 2-11-31.
Тираж 1000 екз.*